

Vårt rollespill til daglig

**– normsosiologisk, interaksjonistisk sui generis eller
rasjonelt-aktør teoretisk?**

**(En analytisk tilnærming til Erving Goffmans
”The Presentation of Self in Everyday Life)**

Av
Esben Thorjussen

**Cand. Polit.
Universitetet i Oslo.
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Høsten 2004**

Sammendrag

Denne oppgaven har som utgangspunkt Erving Goffmans bok "The Presentation of Self in Everyday Life", fra 1959. Boken er en sosiologisk klassiker og derfor lest av mange, noe som også har ført til at verket har blitt gjenstand for ulike tolkninger og forståelser. Hensikten med denne oppgaven er å analysere tre perspektiver på boken, én analytiker med utgangspunkt i den sosiologiske normtradisjonen, representert ved Randall Collins, én med interaksjonistisk ståsted som utgangspunkt, Anne Warfield Rawls, og til slutt en rasjonell aktør-teoretisk analytiker, Alan Dawe. Med disse tre representantene blir Goffmans bok betraktet med ulikt utgangspunkt, og spørsmålet blir da ikke å finne et fasitsvar, om noen har rett og andre gal forståelse av boken, hensikten er å analysere deres tolkninger og lesninger. Videre har et mål vært å betrakte hva disse tre representantenes bidrag har av betydning i en videre sosiologisk sammenheng, hva åpner og lukker representantenes forståelse av Goffman for, hva slags konsekvenser får deres betraktningssmåte sosiologisk sett? Videre er et spørsmål som behandles i oppgaven hva ved Goffmans bok representantene er ulike opp mot, det vil si, hva er det hos Goffman de tre analytikerne har lest men forstår ulikt, og ikke minst – hva har de tross alt av fellestrekk? Oppgaven blir således en syntese av representantenes betraktningssmåter, Erving Goffman som et utgangspunkt, og meg selv med min analyse. I tillegg brukes sekundærlitteratur fra andre teoretikere, der det har vært et nødvendig grep for å belyse eller klargjøre på annen måte.

Jeg har selv et utgangspunkt for denne oppgaven. Jeg gikk til arbeidet med en viss fornemmelse av at Goffmans bok kunne leses mest fruktbart som et bidrag til den rasjonell aktør-teoretiske sosiologien. Det har allikevel ikke vært noe poeng at jeg skal bevise eller motbevise noe som helst med denne oppgaven, det har vært en oppgave der hovedpoenget er å la ulike syn på ett verk bli behandlet åpent, for å analysere betraktningssmåtene.

Å skrive en analytisk oppgave fører med seg utfordringer på ulike plan. På slutten av oppgaven blir det klargjort hva slags utfordringer det er å bruke representanter for ulike sosiologiske fagtradisjoner i en slik analytisk oppgave. Problemer som har oppstått har blant annet vært å finne representanter fra ulike retninger som besitter såpass mange likhetstrekk at de tross alt til en viss grad lar seg behandle i sammenheng med andre analytikere med andre utgangspunkt. Et annet poeng som behandles er kriteriene for utvelgelsen av disse tre representantene, og hvor representative de er for retningene de skal utgå fra. På slutten av oppgaven samkjøres analytikerne igjen for å finne fellestrekk og likheter til tross for ulike utgangspunkt. Det blir også gjennomgått en slags konklusjon, der det fremgår hvordan et sosiologisk fenomen, som Goffmans bok her, kan belyses fra ulike vinkler og ståsteder, uten at noen perspektiver nødvendigvis er svakere eller mer fruktbar enn andre. Sosiologiske fenomener er ofte flertydige, og flertydigheten kan drive sosiologifaget fremover, nettopp fordi flere betrakter fenomenet fra ulike perspektiver, det blir dynamikk og fruktbarhet i mangfoldigheten.

Takk

Prosessen med å skrive en hovedoppgave krever kyndig veiledning om resultatet skal bli tilfredsstillende. Jeg har vært heldig å ha professor Dag Album, ved "Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi", Universitet i Oslo, som min veileder på dette prosjektet. Hans råd og innspill underveis har vært av uvurderlig betydning, ikke kun for utviklingen av teksten, men tiden under hans veiledning har også utviklet min evne til å tenke vitenskapelig. Jeg vil takke Dag Album for den tiden han har veiledet meg, både for de avtalte møtene på hans kontor, men også for hans imøtekommenhet og snarlige svar på e-post da jeg fant det nødvendig å kontakte ham på den måten. Hver avtale har fra Albums side blitt avsluttet med beskjeden: "- Er det noe du lurer på er det bare å kontakte meg!". Denne oppfordringen har blitt rikelig benyttet, og Dag Album har alltid møtt mine henvendelser med vennlighet og profesjonalitet. En stor takk til Dag Album for den tiden han har veiledet meg frem til dette produktet!

Innholdsfortegnelse:

1.		
INNLEDNING.....		11
EN KORT BIOGRAFI.....		13
Goffmans innflytelse på andre		15
Debatten om Goffman.....		16
BESKRIVELSE AV VESENTLIGE SOSIOLOGISKE RETNINGER		19
Rasjonell aktør-teori		20
Interaksjonisme		21
Normsosiologi.....		24
Durkheims normsosiologi.....		25
HVORFOR BLE REPRESENTANTENE VALGT.....		27
Valget av Randall Collins		28
Valget av Anne Warfield Rawls		28
Valget av Alan Dawe		29
ER ANALYTIKERNE REPRESENTATIVE FOR DE RETNINGENE DE SKAL UTGÅ FRA?.....		30
Randall Collins		31
Anne Warfield Rawls		32
Alan Dawe		34
2.		
COLLINS FORSTÅELSE AV GOFFMANS "PRESENTATION..."		35
Innledende kommentar		35
Møtet mellom Goffman og Durkheim.....		36
Goffmans videreutvikling av Durkheims sosiologi.....		37
Normer som grunnlag for samhandling.....		39
Klasser og ritualer		41
Syntesen mellom klasseteori og ritualforståelse.....		42
3.		
EN INTERAKSJONISTISK FORSTÅELSE AV "PRESENTATION...", REPRESENTERT VED ANNE WARFIELD RAWLS.....		44
Innledende kommentar		44
Det særegne interaksjonistiske ved Warfield Rawls		45
Goffmans interaksjonisme sui generis		46
Interaksjonens produkter		47
Produksjon av selvet.....		48
Forholdet aktør - selvet – gruppe		50
Moral og mening ved interaksjon		52
Avsluttende ord.....		54

4.		
	GOFFMAN FORSTÅTT RASJONELL AKTØR-TEORETISK, REPRESENTERT VED ALAN DAWE.....	55
	Innledende kommentar	55
	Goffman som hobbesianer.....	56
	To verdener.....	59
	Innflytelsen fra Mead.....	60
	Goffman som spillteoretiker.....	62
	Avsluttende ord.....	64
5.		
	DRØFTING	65
	Innledende kommentar	65
	Drøfting av Randall Collins argumentasjon og resonnement.....	67
	Samhandling som tilbedelse og selvdyrking.....	68
	Rituell tilbedelse	68
	Ritualforståelsens konsekvenser.....	69
	Dyrking av selvet	70
	Konsekvenser av Collins teori om selvet-dyrkingen	73
	Betydningen av normer som samhandlingens forutsetning.....	74
	De på forhånd gitte normer.....	74
	Normer utviklet under samhandlingen.....	76
	Normsosiologiens konsekvenser.....	78
	Klassestrukturer på bakgrunn av ritualer.....	79
	Klasseteoriens konsekvenser.....	81
	Drøfting av Anne Warfield Rawls, den interaksjonistiske representantens argumentasjon og resonnement.....	83
	Den enhetlige lesning av "Presentation..."	83
	Goffmans egen argumentasjon	84
	Interaksjon sui generis?.....	86
	Samhandlingsstrukturens uavhengighet.....	86
	Uavhengighetens konsekvenser	89
	Den individuelle handling som bestemt kun av samhandlingssituasjonen?	90
	Konsekvenser av den særegne påvirkningskanalen.....	93
	Produksjon av mening, og vedlikeholdelse av selvet	94
	Meningsproduksjon	95
	Konsekvenser av meningsforholdet.....	97
	Opparbeidelse av selvet.....	97
	Konsekvenser av selvets opparbeidelse	99
	Drøfting av den rasjonell aktør-teoretiske representanten Alan Dawes forståelse av "Presentation...".....	100
	"Presentation..." forstått hobbesiansk	101
	Mennesket som ambisiøst, beregnende og selvsentret.....	101
	Konsekvenser for tankegangen om det beregnende mennesket.....	102
	Mennesket som samarbeidende og fornuftig	103

Konsekvenser av tanken om den samarbeidende aktør.....	105
To verdener?.....	106
Finnes det "to verdener" hos Goffman?	106
Konsekvenser av forståelsen av "to verdener"	107
"Underverdenens" betydning.....	109
Konsekvenser av underverdenens betydning.....	110
Goffman som spillteoretiker?	110
FELLES LESNING AV "PRESENTATION..." HOS DE TRE	
REPRESENTANTENE	112
Interaksjonsbegrepet.....	113
Forståelsen av selvet	115
Mening	116
Enighet.....	118
6.	
AVSLUTTENDE ORD.....	119
Betraktninger rundt Collins', Warfield Rawls' og Dawes behandling av	
"Presentation..."	120
Enighet og uenighet.....	121
Finnes noen "mest fruktbar lesning av "Presentation..."?".....	123
Utfordringer med en analytisk tilnærming fra flere bidragsytere.....	125
Betraktninger rundt Goffman og "Presentation..."	127
Hva gjør "Presentation..." flertydig?	128
Litteraturliste	132

1.

INNLEDNING

Temaet for oppgaven er Erving Goffmans bok *Presentation of Self in Everyday Life*, heretter kalt "Presentation..." fra 1959. Boken, i likhet med forfatterens faglige produksjon som helhet, har blitt tolket ut i fra flere ulike perspektiver, og man kan derfor si at den bærer i seg et mangfold av muligheter for lesning. Rasjonell aktør-teorisk lesning er et utgangspunkt jeg møter boken med, men det er ikke sikkert dette er den mest fruktbare tolkning, derfor vil jeg drøfte boken i en diskusjon mellom et rasjonelt aktør-teoretisk bidrag og bidrag fra to andre retninger – interaksjonismen og normsosiologien. Oppgaven blir derfor en tilnærming til disse tre sosiologiske retningene. "Presentation..." kan leses med stort utbytte med utgangspunkt i flere perspektiver. Jeg er jeg av den oppfatning at det finnes tolkninger som er mer fruktbare enn andre, derfor er det denne oppgavens hovedhensikt å analysere bidragene som er fremsatt til diskusjon.

Hvorfor har jeg så som utgangspunkt å se "Presentation..." ut ifra et rasjonelt aktør-perspektiv? Dette skyldes i stor grad min egen lesning av boken der jeg intuitivt mener boken bærer preg av å inneholde trekk av rasjonell aktør-teori. Hvorfor jeg har valgt nettopp normsosiologiske og interaksjonistiske teorier i debatten skyldes at "Presentation..." har blitt lest og tolket ut ifra disse retningene tidligere, derfor er det etter mitt syn viktig å ta disse med i en diskusjon, poenget er å finne en fruktbar lesning av Goffmans bok.

Et sentralt spørsmål i et slikt innledningskapittel er hvorfor jeg har valgt å bruke Goffmans "Presentation..." som utgangspunkt for en diskusjon med normsosiologiske, interaksjonistiske og rasjonell aktør-teoretiske bidrag. Grunnene til dette er flere. For det første er, som nevnt innledningsvis, boken en av sosiologiens klassikere, et av fagets største og mest leste verk,

og da den har blitt tolket på så mange vis, er det viktig etter mitt syn å få til en dialog mellom sentrale bidragsyttere der jeg kanskje kan komme et skritt nærmere hvilke(t) perspektiv som gir fruktbare tolkninger av boken. Jeg ønsker altså å være deltaker i sosiologien som fag, gjennom mitt bidrag til analysen av en av samfunnsvitenskapens mest leste bøker. Jeg har i tillegg også personlig et nært forhold til "Presentation..." som jeg betrakter som interessant og viktig for forståelsen av min egen sosiale deltakelse, min egen livsverden, jeg har dermed en egeninteresse av å fordype meg i boken, for å lære mer om dette store verket.

Jeg skal ikke basere mine oppfatninger kun på umiddelbare, intuitive erfaringer. Kanskje har jeg rett, kanskje er boken, eller deler av den, typisk rasjonell aktør-teoretisk. Men jeg kan allikevel ikke utelukke at "Presentation..." kan tolkes fruktbart ut ifra de andre perspektivene jeg tar for meg. Derfor er diskusjonen så viktig, for å finne styrker og svakheter ved perspektivene og bidragene sett i forhold til boken.

*

Et viktig moment i innføringen av temaet er hvordan jeg skal operasjonalisere de bidragene jeg skal ta utgangspunkt i.

Siden alle perspektivene jeg skal analysere "Presentation..." ut i fra er generelle og store, må jeg begrense de normsosiologiske, interaksjonistiske og rasjonell aktør-teoretiske bidrag til avarter, - begrensede, smalere bidrag som lar seg bruke til analyse. Oppgaven skal være analytisk og teoretisk og jeg vil bruke andres bidrag i debatten, ikke så mye mine egne synspunkter, dette fordi oppgaven nettopp er en analytisk oppgave. Om jeg tok utgangspunkt i egne tanker og intuitive opplevelser ville jeg ikke trenge andres bidrag, konklusjonen kunne gis med det samme. Det vil derfor være nødvendig å finne bidrag som allerede er skrevet.

Noe like sentralt er relevansen i forholdet bidragene og boken. Jeg vil kun bruke det som er relevant for problemstillingen. Jeg vil derfor ta for meg bidrag som inneholder nødvendig og tilstrekkelig relevans, bidrag utover de tre perspektivene jeg tar for meg være irrelevant om ikke det skulle være nødvendige grunner for å trekke dem inn. Går bidrag utover Goffmans bok er det også irrelevant i forhold til problemstillingen, der "Presentation..." står i fokus. Det er altså et krav at bidragene er skrevet av andre sosiologer, at de representerer avarter av normsosiologien, interaksjonismen og rasjonell aktør-teorien, og at de strengt forholder seg til Goffmans bok.

For å få til en analyse av tolkningsperspektivene jeg har valgt å bruke, er en operasjonalisering slik jeg har tegnet den nødvendig. Det vil være nærmest umulig å få til en tilnærming til de tre perspektivene om det ikke gjøres klart for avgrensninger og relevanskrav, om det ikke tas hensyn til slikt vil oppgaven lett bli for vid og generell og miste sin vitenskapelige karakter.

EN KORT BIOGRAFI

Goffmans sosiologiske forfatterskap er stort og varierende. I dette kapitlet vil jeg se nærmere på hans profesjonelle karriere og bakgrunn. I en oppgave basert på teoretiske analyser er det mest interessant å se på hans faglige bakgrunn.

Erving Goffman ble født i Mannville i den kanadiske provinsen Alberta, i 1922. Etter studier i Toronto på 40-tallet ble University of Chicago hans Alma Mater der doktorgraden kom i havn i 1953. Kort tid etter satte han kursen mot Berkeley og University of California der han underviste frem til 1969. Hans siste stilling var som professor i antropologi og sosiologi ved University of Pennsylvania, et professorat han hadde frem til sin død i 1982.

Mellom verdenskrigene var University of Chicago en av de dominerende institusjonene innen amerikansk sosiologi. Godt kjent er dette universitetet som Chicago-skolen. Gjennom Chicago-skolen ble Goffman influert av

interaksjonistiske teoretikere som Everett Hughes og Herbert Blumer, og av neo-durkheimianere som Lloyd Warner, Edward Shils og Edward Banfield. Gjennom deres innflytelse ble Goffmans oppmerksomhet trukket mot det symbolske og rituelle i hverdagslivet.

Også andre klassiske teoretikere har satt sitt preg på Goffman og særlig er det to jeg her vil trekke frem som vesentlige, etnometodologi-teoretikeren Harold Garfinkel, og Emile Durkheim.

Garfinkels teorier ble Goffman fascinert av mens han underviste i Berkley. Han oppmuntret sine studenter til å lese Garfinkels publiserte og upubliserte verk, og så stor var Goffmans interesse og innflytelse på sine studenter at mange av disse på slutten av 60-tallet reiste fra Berkeley til Los Angeles for å overvære Garfinkels undervisning og seminarer. Harold Garfinkel er kjent som bidragsyter til retningen "etnometodologi", som i grove trekk handler om hvordan aktører gir omgivelsene mening. Folk tolker den sosiale verden ut fra konteksten hver handling finner sted i, ut i fra hver enkeltes individuelle bakgrunn, eller det Edmund Husserl kaller "livsverden", vår egen subjektive verden oppstått av opplevelser, oppvekst, personlige trekk og miljøpåvirkning. I og med at heller ikke etnometodologien er tema for denne oppgaven, vil jeg ikke gå grundigere inn på denne teorien, men har man det nevnte i minne vil man oppdage at Goffman har med elementer fra teorien i mange av sine verk, spesielt der aktører må skape mening i en vanskelig situasjon. "Presentation..." går blant annet ut på hvordan man skaper mening i en interaksjonssammenheng og bærer tydelig preg av etnometodologisk tankegang, man skaper mening på bakgrunn av de inntrykk man mottar og må så tolke disse ut i fra konvensjoner.

Durkheims innflytelse dreier seg i store trekk om ritualers betydning i den sosiale sammenheng (Manning 1992: 59). Durkheims verk "The Elementary Forms of the Religious Life" øvet så stor innflytelse på Goffman at han i flere verk tok opp durkheimiansk ritualforståelse. Durkheim er opptatt av ritualers integrerende funksjoner i en sosial kontekst, og for å

trekke frem "Asylums" igjen, som eksempel, hvor han analyserer innlagtes forståelse og selv-bevaring, bruker han Durkheims tanker hva gjelder seremonielle begivenheter som forestillinger, sportsaktiviteter og dansekvelder. For Goffman er disse begivenhetene ritualer som virker integrerende på pasientene i et miljø ellers preget av splittelse mellom pasientene og de ansatte.

Goffmans innflytelse på andre

Erving Goffman har øvet stor innflytelse på faget og på en del sosiologiske tenkere. Som nevnt i innledningskapitlet er "Presentation..." et av de mest leste verk i sosiologien, og hans teorier har hatt innflytelse i flere retninger.

Peter Blau, som er blant de ansvarlige for utviklingen av rasjonell aktør-teorien, har i sine analyser av rasjonalitet lånt Goffmans begreper om inntrykksstyring og rolledistanse (Wallace & Wolf 1991: 273). Goffmans sosialpsykologiske forståelse av inntrykks- og uttrykkskontroll har også hatt innflytelse på utviklingen av etnometodologien (Wallace & Wolf 1991: 273). Denne retningen baserer mye av sin lære på aktørers tolkning av de sosiale omgivelsene, og det er ikke vanskelig å forstå hvordan Goffmans interesse for "vårt rollespill til daglig" forenes med etnometodologiens interesse for forståelse og mening.

En annen teoretiker som i stor grad har blitt influert av Goffman er Randall Collins. Collins er mest kjent som konflikt-teoretiker men har klart å innlemme Goffmans fokus i sin beskrivelse av en mikrososiologisk forståelse av samfunnet. I følge Collins har Goffman mye å bidra med i forståelsen av samfunnet som skapt av subjekter med hver sine oppfatninger, erfaringer og verdier. I en konfliktsituasjon vil man også hele tiden argumentere med uttrykk og her kommer Goffmans rollespill til syne igjen. I tillegg har selvfølgelig også Collins sin forståelse av Goffman, noe som vil danne et av hovedpunktene i denne oppgaven.

Debatten om Goffman

Gjennomgangen av de tre representantene med hvert sitt utgangspunkt for lesning av Goffman og "Presentation...", gir et utsnitt av en omfattende Goffman-debatt. At Goffman er utsatt for en debatt og et stort engasjement fra ulike sosiologiske skoleretninger og analytikere, bevitner den stilling Goffman har i faget, og den evne han har til å vekke interesse, noe som tyder på en teoretisk aktualitet og tidsuavhengige betraktninger. Men debatten har også en annen side, nemlig det syn at Goffman kan være flertydig og kanskje uklar på områder, derfor blir han forstått og lest så forskjellig. Dette siste poenget er allikevel av mindre betydning fordi det kun viser til ulike måter å betrakte fenomener på, noe som i for seg ikke behøver å være konsekvens av Goffman selv, men kan like mye være resultat analytikernes egne betraktningsmåter. At Goffman forstås ulikt er kun av deskriptiv betydning, og har ikke krav på normativ behandling, i det minste ikke i denne sammenheng.

Debatten om Goffman kan grovt forenklet deles i tre aspekter som har satt sitt preg på tolkningsvariasjonene. Det ene er tidsaspektet, det andre er temaene, og det tredje er analytikernes egne bakgrunner, deres utgangspunkt for forståelsen. Disse tre aspektene kan selvfølgelig gli over i hverandre, men jeg velger å behandle dem separat for oversiktens skyld, noe som vil lette gjennomgangen og gi, etter mitt syn, et klarere bilde av årsakene til den tidligere og nåværende debatten omkring Goffmans forfatterskap. I og med at hovedprosjektet for denne oppgaven er "Presentation...", vil hovedfokuset være på debatten rundt denne boken, men litteraturen som inngår i Goffman-debatten er gjerne generell, og ikke konsentrert om ulikheter knyttet til lesningen av særskilte verk.

Når debatten, som nevnt, til dels kan knyttes til tidsaspektet, må dette forstås slik at Goffmans verk forstås fra den tiden den er skrevet i, en historisk-kritisk metode der tiden og omstendighetene rundt tilblivelsen av verket forårsaker det tematiske innholdet. Slik sett har noen betraktet en del

av Goffmans verk som frukter av den amerikanske tidsånd, og da særlig de verkene som ble skrevet i 50- og 60-årene, et tiår preget av politiske og kulturelle omveltninger i det amerikanske samfunnet Goffman var en del av. Charles Lemert er en som tar opp nettopp dette aspektet (Lemert & Branaman 1997: xxiv). I 50-årene, da Goffman slo gjennom med sine banebrytende verk og essays, var det intellektuelle USA preget av interessen for enkeltmennesket. Sosialpsykologiske studier og betraktninger v stor betydning for ettertiden fikk oppmerksomhet dette tiåret: David Riesmans "Lonely Crowd" (1950), C. Wright Mills' "White Collar" (1951), William Whytes "The Organization Man" (1956), John Keats "Crack in the Picture window" (1957), og Vance Packards "Hidden Persuaders" (1957). I dette tiåret gjorde Erik Erikson sine første studier av identitetskriser, og Leon Feistinger utga sin dissonansteori. Når Goffman så i 1959 ga ut sin "Presentation...", føyde den seg inn i et mønster av lignende tematiske bøker, og interessen for individet i den sosiale sammenhengen. Men 50-årene (og tiåret forut) var også politisk preget av temaer som kunne påvirke Goffmans tenkning, spesielt relatert til "Presentation...". Den kalde krigen var et politisk faktum som også hadde et goffiansk preg, - stormaktenes interesse av spill og inntrykksmanipulasjon mot hverandre. Det er uenighet om dette av føringer som påvirket Goffmans sosiologi, Charles Lemert hevder detter er sannsynlig (Lemert & Branaman 1997: xxiii – xxxii), mens Alvin W. Gouldner i "Other Symptoms of the Crisis: Goffman's Dramaturgy and Other New Theories (1970), hevder Goffman i liten grad var noen politisk kommentator, og heller ikke kan betraktes som påvirket av de politiske begivenhetene som USA på 40- 50- og 60-tallet var del av. I en mellomstilling mellom disse to betraktningene, finner vi sosiologer som William A. Gamson, som i "Goffmans's Legacy to Political Sociology (1985), hevder at Goffman ikke var noen politisk sosiolog, men påpekte det han anså som usanne og gale trekk ved det amerikanske samfunn, slik som eksempelvis McCarthyismen på 50-tallet.

Det neste teamet som har vakt debatt hos Goffman er hans form og metoder ved verkene. Charles Lemert skriver i innledningen til boken "The goffman

Reader” om ulike betraktningsmåter i forhold til dette, og forstår dette som et poeng i debatten om Goffman: ”One of the most unimaginative complaints against him is that he had no replicable method” (Lemert & Branaman 1997: x). andre mener Goffman er systematisk: ”Anthony Giddens, for example, suggests that Goffman, the least systematic of sociologists, was in fact a ”systematic social theorist” (what he meant, rather, was that in spite of it all, there is a common thread to Goffman’s wild mix of stuff” (Lemert & Branaman 1997: xii). Pierre Bourdieu påpeker Goffmans særegenhet i metodevalg: ”Pierre Bourdieu, a persistent inventor of rare methods, thinks of Goffman as a kin of sorts, as one who produced “one of the most original and rarest methods of doing sociology” (Lemert & Branaman 1997: xii). Videre hard et vært ulike synspunkter på Goffmans litterære form: “(Playwright) Bennett (Alan Bennett) is among a good many literary people who find some kinship with Goffman’s writing (...). Bennett is among those who have likened Goffman to Kafka, in which reference he makes the twist. I recommend: “Much of Goffman could be a commentary on Kafka(...)” (Lemert & Branaman 1997: xiv). Og videre: ”At the other extreme of interpretative decency, Karl Scheibe, one of academic psychology’s most appreciative readers of Goffman (...) observes with plausible justification that after the early books, “The Presentation of Self (1959) and “Asylums” (1961), sociologists grew cold toward Goffman inversely to the warmth of his reception outside sociology” (Lemert & Branaman 1997: xv). Selv om disse ulike betraktningsmåtene i og for seg ikke mobiliserer en aktiv og levende debatt, viser de id et minste Goffmans engasjerende litteratur, og ulike måter å møte ham og hans verk på.

Det tredje og siste aspektet som har skapt (og fortsatt skaper) ulike måter å betrakte Goffman og ”Presentation...” på, er de ulike skoleretningenes lesninger og forståelser. Det finnes en del store retninger innen sosiologifaget i dag som med sine begreper og forutsetninger fokuserer og tolker fenomener med særegne referanserammer. De store skolene kan defineres som: Konfliktteorien og funksjonalismen, som makrososiologiske retninger, og den symbolske interaksjonismen, etnometodologien og rasjonell aktør-teorien

(rational choice theory), som mikrososiologiske retninger. Etter min gjennomgang av Goffman-litteraturen som omhandler tolkninger og forståelser, har jeg fått innsikt i hvordan Goffman blir forstått ut ifra alle disse retningene, kanskje bortsett fra konfliktteorien, (selv om lagdelingsproblematikken har blitt gjennomgått, men da særlig av Randall Collins' normsosiologi, en sosiologi forstått som undergruppe av funksjonalismen). Det må være forståelig at Goffman leses med ulike begreper og innenfor ulike rammer, da representantene for disse skolene bruker sin særegne referanse til skolene de har tilhørighet til. Således belyses disse fenomenene på måter basert på de respektive retningene. Det må også påpekes at representantene innen de ulike retningene har forskjellig syn på Goffmans verk, og videre at én og samme analytiker kan se mangfoldet, som vist i dette sitatet: "Goffman's work has similarities with both symbolic interactionism and ethnomethodology" (Manning 1992: 18).

Goffman er en teoretiker med muligheter for mange betraktningsmåter. Jeg har her gitt til kjenne noen dimensjoner debatten bærer preg av. Det er den siste dimensjonen som er mest relevant for denne oppgaven, men jeg har tatt med de andre for å vise bredden i debatten.

BESKRIVELSE AV VESENTLIGE SOSIOLOGISKE RETNINGER

I og med at den videre analysen og tolkningen av Goffmans "Presentation..." innebærer bruk av en del sosiologiske begreper, vil jeg gjøre rede for de mest vesentlige her. En del av de særegne uttrykkene Goffman bruker, gir jeg forklaring på underveis, men her vil jeg ta for meg de store retningene som jeg har valgt å sette min tolkning av "Presentation..." i forhold til. At jeg har valgt nettopp disse retningene skyldes særlig to ting: For det første har jeg stor personlig interesse av å jobbe med retningene, jeg er fascinert av både rasjonell aktør-teorien, normsosiologien og interaksjonismen, og da min

fascinasjon for disse teoriene kan forholdes til min interesse for Goffmans bok, har jeg funnet en ønskelig kombinasjon. For det andre har det vært skrevet bidrag av interesse for mitt tema, innen disse retningene. I og med at jeg skal ta utgangspunkt i andres bidrag, vil jeg kunne lete frem gode bidrag fra den omfattende samling av litteratur. Faglig sett finnes det gode bidrag innen rasjonell aktør-teorien, normsosiologien og interaksjonismen som har belyst Goffmans bok, og setter jeg dette mangfold opp i mot min interesse for teoriene, har jeg et godt utgangspunkt for oppgaven, i og med at både motivasjonen og et tilgjengelig materiale vil være tilstede.

Rasjonell aktør-teori

Rasjonalitet kan forstås bredere enn bare å oppnå de umiddelbart forestående goder, de ønskelige målene kan være bakenfor det man i første omgang oppnår (Wallace & Wolf 1991: 182). Wallace & Wolf behandler rasjonalitet grundig og har flere eksempler på hvordan man kan handle fornuftig ved å være overbærende med et onde for senere å oppnå det ønskede gode, de nevner ett eksempel på regeloppfølging på arbeidsplassen som utgangspunkt for denne type rasjonalitet: "People's "rule-abiding" behavior at work is very much related to direct compensation, in the form of money now and/or the prospect of promotion in the future" (Wallace & Wolf 1991: 227).

Rasjonell aktør-teorien har som basis aktørenes ønske om optimalisering av mål, gjennom å maksimere fordelene og minimere kostnadene når de velger fra et sett med alternativer. Aktørene velger det beste resultat i forholdt til deres preferanser, som kan være så fundamentale som helse, sikkerhet, fritid eller materiell velstand. Teorien om rasjonelle valg er målorientert, men det er her ikke nødvendig å begrense disse målene til egoistiske preferanser, det er ikke utenkelig at det finnes mål som ønskes oppnådd på vegne av andre. Når man ønsker sine mål optimalisert i forhold til altruisme, kan man igjen henviser til en form for egoisme, aktørene vet at gjennom hensynet til

gruppen eller den annen enkeltaktørs beste, kan den altruistiske aktøren sikre seg med beskyttelse, tillit eller den andre besitter goder aktøren trenger.

Interaksjonisme

Det interaksjonistene særlig legger vekt på er at samhandling baseres på symboler som uttrykkes og tolkes. Disse symbolene kan være verbale eller nonverbale uttrykk, som ansiktsuttrykk eller kroppsbevegelser (Mead 1934: 181). Individet fortolker aktivt, evaluerer og definerer sine egne handlingsvalg, heller enn passivt å bli styrt av utenforstående krefter

Interaksjonismen har også tenkere som hevder at individets selv oppstår gjennom dennes fortolkning av andres uttrykk overfor en selv. To sentrale tenkere her er C. H. Cooley og G. H. Mead. George Herbert Mead er sentral med sin betraktning av selvets tilblivelse i forhold til andre man samhandler med. Mead betrakter selvet som aktivt og kreativt, og som skapes gjennom å overta andres rolle i samspillet med disse. Individet har en "indre dialog" med seg selv når det står midt i en interaksjonssammenheng, en dialog der aktørene tolker omgivelsene og gir dem mening før han responderer. Aktøren organiserer alle inntrykkene fra den andre parten og vurderer disse selvstendig før han gir et gjensvar (Mead 1934: 177-178).

Mead definerer selvet gjennom en todeling av hva han kaller "jeg" og "meg". "Jeg" er den delen som innebærer aktiv, subjektiv respons, impulser og spontanitet. "Meg" er de holdningene aktøren tar på seg, de perspektivene han mottar fra andre og lar bli en del av seg selv. For Mead er det et kjernepunkt at andres holdninger er noe vi ikke bare har et ytre forhold til, men at disse holdningene blir en del av selvet, de blir overtatt av aktørene. På den måten, hevder Mead, leser vi andres holdninger og perspektiver som således organiserer selvets "meg", og reagerer på disse med "jeg"-et

(Mead 1934: 175). For å si det med andre ord, selvet består av det handlende "jeg" når selvet er subjekt, og av "meg" når selvet er objekt, når det er mottakende av andres holdninger og perspektiver, eller som det har blitt skrevet: "meg-et" blir "acted upon". (Wallace & Wolf 1991: 244) "Jeg" og "meg" er begge like viktige elementer for selvet, men har, som vist, ulike funksjoner. En innvendig samtale, en selv-interaksjon, er her nødvendig for at disse to delene av selvet skal kunne samarbeide. Denne samtalen innebærer at man vurderer de holdninger "meg"-et oppfatter for å sette i verk tilfredsstillende uttrykk gjennom "jeg"-et. "Jeg"-et gjør seg selv til subjekt, mens "meg"-et gjør seg selv til objekt.

Det som gjenstår å se på er hvilke holdninger og inntrykk "meg"-et organiserer. For Mead er det helt sentralt at kommunikasjon mellom aktører er en prosess der hver aktør tar på seg den andres rolle og holdninger, for så å vurdere disse og gi respons gjennom "jeg"-et. Man oppfatter, vurderer og responderer.

Charles Horton Cooley er også en sosiolog som har bidratt med viktige tanker i forholdet mellom selvet og andre. Et av hans viktige bidrag er begrepet "looking-glass self", som innebærer at selvet organiseres ut i fra den informasjon man oppfatter andre sitter inne med om en selv. Man tar inn over seg de perspektiver en mener andre har overfor en selv, og gjør så disse til sin egen oppfatning av en selv, man oppfatter seg selv slik en mener og tror andre oppfatter en (Cooley 1922: 184)

For å illustrere interaksjonismen på en lettfattelig måte, kan man tenke seg to aktører, A og B: A uttrykker seg, B oppfatter As uttrykk og gir dem en tilfredsstillende mening som vil si å forstå As intensjon med sin handling; B responderer i samsvar med den mening og tolkning han har gjort seg ut i fra As handlingsuttrykk pluss

En samhandling består av to eller flere subjekter som hver tolker den andres symboluttrykk (stimuli), og på bakgrunn av den meningen de tillegger den

andres, blir det respondert. Aktører tolker og definerer hverandres handlinger gjennom den indre aktive dialogen, på bakgrunn av de symboler som uttrykkes. I og med at symbolene spiller en så stor rolle i denne sosiologiske retningen kalles den også gjerne "symbolsk interaksjonisme" (Blumer 1969).

Denne retningen bygger på aktørene som kognitivt aktive. Retningen kan sees som en videreføring av behaviorismen der stimulus forårsaker respons (Mead 1934: 4-5). Det som kjennetegner interaksjonismen er at stimulus, som i sosiologien kan forstås som andre aktørers uttrykksformer overfor en, blir tolket før responsen gis. Retningen kan altså forstås som stimulus som fører til tolkning av stimulus som igjen fører til respons overfor aktørene som uttrykte seg. Den sosiologiske tenkeren som grunnla, fant på, eller oppdaget om man vil, interaksjonismen, er Herbert Blumer som har definert retningen i tre punkter (Wallace & Wolf 1991: 254 – 258)

- Mennesker handler i forhold til sosiale uttrykk ut ifra den mening disse tingene har for dem.
- Meningen sosiale uttrykksformer har for en, vokser ut av den sosiale interaksjonen man har med andre aktører.
- Meningen aktøren får av de sosiale uttrykkene blir bestemt og modifisert gjennom en fortolkende prosess utført av aktøren i møtet med de sosiale uttrykkene.

Finnes det da ikke-symbolsk interaksjon? To aktører som responderer uten å tolke den andres handling, kan kalles ikke-symbolsk interaksjon. Slike tilfeller kan oppstå for eksempel i sinne og ved selvforsvar der man ikke tolker, men responderer og handler ut ifra indre instinkter og drifter.

Normsosiologi

Aktører som følger normer kalles gjerne "Homo Sociologicus", til forskjell fra rasjonelt velgende aktører som går under betegnelsen "Homo Economicus". Å følge normer vil si å følge de forventningene omgivelsene stiller for opptreden i en viss situasjon (Østerberg 1991: 65). Allmenne normer blir gjerne internalisert gjennom sosialiseringprosessen, der man tar innover seg det mønster av forventninger samfunnet krever av individet (Berger & Luckman 1966: 164). Delkulturer, eller subkulturer kan ha sine egne normer som til dels kan stå i motsetning til storsamfunnets (Martinussen 1991: 299-300). Det kan være vanskelig å vite for en aktør som skal inn i disse gruppene hva slags normer og forventninger som er gjeldende. Aktørene kan da enten prøve og feile, eller spørre medlemmene av gruppen hvilke normer som er i virksomhet.

Normer er ofte tilknyttet begrepet om sosiale roller. En rolle er summen av forventninger knyttet til en oppgave eller stilling (Martinussen 1991: 88). Når man innehar en rolle er det forventet at man følger et sett av normer knyttet til rollen. Rollebegrepet behøver her ikke å bære preg av noe pompøst og krevende, selv noe så upretensiøst som en passasjer på buss eller trikk er en rolle som det er knyttet visse forventninger til opptreden av. Noen ganger kan normer og forventninger komme i konflikt med hverandre (Martinussen 1991: 90-92). Som nevnt kan ulike grupper og ulike roller inneha sitt særegne mønster av normer. Om en aktør er medlem av ulike grupper kan man inneha ulike roller det er knyttet motstridende forventninger til, Det klassiske eksempel er konflikten mellom rollene og normene i hjemmet, overfor familien, og de normene som kreves av en på arbeidsplassen, i forhold til innsats og tidsbruk. Det er nærmest et hverdagslig fenomen å bli møtt med kolliderende forventninger og normer, et slikt fenomen kalles gjerne "rollekonflikt" (Martinussen 1991: 90-92).

Denne retningen innebærer at man handler ut fra et sett med normer og forventninger som er bestemt på forhånd, og som aktøren må forholde seg til for å unngå sanksjoner (Martinussen 1991: 83). Det sosiale feltet består hele tiden av visse forventninger til handlinger, og bryter en aktør disse forventningene blir han konfrontert med represalier fra andre aktører i miljøet der normene finner sted. Det kan være verdt å nevne at sanksjonene kan være positive eller negative avhengig av om aktørene bryter normene og går utover disse mer positivt enn forventet eller om han bryter disse på en mer negativt enn forventet (Martinussen 1991: 83-84). Sanksjonene kan være alle typer reaksjoner fra miljøet. Normene i det miljø man er kjent med er ofte internalisert slik at man etterfølger forventningene automatisk (Martinussen 1991: 85).

Det finnes også innenfor normsosiologien flere ulike varianter og tilnærminger. Jeg vil trekke frem to ulike normsosiologiske perspektiver, basert på henholdsvis Durkheim og Parsons.

Durkheims normsosiologi

La oss begynne med Durkheims tilnærming til normsosiologien. Et sentralt poeng hos Durkheim er at det er samfunnet som fastsetter rammene for verdier og normer, individet er underlagt samfunnet. Det er samfunnet som er den altoverskyggende normgiver, individene i samfunnet mottar verdiene fra samfunnet, samfunnet er et abstrakt begrep med konkrete utfall overfor dets aktører.

Vår interesse for Durkheim vil særlig dreie seg om hans forhold til religion og de konsekvenser dette fokuset får for normfølging. Jeg ser det som unødvendig i denne sammenheng å gi en lengre redegjørelse for Durkheims religionssosiologi, annet enn å fokusere på det som er de sentrale poeng i vår sammenheng, det vil si hva som ved senere anledninger kan relateres til Goffmans "Presentation...".

Durkheim studerte primitive religioner og fant to aspekter ved disse, et trosaspekt og et ritualaspekt, dyrking av trosrelaterte ritualer. Det Durkheim setter fokus på og hevder er at dyrkingen av ritualer i virkeligheten er en dyrking av samfunnet, i den hensikt å integrere denne. Gjennom å dyrke og utføre ritualene foregår den en ubevisst transaksjon slik at det i virkeligheten er samfunnet man tilber og dyrker, hellige ritualer symboliserer ubevisst samfunnet. Religiøse seremonier forsterker kollektive verdier, og aktørene internaliserer de normene som bidrar til dette. Samfunnet er den moralske overhøyhet individene ubevisst bøyer seg for, og internaliserer de normer og verdier samfunnet på forhånd har gitt er de mest funksjonelle for dets integrasjon, og religionen er et av virkemidlene samfunnet benytter for å overføre disse verdiene. Disse tankene kommer til uttrykk særlig i Durkheims verk *The Elementary Forms of Religious Life* fra 1912.

Siden Goffmans verk er utgangspunkt for denne oppgaven, og siden normsosiologien er en teori som kan benyttes i den videre analysen av "Presentation...", vil jeg gå grundigere inn på det normsosiologiske perspektiv som kan relateres til denne boken. Goffman har videreutviklet tankene til Durkheim, gjennom blant annet artikkelen *The Nature of Deference and Demeanor* fra 1956. Her følger han Durkheims teori om ritualer som tilbedelse av sosiale aspekter, og normfølging som nødvendig for integrasjon. Durkheims fokus på religiøse ritualer som tilbedelse av samfunnet, som er mer et makrososiologisk utgangspunkt, blir av Goffman erstattet av et mikrososiologisk perspektiv der hver aktør har blitt sin egen religions gud, og som trenger "tilbedelse" av andre for å opprettholde sin verdighet og integritet. Aktørene følger de normene som gir andres bekreftelse av en selv, forstått slik at han følger de normer som gir ham den "tilbedelsen" av andre han trenger for å opprettholde behovet for verdighet og integritet. Det er verdt å sammenligne dette perspektivet med rasjonell aktørteorien for å vise hvordan normer kan bli brukt for å optimalisere et gode.

Goffman opererer med to sentrale aktiviteter der aktøren gjennom normer kan dyrke og få dyrket sitt eget ego, gjennom "respekt" og "opptreden". Disse

to aspektene blir av Goffman kalt "interpersonelle ritualer", der samhandlingen blir sammenlignet med dyrkelsen av en gud gjennom religiøse ritualer, men her er de religiøse ritualene erstattet med interaksjonssituasjoner, og gud erstattet med aktørene.

Gjennom å gi respekt til andre holdes samfunnet sammen, respekt er et av samfunnets lim og gir aktørene en norm å følge, en norm som medfører at samfunnet integreres. Skulle menneskene bare basert sitt liv på respekt fra og til seg selv, ville samfunnet gått mer eller mindre i oppløsning fordi vi da ikke ville hatt dette sterke limet som integrerer det. Begrepet "opptreden" innebærer for Goffman ytre elementer ved aktøren, som for eksempel klesdrakt, ansiktsuttrykk, språklig uttrykksform. For Goffman viser disse to begrepene til at selvet er en del av noe seremonielt. Som et middel til å integrere selvet handler aktøren med normert opptreden overfor den andre og blir så til gjengjeld møtt med respekt av disse. Med andre ord utfolder man seg slik normen tilsier for å oppnå respekt som igjen både integrerer samfunnet og gir aktørene den bekreftelse som er psykologisk nødvendig for dem. For at selvet og integriteten skal opprettholdes på rituell basis, må praksisen rundt respekt og opptreden bli institusjonalisert. For Goffman er det et poeng at Durkheims teorier rundt primitive religioner og tilbedelsen av guder, kan overføres til det sekulære samfunn, der vi tilber oss selv, mens vår religion blir ytre uttrykk som respekt og opptreden.

HVORFOR BLE REPRESENTANTENE VALGT

Ved en gjennomgåelse av de tre forestående representantenes forståelse av Goffmans "Presentation...", vil jeg gi en begrunnelse for hvorfor nettopp disse teoretikerne ble valgt som representanter for sine respektive skoler, eller retninger. I hvilken grad de representerer sine retninger vil bli gjennomgått senere, her vil fokuset være hvilke kvaliteter representantene har som var utslagsgivende for valget av disse fremfor andre. Hva var utgangspunktet for valget av disse analytikerne?

Valget av Randall Collins

Normsosiologien er en retning som har fostret mange sentrale begreper innen sosiologifaget. I forhold til Goffman og "Presentation..." er det i dag liten uenighet om at Randall Collins har en tyngde som analytiker. Med fokus på et durkheimiansk perspektiv, har Collins mestret to begivenheter, å lese Goffman på en ny, særegen måte ved å konsentrere seg om den durkheimianske forståelsen av fenomenet som omhandler dyrkingen av selvet, og å forbinde to av de viktigste teoretikerne i sosiologien sammen. Å se to så tilsynelatende forskjellige teoretikere som Durkheim og Goffman i samme lys, forener faget og strekker forbindelseslinjer over tid og sted, noe som konsoliderer faget. Randall Collins ble for meg raskt en normsosiolog som skilte seg ut, med henhold til Goffman-tolkning, fordi han også argumenterer omfattende, og således har et materiale egnet for behandling i en oppgave som dette. Med det mener jeg at Collins' teorier er enhetlige og klare, og således gir et oversiktlig bilde av hans forståelse av Goffman. Dette i tillegg til hans fokus på det durkheimianske perspektiv, et perspektiv Goffman selv tillate sine egne teorier, gjorde Collins til en representant som utmerket seg, en jeg ønsket å bruke når først kun én representant for normsosiologien skulle brukes. Collins er en autoritet innen den normsosiologiske Goffman-lesningen, og av den grunn ville det, etter mitt syn, være fruktbart å se nærmere på hans bidrag i forhold til de øvrige representantenes lesning.

Valget av Anne Warfield Rawls

Anne Warfield Rawls forfekter et strengt interaksjonistisk syn på Goffman. Kanskje er ikke Warfield Rawls en "typisk" interaksjonist, kanskje må hun i større grad betraktes som en teoretiker med interaksjonistiske trekk, uansett anså jeg henne tidlig som en representant for interaksjonismen fordi hun betrakter Goffmans aktører ut fra en interaksjonistisk ramme, der alt utenfor det individuelt utvekslende i situasjonen er irrelevant. Det var også

en av grunnene til at Warfield Rawls ble valgt, fordi hun er en streng interaksjonist, noe jeg mener kunne tydeliggjøre det interaksjonistiske ved Goffman. Ved å velge Warfield Rawls som representant, fikk jeg en å forholde meg til som forfekter og tydeliggjør det interaksjonistiske hos Goffman. Hun er tydelig markert, ved å trekke inn elementer hentet utenfra selve interaksjonssituasjonen. Hun er kanskje ikke i samsvar med den ”renere” og klassiske interaksjonismen, noe som skal gjennomgås senere, men hun har allikevel det strenge, markerte interaksjonistiske ved seg som var utslagsgivende for valget av henne som representant. En annen grunn til valget av henne var, som en fortsettelse av det nevnte, at hun, i likhet med Collins, har et materiale og en teori som er klar og entydig. Hun er forståelig i sine poenger, noe jeg mente ville være en fordel for denne oppgavens lesere, da vaghet og flertydighet ville gjøre oppgaven unødig komplisert å lese, om ikke Goffman skulle bli belyst av kun én representant, men også at hver representant kunne leses og tolkes forskjellig.

Valget av Alan Dawe

Valget av Alan Dawe var relativt enkelt. Etter mitt syn er Dawe en betydelig representant for det rasjonell aktør-teoretiske syn på Goffman og ”Presentation...”. I likhet med Collins har Dawe også denne evnen til å trekke forbindelseslinjer fra andre teoretikere til Goffman, men Dawe går også utenfor sosiologifaget, til filosofen og Thomas Hobbes. På denne måten lar Dawe nye impulser belyse Goffman, og i tillegg forener han sosiologien med psykologien, ved å fremheve den menneskelige psykiske natur som grunnlag for sin sosiologi. Dawe har en systematisk teori som gir et helhetlig bilde av Goffmans ”Presentation...”. Sagt med andre ord, Dawes teorier forteller og forklarer ”Presentation...” på en helhetlig måte, og uten å ta stilling til noe form for sannhetsgehalten i hans teorier må det sies at betraktningene hans er et godt utgangspunkt for en belysning av Goffman i et rasjonelt aktør-teoretisk perspektiv, fordi han behandler Goffman på en systematisk måte ut fra retningens grunnprinsipper.

Å finne analytikere som behandler Goffman og "Presentation..." rasjonelt aktør-teoretisk har vært en vanskelig prosess. Dawe utmerker seg som den mest omfattende teoretikeren innen Goffman-lesningen, og gir et godt utgangspunkt for belysningen av "Presentation...".

*

Det finnes også en annen dimensjon ved valget av de tre representantene, nemlig forholdet seg i mellom. Jeg har forsøkt å velge representanter som lar seg sammenligne i forhold til begreper og temaer behandlet. Av den grunn er det ikke bare betraktningene av representantene selv som har vært avgjørende, men også sammensetningen av dem. Det har medført omfattende gjennomgang av sekundærlitteraturen om Goffman, og resultatet har gitt representanter som kan gi et klart og entydig bilde av Goffman og "Presentation...", samtidig som de lar seg samkjøre og sammenligne. Det har derfor vært to forutsetninger for valget av representanter, et individuelt og sosiologifaglig, og et kollektivt, basert på enhet analytikerne imellom.

ER ANALYTIKERNE REPRESENTATIVE FOR DE RETNINGENE DE SKAL UTGÅ FRA?

Et spørsmål man kan spørre seg i en oppgave som denne, der utgangspunktet er tre representanter fra hver sin fagtradisjon, er i hvor stor grad de representerer retninger de skal utgå fra, om de kan sies å representere fullstendig sin skole, eller om de kun har trekk fra disse og heller må forklares som særegne og kun påvirket av hovedlinjene. I det følgende skal jeg ta for meg de tre representantene og gi en kort redegjørelse for hva jeg selv mener i forhold til dette spørsmålet. Når hver fagtradisjon, eller sosiologifaglig retning blir nevnt, forutsetter det ofte at leseren har forstått de forutgående kapitlene der de tre ulike skoleretningen ble gjennomgått og beskrevet.

Randall Collins

Collins blir i denne oppgaven behandlet som en representant for den normsosiologiske fagtradisjonen. I faglitteraturen går normbasert sosiologi gjerne under betegnelser som funksjonalisme eller interaksjonsteori, der normatferd kan sees sekundært til begreper som "roller". "sosialisering", "internalisering" og "sosial moral". Allikevel er grunnlaget i funksjonalistisk handlingsteori normerte handlinger som basis for fungerende sosial sameksistens. Når Collins baserer sine tolkninger av Goffman på et normgrunnlag, er han i tråd med funksjonalismen og dens forståelse av sosiale handlinger.

Man kan selvfølgelig innvende at Collins' betraktninger befinner seg på mikrososiologisk nivå, mens funksjonalismen er en makrososiologisk teori med fokus på helhetlige betraktninger av samfunnsstrukturer. Etter mitt syn behøver det allikevel ikke å være noen uoverensstemmelse mellom disse to måter å konsentrere sin sosiologi på. Grunnlaget for funksjonalismen er jo som nevnt, i stor grad, en handlingsteori der samspill må baseres på roller grunnlagt på normer. Redusert til fundamentet for funksjonalismen finner vi en mikrososiologi der normene er bestemmende for aktørenes funksjon og strukturelle forhold. På den annen side, når funksjonalismens mikro- og makroelementer er så nært knyttet sammen, kan vi også se Collins' fokus på det mikrososiologiske normgrunnlaget som forutsetninger og styrende for makrososiologiske betraktninger.

I spørsmålet om Collins er representativ for funksjonalismen, vil jeg anse det som avhengig av hvor helhetlig man vil betrakte funksjonalismen. Collins' normsosiologi er klart forenlig med funksjonalismen ved at grunnlagsbetraktningene er de samme, normene er det styrende prinsipp ved sosiale handlinger.

Nå har jo også andre representanter med dette normbegrepet i sin sosiologi, Alan Dawe, for eksempel, hevder at normer følges for å få gjennomslag for mål. Det særegne hos Collins og funksjonalismen er at samfunnsforståelsen må ta utgangspunkt i normene, de er det alt reduseres til, som er utgangspunktet for sosial forståelse. Collins er på den annen side ikke noen typisk funksjonalist når han kun forholder seg til normer, og utelukker begreper som strukturer og funksjonsanalyse som er sentralt innen funksjonalismen. Collins har grunnlaget felles med funksjonalismen, men mangler samme helhetlige, makrososiologiske fokus som er sentralt i denne skolen. At Collins betrakter normer som fundamentalt, gjør Collins til en sosiologi med forankring i funksjonalistisk teori. Hvor særegen han er, avgjøres, etter mitt syn, av hvor vidt man skal betrakte det å tilhøre en retning. Collins må i det minste sies å tilhøre den funksjonalistiske fagtradisjon, særlig betraktet i forhold til hans durkheimianske forståelse av Goffman og "Presentation...".

Anne Warfield Rawls

Warfield Rawls representerer her interaksjonismen, men spørsmålet er hvor sterkt hun er tilknyttet den klassiske, tradisjonelle interaksjonismen som skoleretning, om hun, som i tilfellet med Collins, har fellestrekk med en retning og er grunnleggende enig med denne, men hvor man også kan finne visse punkter der de viser ulikheter.

Det særegne med Warfield Rawls' interaksjonisme er hennes "sui generis"-teori, der all samhandling og utveksling av symboler, med tolkningen av disse, kun skjer innenfor interaksjonismens grenser. Alt utenfor er mer eller mindre irrelevant. Men er dette i tråd med den klassiske interaksjonismen? En må være oppmerksom på at interaksjonismen også er en allsidig retning med representanter som vektlegger ulike sider men som samtidig har røtter i

den interaksjonistiske tradisjonen. Allikevel er det grunnideer i retninger som jeg mener Warfield Rawls ikke tar med.

Normgrunnlaget og symbolmeningen er ikke noe som oppstår først i interaksjonssituasjonen, men er noe de samhandlende tar med seg inn i interaksjonen. Om man ikke hadde dette grunnlaget vil man bruke enormt med ressurser på å opparbeide et felles meningsinnhold i symbolbruken, man ville ha måttet finne opp meningen og betydningen for hver gang. Normer og mening oppstår gjennom samhandling, men man tar også disse med seg inn i nye samhandlingssituasjoner, det er det som gjør at en kulturs medlemmer kan forstå hverandres symbolbruk. En interaksjon er dermed ikke så lukket som Warfield Rawls vil ha det til, i og med at man både tar med seg en forståelse inn i samhandlingen, og at man tar med seg erfaringer i meningsdannelsen fra denne samhandlingen videre til andre møter med andre aktører.

Warfield Rawls' grunnleggende vektlegging av interaksjonsmøtet, med dennes betydning for utvikling og vedlikeholdelse av selvet, gjør henne til en interaksjonist i den betydning at hun ser det sosialt vesentlige som møtet mellom aktører der det foregår en symbolutveksling. Men hun snevrer interaksjonsbegrepet hardt inn og utelukker at man kan ha åpninger til verden utenfor, som forutsetninger for- og konsekvenser av interaksjonen. Den klassiske interaksjonismen kommer til uttrykk gjennom blant annet representanter som Cooley og Mead, som ivaretar miljøets betydning i den interaksjonistiske tradisjonen, jfr, kapitlet "interaksjonismen" tidligere i oppgaven.

Hun har sitt grunnlag i interaksjonismen, men lager sin egen versjon med en særegen forståelse, som hun innrømmer ved å navngi den med egen term, - "interaksjonisme sui generis".

Alan Dawe

Som det fremgår av drøftingskapitlet senere i oppgaven, er Dawe en teoretiker som trekker tråder til sosiologien fra psykologien og filosofien. Allikevel har, etter mitt syn, Dawe sitt grunnlag solid rotfestet i den rasjonell aktør-teoretiske tradisjonen. Det Dawe gjør er kun å utbrodere den vurderende mål-middeltenkningen han leser Goffman med, med tanker særlig hentet fra Thomas Hobbes. Dawe har en klar todeling av aktørens sjelsliv betraktet i forhold til sosial fremferd, på den ene underliggende side finnes det overveide og rasjonelt vurderende, og på den annen side det sosialt moralske og normerte som følges bevisst for å oppnå enighet om interaksjonens forløp, som en vei til å nå de mål man har satt seg. Etter min oppfatning er det ikke mye her som viker fra den klassiske rasjonell aktør-teorien, slik den er fremstilt tidligere i denne oppgaven.

At Dawe betrakter aktørene todelt viser heller en utvikling av retningen, det viser at aktørene ivaretar sine vurderende sider på ulike plan, først på et subjektivt og psykologisk plan, deretter på et sosialt plan der man vurderer og veier trekk og strategier for å nå det underliggende man har som mål å oppnå.

Man kan naturligvis spørre seg om hvor mye som kun er internalisert fra andre og tidligere interaksjoner. Det blir lett spekulasjoner for å tilfredsstille ønsket om en fullstendig ren rasjonell aktør-teoretisk virkelighet når man skal tillegge aktører en vurderende, overveiende evne på ethvert område i den private og sosiale sfæren. Den rasjonell aktør-teoretiske retningen har vel heller ikke dette som et poeng, men lar aktørene være rasjonelle i valgsituasjoner der det kreves å ta stilling. Ut fra dette mener jeg Dawe ivaretar retningens hovedpoenger, slik den fremstilles i hans sosiologi vedrørende Goffman.

2.

COLLINS FORSTÅELSE AV GOFFMANS "PRESENTATION..."

Innledende kommentar

Dette kapitlet er viet Randall Collins' forståelse av Goffmans "Presentation...". Hensikten er å gi et bilde av hvordan han tolker og leser dette verket. Jeg vil presentere en Goffman-forståelse basert på Collins egne premisser. Det vil si at mitt formål her ikke er å komme med noen form for kritikk eller innvendinger mot Collins' forståelse, men i stedet fremlegge en empatisk presentasjon der Collins selv skal komme til orde med sin lesning av Goffman og så analysere denne. Han bli viet forståelse og respekt for sin egen tolkning.

Selv om hovedpoenget her er å legge frem hans forståelse av "Presentation...", vil jeg trekke inn hans forståelse av andre av Goffmans verk der jeg mener det er relevant og nødvendig for å se helheter i hans forståelse av Goffman. Collins er en stor og betydningsfull teoretiker i arbeidet med Goffmans verk, og skal man forstå hans lesning av "Presentation...", kan det være nyttig å se hans forståelse av denne boken i lys av analyser og tolkninger han har gjort av andre av Goffmans verk. Allikevel er "Presentation..." det prosjekt som står i sentrum her. Collins' forståelse av andre av Goffmans bøker vil jeg kun benytte meg av der dette verket kan settes inn i et større perspektiv. Jeg betrakter det som en viktig del av prosjektet her å kunne sette Collins' forståelse av "Presentation..." i en sammenheng.

Møtet mellom Goffman og Durkheim

For Collins er det store møtet mellom Goffman og Durkheim deres felles interesse for ritualer som rammer rundt menneskelig aktivitet. Selv om Durkheim i stor grad var opptatt av institusjonaliserte ritualer, og Goffman av mer uformelle og hverdagslige ritualer, ser Collins dem begge som teoretikere med ritualer som sentrale begrep i sin sosiologi. Collins skriver om Goffmans ritualer med benevnelsen "naturlige ritualer" for å avgrense forståelsen fra de mer religiøst baserte ritualer som Durkheim opererer med (Collins 1988a: 47). Poenget for Durkheim og Goffman er ikke kun å se på ritualene, men også å betrakte ritualenes konsekvenser, forutsetninger, krav til omgivelser og aktørenes ferdigheter, som Collins skriver om "Presentation...": Rituals, then, are performances. They not only have social consequences – creating ideal images of the self, negotiating social ties, controlling others – but they also require certain resources, both material properties and cultural skill (Collins 1994: 219). Ritualer blir her av Collins oppfattet som mer enn en refleksiv og automatisk opptreden, de er dynamiske. Allikevel har ritualene, både hos Goffman og Durkheim, ifølge Collins, en felles latent konsekvens - en tilbedelse, eller dyrking, av selvene (Collins 1994: 218-219). Når Durkheims ritualforståelse blir lagt til grunn, er det ofte basert på hans studier og teorier rundt religiøs tilbedelse av gud(er). Hos Goffman blir ritualene ramme rundt tilbedelsen av de interagerendes selv. Når Collins betrakter denne tilbedelsen hos Goffman, skriver han om det individuelle selv som "sacred object" (Collins 1994: 218-219). Hos Goffman er guden hellig med anførselstegn. Collins tar avstand fra å mene at vi betrakter oss selv som hellige objekter fullt ut, i og med at han setter begrepet i anførselstegn. I tillegg til tilbedelse av de interagerendes selv, tilfører Goffman, i følge Collins, også noe mer i sin ritualforståelse, - vi tilber selvene samtidig som vi har andre mål med å inngå i ritualer: "Interaction rituals are weapons that people can use to score points: to make the right contacts, to embarrass or put down rivals, to assert one's social superiority" (Collins 1994: 219).

Av Goffmans egne skrifter er det særlig artikkelen *The Nature of Deference and Demeanour* (1956), og *Encounters: Two Studies in the sociology of Interaction* (1961), i tillegg til *The Presentation of Self in Everyday Life*, som Collins holder for å være mer durkheimianske enn andre (Collins 2000: 73-74). Ellers er utgangspunktet for den durkheimianske ritualforståelsen å finne i Emile Durkheims verk "The Elementary Forms of the Religious Life", fra 1912 (Collins 1988a: 44).

Goffmans videreutvikling av Durkheims sosiologi

Goffman betrakter enhver aktørs virkelighetsforståelse som frembrakt av samfunnet. Collins trekker her frem Goffmans *The Nature of the Ritual Order*, fra 1955, der det i konklusjonen blant annet heter: Societies everywhere, if they are to be societies, must mobilise their members as self-regulating participants in social encounters. One way of mobilising the individual for this purpose is through ritual; he is taught to be perspective, to have pride, honor, and dignity, to have considerateness, to have tact and a certain amount of poise. These are some of the elements of behaviour which must be built into the person if practical use is to be made of him as an interactant(...). Noen vil nok betrakte dette tekstutsnittet ut i fra en interaksjonistisk tolkning, og vektlegge samhandlingssituasjonenes preg av uttrykk fra de interagerendes side, - vektleggingen på kravet om uttrykksformer. Collins mener at Goffmans tidlige verk låner temaer fra den symbolske interaksjonismen (Collins 2000: 313), (videre hevder han at Goffman også har latt seg inspirere av andre teorier, som fenomenologi, konfliktteori og spillteori). Men som han selv skriver: "The central themes of most of Goffman's early works are Durkheimian (Collins 2000: 314). I Goffmans artikkel *The Nature of Deference and Demeanour*, fra 1956, trekker Collins frem hans konklusjon: In this paper I have suggested that Durkheimian notions about primitive religion can be translated into concepts of deference and demeanor, and that these concepts help us to grasp some aspects of urban secular living. The implication is that in one

sense this secular world is not so irreligious as we might think. Many gods have been done away with, but the individual himself stubbornly remains as a deity of considerable importance (Collins 2000: 315). Grunnen til at jeg trekker frem disse to artiklene er Collins oppfatning av at "Presentation..." er en videreføring og utdyping av disse (Collins 2000: 316).

Collins gjør et poeng av at Goffman tilfører noe eget til den durkheimianske sosiologien: Goffman does add a twist of his own to this Durkheimian modell of ritual social order. Society is upheld as a moral entity, not, as symbolic interactionism would have it, merely as a cognitive informational process of defining situations. All social reality constructing is constrained by shared moral obligations. Social reality, although constructed, is not constructed in free-flowing process in which nothing is foreordained or anything can emerge from a new situation, as the followers of Thomas' dictum seem to believe. Yet for all this criticism of symbolic interaction, Goffman does take something from it, a sense of the potential fluidity and hence fragileness of social realities (Collins 2000: 316).

Det er to aspekter her som det er verdt å merke seg: Goffmans egen vri på Durkheims originale tanker, og påvirkningen av den symbolske interaksjonismen. Fundamentet er durkheimiansk. Allikevel er det et aspekt som bør nevnes i et kapittel som dette, for å betrakte helheten i Collins forståelse av "Presentation...". Det interaksjonistiske kommer til uttrykk gjennom det dynamiske i samfunnslivet og de interagerendes nødvendige forståelse av en viss enighet om hva som ligger til grunn for samhandlingen, den sosiale realitet. Dette innebærer kulturelle ferdigheter som symbolske formler (Collins 1994: 218), og en forståelse av den gjeldende samfunnsmoral (Collins 2000: 316). Og det er det moralske aspekt ved ritualer som ifølge Collins er Goffmans videreutvikling av Durkheims sosiologi. For Goffman blir samfunnet opprettholdt av moralen, "All social reality constructing is constrained by shared moral obligation" (Collins 2000: 316). En samhandling foregår derfor innenfor rammer som begrenser hva det kan samhandles om, og at det i det hele tatt kan finne

sted samhandling mellom aktører: Felles kulturelle kunnskaper og en moralsk forståelse. For å vise til dette moralske aspektet, trekker Collins frem Goffmans egne betraktninger nær slutten av "Presentation...": We come now to the basic dialectic. In their capacity as performers, individuals will be concerned with maintaining the impression that they are living up to the many standards by which they and their product are judged. Because these standards are so numerous and so pervasive, the individuals who are performers dwell more than we might think in a moral world (Collins 2000: 316-17). Denne moralen er allikevel, som Collins kaller den, en ekstern moral: "Unlike Parsons, Goffman does not find social order to be founded on internalisation of moral obligations; the obligations, rather, come because of the way we encounter pressures from each other in specific situations to help each other construct a consistent definition of reality" (Collins 2000: 317). Moralene er basert mer på vår *vilje* til å få gjennomslag for våre ideer, heller enn å følge en objektiv moralforståelse, slik jeg har forstått Collins betraktninger av Goffman. Collins hevder videre: "In order to live up to this external morality, one is forced to have a non-moral, manipulative self as well" (Collins 2000: 317). I denne sammenheng henviser Collins igjen til Goffman selv, der han blant annet skriver: "Our activity, then, is largely concerned with moral matter, but as performers we do not have a moral concern with them" (Collins 2000: 317). Denne typen moralsk tenkning, og moralsk teori, er ifølge Collins noe nytt og særegent som Goffman har tilføret durkheimiansk ritualforståelse.

Normer som grunnlag for samhandling

Dette kapitlet har normsosiologien som ramme. Av den grunn ønsker jeg å fokusere mer på Collins betraktning av Goffmans normbaserte sosiologi. Som jeg tidligere har beskrevet, opererer Goffman, ifølge Collins, med flere dybder av frontstage/backstage i en aktørs hverdag, som han skriver: "Nevertheless, even the most intimate of situations still has a ritual structure to it, and Goffman comments (1959: 193-94) that even sexual intercourse is

in some sense a staged performance” (Collins 1988: 206). Han skriver også at Goffmans verk indikerer at hele samfunnsstrukturen er basert på ritualer. Man kan derfor trekke den slutning at enhver samhandling, både offentlig og intim, er holdt oppe av ritualer: ”Natural rituals are found even in the most casual and ordinary interactions of everyday life” (Collins 1988b: 207). Normer for hvordan disse ritualene utføres, er avhengig av situasjonen de interagerende inngår i, og formålet med samhandlingen. Videre får også ritualene sitt eget mønster, en egen ”ånd” med egen normer: Goffman points out that once the conversational ritual is in full swing, it builds up its own pressure which control its participants. The topic has to be respected and at least temporarily believed in, it has become, for ever so short a time, a sacred object to be worshipped. Goffman describes this by saying that the conversation is a little social system with its own rules, which acts to protect its own boundaries, keeping the mundane surrounding world outside (Collins 1988b: 207).

Et ritual består således av utførelsen av to sett normer, for det første må man følge de gjeldende verdier og normer for å ta til, og inngå i det ønskete ritual. Og for det andre må man følge de normer som ritualet selv fastsetter. Om det gjelder for eksempel et ritual i form av en samtale, må man inngå i ritualet på en måte som er normert, slik at alle de interagerende forstår hensikten med å inngå samhandlingen. Man kan vanskelig la to personer inngå i en samtale om ikke begge forstår og er i besittelse av kunnskap om de normer som ligger til grunn for inngåelsen av det særegne ritual (Collins 1994: 218). Men når samhandlingen har tatt til, blir oppmerksomheten rettet mot den indre dynamikken, de normene som da oppstår spesielt for denne interaksjonssituasjonen, - Collins skriver: “Goffman goes so far as to describe a conversation as a psychosis-like state, temporarily entered into, in which the only reality that counts is that which will keep the relationship going among the talkers” (Collins 1988b: 207). Hensikten med å følge normene er å inngå i og videreføre et ritual, og ritualer er våpen brukt for å tjene en hensikt, men bak dette ligger tilbedelsen av selvet, som er kjernen i Collins durkheimianske forståelse av Goffman. Det kan også være verdt å

nevne at ikke absolutt alle deler av en aktørs liv i like stor grad er basert på ritualer: "Of course not every aspect of our lives is equally ritualized, nor do all people participate in them equally"

(Collins 1994: 218).

Klasser og ritualer

For Collins har "Presentation..." også en referanse til sosiale klasser, hvordan disse integreres og desintegreres, - gjennom styrken av en felles backstage: Here (i "Presentation...") one saw the fact that solidarity within a social class was enacted in everyday life because that class shared the same backstage: the workers' informal group kept a backstage solidarity against their bosses, though they deferred to them in public encounters; the bosses made only dignified appearances before the workers, while they socialized among themselves where admission has a high symbolic status value (Collins 2000: 77). I og med at frontstage/backstage-modellen først blir grundig gjennomgått i "Presentation...", og Goffmans klasseteori er knyttet til denne modellen, har "Presentation..." for Collins, blant mye annet (som det har fremgått og vil fremgå senere), en funksjon som klargjørende på Goffmans tanker rundt hvordan klasser dannes og opprettholdes. Goffman videreførte her tanker fra Lloyd Warner, å vise hvordan rituelle interaksjoner produserer kulturelle barrierer mellom sosiale klasser (Collins 2000: 77). Det vesentlige er hvordan man gjennom en felles backstage identifiserer seg med klassen eller gruppen man tilhører, og således kan definere en komplementær utgruppe hvis kultur varierer fra ens egen. Således har arbeidere, som nevnt, en felles backstage, en uformell kultur som skaper solidaritet innen klassen, og gjennom denne uformelle kulturen kan man åpne seg på en ærlig, lojal, fordomsfri og uforpliktende måte, og definere arbeidsgivernes kultur uten å legge bånd på seg. Slik forener Goffman ritualforståelsen og frontstage/backstage-modellen med klasseteori: "Goffman, in extending Durkheimian ritual theory to everyday life, enables us to see the detailed mechanisms of interaction that make up the varying experience of

members of different social classes (Collins 1988b: 208). I følge Collins er Goffmans klasseteori ikke åpent beskrevet I "Presentation...", det er ikke eksplisitt beskrevet at ritualer forårsaker klasser og lagdeling (...)but his analysis has lent itself easily to this development. His own materials for the frontstage/backstage modell all came out of stratified situations: studies of factory workers and managers, each putting on a performance in each other's presence, whereas their informal groups act in an entirely different manner(...) (Collins 1994: 220).

Gjennom Goffmans klasse- og lagdelingsteori, hevder Collins at ritualene som fremføres i hver kultur skaper og gjenskaper lagdelingen. Collins går videre med denne analysen og hevder at ritualer kan skape konflikter ikke bare *mellom* klasser, men også *innen* klasser. Dette er en analyse Collins selv står for: Goffman does not perform this analysis, and given his propensities for looking at the world from a particular angle, we should not expect him to do so. But his work nevertheless does situate itself in an extremely useful position. In this sense, Goffman fits naturally into the history of Durkheimian analysis in the twentieth century: from Durkheim own original functionalist themes to its recent twist toward an analysis of stratification ritual and the ritual weapons of conflict (Collins 2000: 232-24). Selv om Collins gjerne betraktes som en konfliktteoretiker, og han ofte trekker frem Goffmans klasseteori og faktorer ved denne som kan forårsake konflikter, viser Collins at Goffman gjennom sin frontstage/backstage-modell gir grunnlag for at grupper skal oppleve enighet og konsensus.

Syntesen mellom klasseteori og ritualforståelse

Collins leser "Presentation..." som en syntese der klasseteori og durkheimiansk ritualforståelse forenes. Denne kombinasjonen er en følge av tiden og stedene Goffman virket i, og innflytelsen han mottok her: The Chicago tradition helped Goffman find his own empirical focus for his Durkheimian analysis; the symbolic interactionist emphasis on situations

and on the social self gave him his early subject matter, although Goffman transformed the explanation of these phenomena in a strongly Durkheimian direction. But situations and selves are highly abstract notions; and with Goffman's drive for empirical grounding, it is not surprising that he emerged with a body of materials that revealed the differences in social situations and social selves of people in different positions in society, which is to say, differences in the class structure. For one of the great empirical strengths of the Chicago School was not only the Park-Thomas-Wirth tradition of studying urban ecology and ethnic relations; there was also a strong emphasis upon the ethnography of professions and occupations. *The Presentation of Self in Everyday Life*, in one respect, may be regarded as a synthesis of this literature (Collins 2000: 322). Videre skriver Collins: In "Presentation...", Goffman cites some twenty Chicago M.A and Ph.D. theses, along with a number of other dissertations on occupations. We find studies of garbage collectors, shoe salesmen, pharmacists, labor union officials, bureaucrats, and many more (...). Everett Hughes, who organized and guided this line of research at Chicago, had already produced some synthesising ideas, and we find echoes of them in Goffman: how occupations attempt to deal with their dirty work by shunting it off to subordinate occupations; relatedly, how the 'professions' build up an idealised public image, and how all occupations attempt to follow this self-idealising path (Collins 2000: 322). Goffman kombinerer lagdelings- og klasseteorien sin med en durkheimiansk forståelse, og "Presentation..." er syntesen.

3.

EN INTERAKSJONISTISK FORSTÅELSE AV "PRESENTATION...", REPRESENTERT VED ANNE WARFIELD RAWLS

Innledende kommentar

I dette kapitlet skal Goffmans "Presentation..." betraktes fra en interaksjonistisk synsvinkel. Hensikten er å få belyst boken gjennom en representant for denne retningen som "Presentation..." blir forstått ut ifra. I likhet med forrige kapittel, om den normsosiologiske forståelsen, og det neste, som omhandler rasjonell aktør-teoriens lesning av verket, skal jeg gi en saklig utgreiing av den forståelsen som representeres. Foreløpig skal mine egne betraktninger om "Presentation..." bli liggende; her skal jeg presentere andres forståelse av verket. Dette for å ha et utgangspunkt når jeg senere skal sammenligne de ulike forståelsene av "Presentation..." for å se hvilken lesning som er mest fruktbar.

Den representanten for en interaksjonistisk tolkning jeg har valgt å benytte, er Anne Warfield Rawls, og hennes interaksjonistisk orienterte artikkel *The Interaction Order Sui Generis: Goffman's Contribution to Social Theory*, fra 1987. Denne artikkelen omhandler ikke bare "Presentation...", men som i forrige kapittel vil jeg også her trekke frem andre av Goffmans verk der det faller seg naturlig, og når disse også forstås ut ifra en interaksjonistisk forståelse, anser jeg det som fruktbart å trekke dette frem der det kan være på sin plass for å belyse lesningen av "Presentation..." på en grundigere måte.

For å sammenfatte og klargjøre hensikten med dette kapitlet, kan det sies at poenget her er tosidig: For det første skal jeg finne logikken og argumentene

bak en interaksjonistisk forståelse av "Presentation...", og for det andre skal dette kapitlet fungere som utgangspunkt for senere kapitler, der det vil bli benyttet i en sammenligning med de andre tolkningene av boken, og som igjen vil være et utgangspunkt for en vurdering av mitt eget syn på verket.

Det særegne interaksjonistiske ved Warfield Rawls

Hva gjør Warfield Rawls' utlegning av sin forståelse av Goffman til noe særegent interaksjonistisk? De fleste som leser Goffmans verk "Presentation..." vil være enige i at hans interaksjonsteorier baserer seg på samhandling og møte mellom aktører. Men et møte basert på interaksjon behøver nødvendigvis ikke å tolkes interaksjonistisk, i den grad "interaksjonisme" brukes som en betegnelse på en sosiologisk retning, eller skole. Som jeg har vist i forrige kapittel, kan interaksjon forstås normsosiologisk, eller på bakgrunn av rasjonell aktør-teorien, slik neste kapittel vil vise. Men hva gjør Anne Warfield Rawls utlegning til interaksjonisme?

For det første er Warfield Rawls klar på det meadianske poeng at selvet utvikles gjennom interaksjon. Dette blir gjort klarere i neste avsnitt. At selvet er et produkt av samhandling, er en sannhet innen den interaksjonistiske skolen. Warfield Rawls følger denne sannheten, og viser dermed lojalitet til den interaksjonistiske tankegang.

Et annet poeng er hennes forståelse av mening, skapt på bakgrunn av møte mellom mennesker. Det er kanskje den mest grunnleggende tanke i interaksjonismen at møter skaper forståelse og mening som er knyttet til selve møtet.

Et tredje poeng, som viser Anne Warfield Rawls interaksjonistiske basis, er hennes forståelse av aktører som tolkende, de leser symbolbruken i en samhandling og tilpasser seg så motparten. At aktører er tenkende vesener, er absolutt ikke noe kjennetegn kun knyttet til interaksjonismen som

retning, det ville vært uriktig og fornærmende å ikke tillegge andre sosiologiske retninger denne forståelsen av aktørene. Poenget her er at aktørene tolker og tyder det symbolspråk som gjør seg gjeldende i samhandlingen, for så å tilpasse seg situasjonen og den andre *i møtet*.

Med sitater i de påfølgende avsnittene, vil disse typisk interaksjonistiske kjennetegn komme til uttrykk med Warfield Rawls egne ord. Her vil jeg bare gjøre leseren oppmerksom på de særegne interaksjonistiske trekk hun bruker i sin utlegning og forståelse av Goffmans "Presentation...".

Goffmans interaksjonisme sui generis

Anne Warfield Rawls' tolkning av Goffmans bidrag til sosiologien er bygget på en forståelse av hans interaksjonsorden som en selvstendig orden. Som en innledning og oversikt over Warfield Rawls bidrag til forståelsen av Goffman, deler hun selv inn hans interaksjonsorden i fire elementer: First, the social self needs to be continually achieved in and through interaction. While this position is not new, and is consistent with the earlier work of Mead (1934), Goffman argues on the basis of this that the presentational nature of self places constraints on the interaction order and supplies intrinsic motivation for compliance. Second, these constraints not only define the interaction order, but also may resist and defy social structure. (...) Third, interaction is conceived of as a production order wherein a commitment to that order generates meaning. In other words, actions have meaning with respect to the production order, rather than in relation to institutionally specific ends. There is order and meaning to actions whenever there is an implicit commitment to concerted action Fourth, the fact that persons must commit themselves to the ground rules of interaction in order for selves to be maintained is treated by Goffman as a moral, not a structural imperativ (Warfield Rawls 2000: 253). Med andre ord kan det altså sies om denne forståelsen av Goffman at hensikten med interaksjon kun er utvikling og vedlikeholdelse av selvet for de interagerende, i en interaksjonssituasjon fri

for påvirkning av enhver ytre struktur, men med krav til en moralsk deltakelse og forpliktelse for å gi interaksjonen mening. Interaksjonen er levedyktig uavhengig av strukturelle føringer og krav, den er en interaksjon sui generis. For Warfield Rawls er ikke individuelle og sosiale strukturer konkurrerende aspekter: He argues on the basis of his notion of the presentation of self that the needs of interaction and the social self are a source of consistent social constraint which does not originate in social structure, and which rarely ends up as part of social structure (via routinization). The constants of the interaction order do not reside in particular individuals either. Rather, they are a function of the condition of the social self in general. (...) In short, individual and structure are not considered by Goffman to be competing entities. They are the joint products of an interaction order sui generis (Warfield Rawls 2000: 255). Goffman setter ikke aktører og strukturer opp mot hverandre, i stedet belyser han de settinger, forpliktelser og forståelser som lar aktører og strukturer i det hele tatt bli en sosial virkelighet. Og ut av dette utvikles og vedlikeholdes selvet: "For Goffman the social self is a dramaturgical product of social interaction (1959: 253). The dependence of self on presentation for its existence places constraints on the interaction order, its form, and the actions of participants" (Warfield Rawls 2000: 256).

Interaksjonens produkter

Som jeg klargjorde i forrige kapittel, der "Presentation..." ble belyst ut i fra normteorien, kunne samhandlingssituasjonen og ritualene blant annet frembringe og videreutvikle et klassesystem. Interaksjonismen har et annet syn på samhandlingens produkter.

Interaksjonismen til Warfield Rawls er en streng interaksjonisme. Den er streng i den betydning at hun betrakter interaksjoner kun ut i fra hva som ligger i selve interaksjonssituasjonen, og toner ned hvordan denne situasjonen kan påvirke omgivelsene, på samme måte som hun i liten grad belyser omgivelsenes evne til å påvirke interaksjonssituasjonen. Hennes

forståelse av "interaksjonisme sui generis", er nettopp utgangspunktet for å konsentrere seg om samhandlingssituasjonen per se. Allikevel har, i følge Warfield Rawls, en interaksjonssituasjon evne til å frembringe to produkter, - de interagerendes selv, og mening (Warfield Rawls, Ann 2000: 262). Slik jeg forstår henne, kan disse produktene av en samhandling underordnes hverandre hva angår hensikten med å inngå i en samhandlingssituasjon. Mens formålet med å tre inn i en interaksjon er å skape, bekrefte og vedlikeholde sitt selv, er den mening som oppstår i situasjonen kun et middel for å la de interagerende komme på samme nivå i situasjonen, for å forstå samhandlingens løp. Allikevel belyser Warfield Rawls, i sin omgang med "Presentation...", lite om selvet og mest om meningsutviklingen. Dette leser jeg slik at hun her også er opptatt av interaksjonens kjerne, hva selve interaksjonen frembringer, og legger mindre vekt på aktørenes hensikt og vilje. Det er interaksjonen som noe eget og mer enn summen av de interagerende som er det vesentlige, derfor blir det viktigere å betrakte det særegne ved selve interaksjonen.

Produksjon av selvet

Når selvet, ifølge Warfield Rawls, er et produkt av interaksjonen, er den avhengig av en samhandling for å realiseres og uttrykkes: "For Goffman the presentational character of the social self is the primary constraint of the organization of social action" (Warfield Rawls 2000: 256). Goffman benekter ikke eksistensen av et selv allerede forut for den spesifikke interaksjonen, men dette selvet er da et annet selv, utviklet gjennom tidligere og andre samhandlingssituasjoner: (...) the self ultimately depends upon interaction. The social self is the product of a scene, "it is a dramaturgical effect arising diffusely from a scene that is presented" (Warfield Rawls 2000: 253). While the character performed is a product of each interaction, the performer is a product of many interactions" (Warfield Rawls 2000: 257).

Tanken på at selvet skapes i en interaksjonistisk sammenheng er tidligere tatt opp av blant andre George Herbert Mead og Charles Horton Cooley. Det som er nytt hos Goffman er selvets utvikling i *ulike* interaksjoner: While others have also argued for the interactional character of the social self (Mead, 1934), the further argument that the need for the social production of self places constraints on interaction is a new one. For Goffman the presentational character of the social self is the primary constraint of the organization of social action (Warfield Rawls 2000: 256). Slik jeg forstår Warfield Rawls her er forskjellen mellom Goffmans selvproduksjon og for eksempel Meads teori, at mens sistnevnte betrakter selv-utviklingen som en fremskridende prosess, har Goffmans teori det syn at selvet ikke har noen utenforstående forutsetninger, men skapes og utvikles på ny under hver interaksjonssammenheng aktøren deltar i. Som hun skriver: ” (...) The social self needs to be continually achieved in and through interaction. (...) Goffman argues on the basis of this the presentational nature of self places constraints on the interaction order and supplies intrinsic motivation for compliance” (Warfield Rawls 2000: 253). Videre skriver Warfield Rawls: “The self is therefore not the ontological starting point for a theory of social order. For Goffman it is an end product, the existence of which depends upon a presentation order which is the primary constraint of situations of co-presence” (Warfield Rawls 2000: 256). Selvet er altså sluttproduktet av en interaksjon, og samtidig er den så sammenvevet i interaksjonssammenhengen at det ikke kan sees uavhengig av denne. Det blir også forståelig ut ifra den fundamentale forståelsen av hva selvet krever for sin utvikling, - å presentere seg på måter overfor andre aktører. Dette kan bare gjøres i en interaksjonssammenheng. Warfield Rawls antyder også at selvets vesen nettopp er presentasjon, gjennom å benytte uttrykk som ”the presentational nature of self” (Warfield Rawls 2000: 253).

Forholdet aktør - selvet – gruppe

I kapitlet om "Presentation..." forstått fra et normsosiologisk perspektiv, fremgikk det hvordan et system av klasser kan oppstå på bakgrunn av interaksjoner. Også Warfield Rawls har behandlet forholdet mellom aktør og "de andre". For Goffman er forholdet mellom individ og gruppe et tema av betydning (Warfield Rawls 2000: 260), og forholdet bærer preg av å være tett: He paints a picture wherein social order and meaning require a particular interactional relationship between individual and group. Actions do not acquire their meaning primarily through a relation to external ends but rather through a commitment to the internal ends of the interaction order. For Goffman the performances requires commitment even for the simplest of interactions. Meaning is, according to this view, a constitutive production in and through group performances (Warfield Rawls 2000: 260). En interaksjon blir meningsfull først når aktører samles og interagerer. Som eksempel på at denne forståelsen ikke er selvfølgelig, trekker Warfield Rawls frem Jean Paul Sartre, som står som en motvekt til Goffmans syn. For Sartre er ikke gruppen i seg selv utgangspunkt for det meningssskapende for hver enkelt aktør, - gruppen blir meningsfull først i relasjon til eksterne mål. Gruppen blir for Sartre en nødvendighet for å oppnå et mål utenfor denne, mens for Goffman skapes mening for den enkelte gjennom gruppedeltakelse. Men for Warfield Rawls er "gruppe" et vidt begrep, det er ikke noe man nødvendigvis avtaler med andre å inngå i, interaksjon er for henne enhver situasjon man samhandler med andre, som hun skriver: There is, for Goffman, no arena of human interaction that is meaningless. The seemingly random and "insane" behaviour of patients in an asylum, or queueing up in a line is not intrinsically meaningless activity, but rather heavily endowed with interactional significance for the participants. In Goffman's view, such situations provide an important area within which interactants continually renew their interactional commitments (Warfield Rawls 2000: 260 – 61). Gruppe er altså for Warfield Rawls enhver ansamling av personer der

utveksling av symboler kan finne sted. Goffman selv bruker ikke begrepet "gruppe" i særlig grad i "Presentation...", men han skriver derimot om "lag" eller "opptredenslag" som betegnelse om "(...)personer som samarbeider om å fremføre en enkelt rutine" (Goffman 1992: 72). I hans omgang med lagfenomenet går det allikevel tydelig frem at en fremførende trupp og publikum må forenes for å ha utbytte av interaksjonen. De må forenes både fysisk og mentalt, i betydning at de kan lese og forstå de symboler som uttrykkes. På denne måten kan man benytte gruppebegrepet fordi de opptredende og publikum utgjør en enhet, om ikke annet så for en kortere periode. Også to personer, en dyade, utgjør for Goffman en "ansamling" i og med at deres interaksjon er avhengig av begges forståelse og uttrykk av symboler. Som Goffman skriver: "Den rolle som én person spiller, er tilpasset de roller som spilles av de andre tilstedeværende, samtidig som disse andre også er publikum (Goffman 1992: 9). Og videre, som han skriver i innledningen: "(...)når en person kommer sammen med andre vil det han foretar seg, virke bestemmende for den oppfatning de får av situasjonen (Goffman 1992: 15). Slik jeg forstår Warfield Rawls er disse sitatene jeg nå har fra "Presentation..." det som blant annet ligger til grunn for hennes forståelse av Goffman. Min mening er her ikke å ta stilling til Warfield Rawls bidrag, men kun gi en bedre forståelse av hva hun mener, ved å vise til Goffmans bok, at interaksjon alltid er dialektisk og meningsfull, uavhengig av hva slags form interaksjonen tar. Det sistnevnte sitat fra "Presentation..." gir forståelse til Warfield Rawls lesning av Goffmans interaksjonsforståelse som meningsfulle sammenkomster, - så snart aktører kommer sammen, vil hver part danne oppfatninger av den andre. For Warfield Rawls vil det å komme sammen ikke bare muliggjøre meningsfull interaksjon, men det virkeliggjør mening gjennom symbolutveksling. De interagerende trenger ikke engang å ha møttes før, de vil umiddelbart ta til med å lese opplysninger og danne meningsfulle bilder av den andre og av situasjonen. I enhver ansamling av aktører vil en selv være opptredende og de andre være publikum. Vi vil betrakte oss selv som skuespillere overfor et publikum, så snart vi inngår i en ansamling, en gruppe. Og skuespillere gir til beste for å overbevise publikum om at rollen de spiller er troverdig. Videre vil han/hun

alltid ha en, som Goffman sier: "(...)tilbøyelighet til å gi iakttakerne et inntrykk som på forskjellige måter er idealisert" (Goffman 1992: 37). Selv-et står alltid i fokus for Goffmans teori om rollespillet, som Warfield Rawls skriver: "Although Goffman wrote extensively about encounters, his focus was on the self, constraints on self, need of self, etc. The encounter is merely a setting within which the constraints and needs of the interaction order present themselves" (Warfield Rawls 2000: 264). Hennes gjennomgang av selvets betydning er klargjort i tidligere avsnitt, poenget her er bare å minne på at selvet hele tiden ligger til grunn for interaksjonen, hennes forståelse av selvets uttrykk ligger hele tiden til grunn for hennes lesning av Goffmans teori om rollespill.

Moral og mening ved interaksjon

En interaksjon krever en viss enighet fra de interagerende for at samhandlingssituasjonen skal forløpe tilfredsstillende. I "Presentation..." kaller Goffman denne enigheten for "working consensus" (Goffman 1959: 10). Warfield Rawls kaller denne enigheten, eller "working consensus" for kontrakt, og den er en nødvendig forutsetning på grunn av interaksjonens og selvets skjøre natur: The individual is never secure in an encounter, for there is always the possibility that the discrepancy between their projected "front" and the real self will be revealed (...). It is therefore, not only moral, but also prudent to act in accordance with the working consensus because violating it would upset the interaction, upon which the maintenance of "self" depends (Warfield Rawls 2000: 257). I motsetning til normteorien, der det blir lagt vekt på at de interagerende må følge normer for å vite hensikten med samhandlingen, er interaksjonismen mest opptatt av det fenomen at mening og forståelse skapes ut ifra samhandlingen selv: "The interaction order is a production order. The meaning of actions is in their orderly relationship to the underlying enabling conceptions of interaction" (Warfield Rawls 2000: 259).

Mening for Goffman er, ifølge Warfield Rawls, noe som skapes gjennom deltakelse i interaksjonen, og ikke som i normteorien ut fra et forutgående normsett, eller rasjonell aktør-teoriens mål/middel-tenkning. Den kontrakten, eller "working consensus", som kreves for å få i stand en interaksjon, er kun en ytre ramme, en nødvendighet som ikke gir mening i seg selv, men som er et middel for å føre aktører sammen til en meningssskapende samhandling. Interaksjonen krever enighet og forpliktelser for å komme i stand, men mening skapes først gjennom aktørens forhold til andre. Jeg vil gi et eksempel som kan belyse dette. I "Presentation..." skriver Goffman om lag eller "opptredenslag" (Goffman 1992: 70 – 91), og vi kan tenke oss et slikt lag, som arbeidstakere i en situasjon der disse forholder seg til sine overordnede i en interaksjonsmodell, der de forener seg i en felles "frontstage" mot motparten med den hensikt å forbedre sine arbeidsvilkår. For å få i stand en interaksjon der partene kan møtes, må det naturligvis være en viss enighet om rammene for å inngå samhandlingen. Eksempler på "working consensus" her, foruten arbeidstakernes egen enighet om å stå samlet, kan være kontrakten om å være forståelige i sin symbolbruk overfor den andre part, å ha et avtalt tidsrom med dertil vilje til å bruke tiden saklig, og enighet om rom og sted. Dette er rammene rundt interaksjonen som krever forpliktelse og moralsk vilje fra de interagerende til å inngå i en interaksjonssituasjon. Men mening er noe som først kommer når interaksjonen er i gang, først da bruker hver aktør, eller hvert lag, situasjonen til meningssskapende arbeid. I eksemplet om arbeidstakerne og arbeidsgiverne, skapes mening først gjennom dramatiseringen disse utfører. "Dersom en persons aktivitet skal få betydning for andre, må han nemlig utfolde denne aktivitet slik at den under *interaksjonen* uttrykker den han ønsker å formidle" (Goffman 1992: 34). I en samhandling har begge parter interesser, og mening kan skapes gjennom for eksempel manipulasjon av fasaden, idealisering av seg selv og sitt ansvarsområde, villedning eller mystifikasjon, som er begreper Goffman selv har satt på måter opptredener kan dramatiseres på. Som Warfield Rawls skriver: "There is, for Goffman, no arena of human interaction that is meaningless" (Warfield Rawls 2000: 260), og videre: (...) meaning is an interactional achievement and not an

institutional artifact or residue. However, meaning is not a product of contingent situational factors either, but, rather the product of a working consensus; a commitment to the interaction order (Warfield Rawls 2000: 261).

Avsluttende ord

En så fremtredende sosiolog som Erving Goffman, med analyser av en mengde ulike samfunnsfelt, har selv blitt tolket og analysert på ulike måter. Når jeg her har tatt for meg Anne Warfield Rawls' analyse av "Presentation...", som en representant for interaksjonismen, betyr ikke det at det kan finnes andre interaksjonister med andre poenger og annen vektlegging i forhold til Goffmans bok, noen sikkert både interessante og viktige i forståelsen av Goffman. Mitt valg av Warfield Rawls kan begrunnes i mitt syn på hennes bidrag, som jeg anser å være konsentrert interaksjonistisk. Med konsentrert mener jeg at hun fastholder fokuset på interaksjonismen, og ikke lar ytre elementer forstyrre denne utlegningen. Som hun skriver allerede i introduksjonen til *The Interaction Order Sui Generis: Goffman's Contribution to Social Theory*, som dette kapitlet i stor grad bygger på: "Goffman's contribution to social theory consists in the idea of an interaction order sui generis which derives its order from constraints imposed by the needs of a presentational self rather than by social structure". Man kan selvfølgelig spørre om det finnes andre måter å betrakte Goffmans verk på i en interaksjonistisk ramme. Eksempler på dette kan være en mer utstrakt vektlegging av Goffmans begreper og teateruttrykk som ramme rundt interaksjonen, hvordan disse forstås og uttrykkes. En annen måte kan være å konsentrere seg om enten små grupper av interagerende, eller "opptredenslag". Det finnes flere måter å behandle Goffman på interaksjonistisk, men Warfield Rawls konsentrerer seg om interaksjonens vesen og utelukker de betingelser eller ytre rammer denne interaksjonen finner sted i. Disse blir mer tatt for gitt. Det betyr verken at hun har en mer riktig eller mer gal interaksjonistisk forståelse enn andre som forfekter interaksjonisme, men hennes versjon av retningen legger hovedvekt på

symbolutvekslingen som finner sted under samhandlingen, det fenomen interaksjonismen bygger på og går ut fra.

Jeg har i forhold til de to siste kapitlene møtt et problem. For det første har jeg forsøkt å finne representanter for normsosiologien og interaksjonismen som har et interessant bidrag å komme med i forhold til "Presentation...". For det andre har målet vært å finne representanter som behandler samme temaer. Å finne slike representanter har ikke vært enkelt, og det vil alltid være noe én behandler som ikke neste representant behandler. Jeg mener allikevel at jeg med representantene for normteorien og interaksjonismen har et grunnlag å bygge på for senere sammenligning. Også neste kapittel, som omhandler rasjonell aktør-teoriens syn på Goffman, vil jeg forsøke å behandle slik at denne også lar seg sammenligne med de foregående representantene.

4.

GOFFMAN FORSTÅTT RASJONELL AKTØR- TEORETISK, REPRESENTERT VED ALAN DAWE

Innledende kommentar

Dette kapittelet tar for seg Erving Goffman betraktet fra et rasjonell aktør-teoretisk perspektiv. Som i de to foregående kapitlene, har jeg valgt ut kun én representant for betraktningsmåten. Å skulle trekke inn flere representanter kan lett føre til at fokuset blir fjernet fra presentasjonen av Goffman forstått ut ifra den særegne synsvinkelen, til å betrakte likheter og ulikheter de forskjellige representantene imellom. Det er derfor, av slike "hygieniske" grunner jeg både i dette, og i de to foregående kapitlene kun har brukt én representant ved hver type forståelse av Goffman.

I tråd med de forrige kapitlene vil jeg også her ta sikte på å gi en klar og saklig utgreiing. Det er ikke min hensikt verken å legge noe til, eller trekke noe fra, det som har blitt skrevet om Goffman, men kun utlegge det slik representanten har gjort. På den måten vil kapitlet danne utgangspunkt for en senere analyse hvor det sammen med de to foregående skal drøftes i den hensikt å finne ut hvilket eller hvilke betraktningsmåter som er den mest fruktbare lesningen av Goffman. Det er særlig viktig å gjøre oppmerksom på min empati, respekt og toleranse for representantens egne betraktninger, i og med at jeg selv som utgangspunkt har en forståelse av "Presentation..." som rasjonell aktør-teoretisk.

Den representanten for rasjonell aktør-teoretisk tolkning jeg har valgt er Alan Dawe. Hans artikkel "The Underworld-View of Erving Goffman", danner utgangspunkt for dette kapitlet. Denne artikkelen omhandler ikke kun "Presentation...", men gir også en helhetlig betraktning av Goffman som teoretiker, med særlig vekt på hans teorier om samhandling. Som tidligere vil jeg trekke inn andre av Goffmans verk der det er passende.

Goffman som hobbesianer

Til å begynne med, som en innledning til den rasjonell aktør-teoretiske forståelsen av Goffman, vil jeg trekke frem en karakteristikk som sjelden benyttes om ham, det syn at Goffmans betraktning av aktører og samhandling kan sammenlignes med Thomas Hobbes' (1588 – 1679): He (Goffman) has always seen the world in hobbesian terms(...). "(...)For a Hobbesian scheme of interpretation must ultimately generate a Hobbesian terror, both for those who employ it theoretically and for those who act on it in the world. In short, the Hobbesian continuity is at the root of the shift from one version of the underworld to another. The very world of calculation, impression-management and moral engineering Goffman created in his earlier works itself the seedbed of the vision of terror in terms of which he now sees that world (Dawe 2000: 317).

Thomas Hobbes var en engelsk filosof og politisk teoretiker med det grunnsyn at mennesket i sitt utgangspunkt var anlagt som et splittet vesen. På den ene siden råder fornuften og beherskelsen, på den andre siden råder egoisme, lidenskap og nytelsessyke ambisjoner. For å unngå alles krig mot alle, inngår menneskene samarbeid og overensstemmelser. Slik oppstår forutsigbarhet og muligheter til å leve sammen uten frykt for hva ens neste vil gjøre i lidenskapens vold. For Hobbes er menneskets ønske om enighet og forutsigbarhet kraften som skaper samarbeid og samfunn, gjennom å inngå en samfunnspakt.

Slik jeg leser Alan Dawes Goffman-tolkning, er det fremdeles, i samhandling aktørene imellom, en splittelse mellom på den ene siden deres mål, ambisjoner og kalkuleringer, og på den annen siden deres interesse av å inngå i strukturerte samspill med hverandre for å skape blant annet forutsigbarhet, tillitt og mening. Og det er således det rasjonell aktør-teoretiske ved Dawes kommer til syne gjennom hans sammenligning mellom Goffman og Hobbes, - mennesket er kalkulerende og ambisiøst på egne veier, men vet, ad rasjonell vei, at de må inngå i tillitskapende fellesskap om de skal ha mulighet til å oppnå sine mål. Uten en samhandling preget av forutsigbarhet, mening og enighet vil man ikke få i stand en fruktbar samhandling. Partene inngår i en samhandling etter en bevisst og rasjonell overveielse, og under ligger det en hensikt. Goffman selv skriver litt i "Presentation..." om hva som kan være hensikten med å inngå samhandlinger: "Det kan tenkes at han vil at de skal ha høye tanker om ham, eller at de skal tro at han har høye tanker om dem, eller at de skal bli klar over hva han egentlig mener om dem, eller at de ikke skal gjøre seg opp noen entydig mening. Han ønsker kanskje å sikre seg en viss grad av harmoni, slik at et samspill kan finne sted, eller han ønsker å bedra dem, kvitte seg med dem, forvirre dem, føre dem på villspor, gjøre dem til sine fiender eller fornærme dem. Uansett hvilke spesielle hensikter vedkommende har og hvorfor han har disse hensikter, vil det være i hans egen interesse å kontrollere de andres adferd, spesielt den måten de behandler ham på. Dette

kan han oppnå langt på vei ved å påvirke det syn de andre danner seg av situasjonen, og det kan han gjøre ved å uttrykke seg slik at de får det inntrykk som skal til for at de frivillig handler etter hans planer”

(Goffman 1992: 13). Her gir Goffman selv uttrykk for en hobbesiansk forståelse, som Alan Dawe trekker frem som vesentlig. På ett plan har man hensikter og mål, på et annet skjuler man disse, men trer inn i samhandlinger med andre aktører for å få realisert målene. At man inngår i samhandlingene etter en bevisst og rasjonell overveielse går frem av det intrikate spill som foregår i den interagerende situasjon. ”Spill” er også et begrep Alan Dawe benytter seg av i sin fremstilling og betraktning av Goffmans samhandlingsteorier: On one level, Goffman’s world is one of small rituals which safeguard a degree of trust, a degree of order, a small preserve for the self. But overlaying this is a more pervasive world of images, performances and impression-management. Its basic principles are those of concealment, calculation and game-manship, its archetypes the con-man, the finger-man and the fixer (Dawe 2000: 313). Slik forstått er ikke de interagerende deltagerne kun ute etter en bekreftelse og utvikling av selvet, slik Collins og Warfield Rawls i tidligere kapitler har ment, hos Alan Dawe ligger det noe mer i inngåelsen av samhandling, det ligger en rasjonell kalkulering og en spillmentalitet til grunn hos de samhandlende. Alan Dawe utdyper sitt hobbesianske syn på Goffmans teorier ved blant annet å skrive: ”Now, for Goffman, the lives of his totally unconstrained hobbesian men are truly ’nasty, brutish and short” (Dawe 2000: 317). Og videre i en fotnote til dette: ”Interestingly, Goffman’s conception of hobbesian man, being founded on utilitarian calculation, seems to be the highly mechanical one of Hobbes himself” (Dawe 2000: 318). I min lesning og forståelse av Alan Dawes betraktninger, kan jeg ikke forstå det sistnevnte sitat annerledes enn at det i ”utilitaristisk kalkulasjon” ligger en rasjonalitet og overveining. ”Utilitaristisk” kan selvfølgelig også bety nytte for et fellesskap, en gruppe, men da mister hele begrepet sitt hobbesianske utgangspunkt, det er Hobbes selv som danner utgangspunkt for Alan Dawes syn på Goffmans samhandlingsteorier.

To verdener

Som det fremgår av tittelen på Alan Dawes artikkel, som danner utgangspunkt for dette kapitlet, så betrakter han Goffman som en teoretiker som tar for seg flere nivåer i samhandlingssituasjoner. Alan Dawe snakker om ulike verdener” i en og samme interaksjon, - en oververden og en underverden. For å trekke en linje fra forrige avsnitt, så kan oververdenen betraktes som det plan der enighet, mening, tillit og forutsigbarhet råder. Underverdenen er derimot preget av ambisjoner, mål, kalkulasjon og spill-tankegang: ”Analytically, we are still confronted with the world of impression-managment, the world in which every single interaction involves the risk of being found out. To avoid being found out, we must act normal...” (Dawe 2000: 319). Det er altså et mål for de interagerende at deres hensikter med inngåelsen av samhandling ikke røpes, blir de avslørt kan den underliggende plan mislykkes. Derfor gjelder det å oppføre seg på en måte som er akseptabel, i den forstand at man spiller med en andre, ikke mot, selv om hensikten er å betrakte den andre som et middel for å oppnå et mål. For Alan Dawe er ikke den overflatiske verden det sentrale hos Goffman. At man spiller med hverandre i et skinn av enighet og mening er ikke det mest interessante. Det er den dypereleggende ”verden” som man bør få tak i hos Goffman: It is about an underworld; for that is how he sees the world of everyday life, the world we actually inhabit. By the same token, it is about the social systems that force everyday life into the underworld. There is a history behind this. Crudely summarized, in place of Marx's totally exploitative social system, Weber's totally bureaucratized system and Durkheim's materially rapacious system, Parsons posited a benign social system, in which the pursuit of the public interest automatically ensured the individual good. But Goffman looked beneath this system and saw something less benign; the spectacle of actual people desperately trying to manage themselves according to its massively conformist demands, while at the same time attempting to preserve something of their individuality against its crushing weight. So, like his subjects, he is both system-oriented and

anti-system (Dawe 2000: 315). Spesielt den siste setningen ønsker jeg å gripe tak i og utdype mer, at Goffmans aktører er både systemorienterte og anti-system orienterte. Slik jeg forstår Alan Dawe, er dette en måte å betrakte samhandlinger på som gjelder ethvert møte mellom aktører, og er et av sosiologiens dilemmaer: "It could be said that this thematic tension expresses the real existential dilemma confronting human action in the world and, therefore, the theoretical definition and analysis of that action" (Dawe 2000: 316). "Anti-systemet" kommer til syne gjennom aktørenes ambisjoner om å dra nytte av situasjonen, å bruke situasjonen og den andre part til å oppnå på forhånd oppsatte mål. "Systemet" trenger seg på som en støpeform for å la samhandlingen foregå i ordnede, strukturerte former. Uten system ville aktørene utnytte hverandre åpenlyst, eventuelt ikke nærme seg hverandre i det hele tatt. Alan Dawe uttrykker at systemet ikke bærer i seg annet enn å fungere som en ytre form, mens innholdet er definert innenfra aktørene selv: On the one hand, he depicts the attempts of human beings to control their situation, in terms of their self-conceptions, in face of a dominating social system. But the pressure of that system is so great that their attempts can amount to nothing more than public performance and personal concealment. So, on the other hand, his sociology also provides continual witness to his acceptance of the inevitability of externally imposed order (Dawe 2000: 316). "Systemet" er da forstått som den forståelse, enighet og forutsigbarhet som preger aktørene og samhandlingen, limet som holder aktørene sammen i en ramme av felles mening. Goffman sier det selv i "Presentation...": "Vanligvis vil de forskjellige definisjoner av situasjonen som fremkastes av de tilstedeværende, være såpass i samklang med hverandre at åpne motsigelser ikke trer frem" (Goffman 1992: 17).

Innflytelsen fra Mead

I forrige kapittel ble G. H. Mead trukket frem som en teoretiker Goffman har basert mye av sin sosiologi på i "Presentation...". Hovedpoenget var da å forstå Goffman interaksjonistisk, og hvordan selvet utvikles i samhandlingssituasjoner. Også i dette kapitlet skal Mead trekkes frem, men

her blir vekten lagt på at selvet allerede er utviklet, og poenget er å trekke frem de ulike sider ved selvet. Dette er en videreføring av forståelsen gitt i de forrige avsnittene, der Alan Dawe operer med to verdener, én konsensusverden, og én ambisjons-verden (for å kalle den det). Linjene blir her trukket til Meads todeling av selvet, "Jeg-et" og "meg-et". "Jeg-et" står for det individuelle, skapende og ambisiøse subjekt, mens "meg-et" er den sosialt definerte, normerte og forutsigbare del av selvet. "Jeg-et" er det kalkulerende ved ens selv, mens "meg-et" er det sosialiserte og kollektivt meningsfulle. Alan Dawe uttrykker seg om Goffman slik: "At times, he seems to posit a distinctive self, a kind of Meadian 'I', resisting total incorporation into the social by means of the distancing process. At other times, he seems to posit the self as an entity entirely derived from and dependent on the social..." (Dawe 2000: 316). Dette sitatet kan forstås på to måter, enten at Goffman vektlegger ulike sider ved aktørene i sine ulike verk, eller at aktørene bærer i seg denne todelingen i enhver samhandlingssituasjon. Selv forstår jeg Alan Dawe slik at han mener begge deler. Han gjør det klart at for eksempel essayet *Role Distance* i verket *Encounters* legger vekt på meadianske "jeg-et", mens *Relations in Public* i stor grad vektlegger "meg-et". I tillegg til dette leser jeg Alan Dawe også slik at aktørene innehar begge elementer i selvet ved interaksjoner. Grunnen til dette finner jeg i det han skriver om spenning i møtet mellom aktører: (...)the essential dilemma he seems to adress, depends upon the success of his attempt to establish the rituals of everyday life as simultaneously expressing order as an accomplished property of interaction at the micro-level and the resistance of participants in that interaction to the external imposition of a macro-order (Dawe 2000: 316). En har altså å gjøre med en todeling innen interaksjonen, én som uttrykkes som ordensbasert, en annen som beskrives som motvilje mot å bli *ført* i for stor grad. For å få til dette bruker Goffman ideene om "jeg-et" og "meg-et". Selv om han selv ikke benytter disse begrepene, leser Alan Dawe Goffman med utgangspunkt i Mead og hans todeling av selvet.

Goffman som spillteoretiker

I de foregående avsnittene har jeg tatt for meg ulike begreper som Alan Dawe har benyttet i sin forståelse av Goffman. En hovedlinje har hele tiden vært å se todelingen i enhver samhandling, mellom på den ene siden en konsensusdel, og på den andre siden en del der kalkulasjon og mål-middel tenkning råder. I dette avsnittet, og ut resten av kapitlet, skal jeg konsentrere meg mer om de rent rasjonell aktør-teoretiske aspekter ved Goffman. Dette vil fungere som en konklusjon av de foregående avsnittene, der todelingen av interaksjonssituasjonen vil forstås som resultat av rasjonelle beslutninger. Det har fremkommet i de tidligere avsnittene ord som "calculation" og "impression-management" og i dette avsnittet vil jeg belyse mer hva disse begrepene innebærer, og at de bygger på rasjonell aktør-teoretiske aspekter.

Selv om jeg leser Alan Dawes fremstilling av Goffman som rasjonell aktør-teoretisk, bruker ikke Dawe selv denne betegnelsen. I de fleste tilfeller der han tar for seg avgjørelser basert på overveide beslutninger og kalkulasjon, brukes i stedet betegnelsen "spill" (game), eller andre uttrykk der "spill"-betegnelsen inngår. Et eksempel på dette kan være hans utlegning av "performances and impression-management": "It's basic principles are those of concealment, calculation and gamesmanship, it's archetypes the con-man, the finger-man and the fixer" (Dawe 2000: 313).

Spillet er rammen rundt trekkene aktørene tar i forhold til den andre parten. Et spill innebærer at noe foregår innenfor et sett med regler. Med reglene som utgangspunkt, stilles aktørene fritt overfor den andre part, til å spille denne ut på sidelinjen til egen fordel. I Goffmans teori i "Presentation..." er det derimot slik at den andre part ikke nødvendigvis vet at man er spilt ut, snarere er spillet slik at man i størst mulig grad skal la den andre aktøren stå upåvirket tilbake. De skal tvert imot spilles så langt ut på sidelinjen at de følger den andres hensikter, som Goffman selv skriver i "Presentation...": "Uansett hvilke spesielle hensikter vedkommende har og hvorfor han har

disse hensiktene, vil det være i hans egen interesse å kontrollere de andres adferd, spesielt den måten de behandler ham på. Dette kan han oppnå langt på vei ved å påvirke det syn de andre danner seg av situasjonen, og det kan han gjøre ved å uttrykke seg slik at de får det inntrykk som skal til for at de frivillig handler etter hans planer” (Goffman 1992: 13). Utover dette må spillereglene følges, og dette gjøres i det Alan Dawe kaller ”oververden” og ”systemet”, utført av det meadianske ”meg-et” gjennom den hobbesianske samfunnskontrakten. Utover spillereglene er det så aktørenes kreativitet og ambisjoner som er avgjørende, man kan ikke kalle noe et spill om alle fremgangsmåter på forhånd er fastsatt, da får det isteden preg av å være prosedyre. Når Alan Dawe snakker om spill ligger det implisitt i begrepet at man forvalter et sett med beslutninger basert på overveielser og rasjonelle begrunnelser. Kalkulasjon må nødvendigvis bygge på bevissthet, der man handler etter fornuften. Det ligger i begrepet, - å kalkulere er nettopp å finne den mest rasjonelle løsningen sett i forhold til ens mål og ambisjoner. Gjennom ”impression-management”, ”evnen til å uttrykke seg (og følgelig hans mulighet for ”å gjøre inntrykk)”, slik Goffman formulerer det i innledningen til ”Presentation...” (s. 12), ligger det i sakens natur at man velger den opptreden som best gir det inntrykk man ønsker å befeste hos motparten. Goffman sier det slik i ”Presentation...”: Det er underforstått når en person spiller en rolle at iakttakerne skal ta det inntrykk han ønsker å gi alvorlig. De oppfordres til å tro at den de ser faktisk er i besittelse av de egenskaper han utgir seg for å ha, at den oppgave han utfører vil få de følger han stilltiende påstår, og at forholdene i sin alminnelighet skal være som de ser ut til å være (Goffman 1992: 24). I dette ligger alt hva Alan Dawe kaller ”impression-management” og ”calculation”, at man gjennom flere måter å uttrykke seg på, velger den mest overbevisende, basert på en rasjonell overveining ut fra de mål man har med samhandlingen. Alan Dawe gir et eksempel på en typisk goffmansk aktør ved å vise til en film: To draw on a type of document Goffman himself occasionally uses, this point is beautifully made by a recent film. In *Klute*, the central figure of the call-girl, Bree, lives in a Goffmanesque world, keeping her cool, using her considerable repertoire of tricks to maintain her control, constantly and

consciously scanning, calculating, performing – but all the time concealing, and thus seeming to preserve, whatever it is she feels to be her self behind self-defines mental, material and spatial barriers. She plays the system whilst maintaining her sense of personal aloofness and distance from it. (Dawe 2000: 318). Her bruker Alan Dawe flere uttrykk som må forstås rasjonell aktør-teoretisk. Han skriver om: ”consciously scanning, calculating, performing”, og senere: ”She plays the system...”. Her går det klart frem at en typisk goffmansk aktør, som denne Bree er i Alan Dawes øyne, bevisst kalkulerer og utnytter systemet hun er en del av, og som kan gi henne fordeler basert på egne preferanser.

Avsluttende ord

I dette kapitlet har jeg forsøkt å gi en fremstilling av Goffman og ”Presentation...” ut fra et rasjonell aktør-teoretisk perspektiv. Etter stor gjennomletning i litteraturen som er skrevet om Goffman, sitter jeg igjen med det inntrykk at svært få teoretikere betrakter Goffman og ”Presentation...” ut fra en rasjonell aktør-teoretisk synsvinkel. Dette er i grunn overraskende i og med at Alan Dawe, som er representert her, gir en saklig og oversiktlig forståelse av Goffmans samhandlingsteorier som bygget på nettopp rasjonelle overveielser og bevisste beslutninger. Styrker og svakheter ved hans fremstilling er noe som skal gjennomgås senere, foreløpig vil jeg bare slå fast at Alan Dawe gjengir det rasjonelt aktør-teoretiske ved Goffman på en ren og tilgjengelig måte. Som det fremgikk av forrige avsnitt, benytter ikke Alan Dawe seg av uttrykket ”rasjonell aktør-teori”, han bruker derimot begrepet ”spill”, men sammenhengen mellom ”spill” og ”rasjonalitet” er behandlet, og det er etter mitt syn ingen uoverensstemmelse mellom disse når man analyserer innholdet i de to uttrykkene og så sammenholder dem. I gjennomgangen av litteratur før dette kapitlet ble skrevet, ble jeg gjort oppmerksom på at så å si alt rasjonell aktør-teoretisk ved Goffman, alt som omhandlet kalkulasjon og beslutninger basert på rasjonelle valg, kunne bli omtalt som ”spill”. Om dette skyldes en sosiologifaglig mote er for meg usikkert, men bruken av begreper er for så vidt irrelevant, så lenge innholdet

i begrepene er i overensstemmelse, så lenge de gjengir samme mening. Gjennomgangen av Alan Dawes forståelse av Goffman har gitt klarhet i hva han legger i begrepet "spill".

I innledningen til dette kapitlet, gjorde jeg det klart at selv om mitt utgangspunkt før jeg tok til med kapitlet var en forståelse av Goffmans "Presentation..." som rasjonelt aktør-teoretisk, skulle ikke dette farge gjennomgangen av Dawes betraktninger. Jeg tror ikke det har skjedd heller, jeg har forsøkt å holde meg saklig til Alan Dawes fremstilling. Han har stått for poengene, jeg har videreformidlet dem.

5.

DRØFTING

Innledende kommentar

Dette kapitlet har som formål å gi en inngående drøfting av de foregående kapitlers meningsgrunnlag. Hensikten er å betrakte hvordan de tre foregående representantene begrunner sine perspektiver og sin lesning av "Presentation...". Hvordan forsvarer de sine syn, hva er fundamentet for de argumenter representantene bruker når de leser Goffman ut fra tre ulike sosiologiske retninger, eller skoler? Jeg vil bruke dette kapitlet til slike spørsmål. Hensikten er verken å kritisere eller konkludere, men kun å betrakte de argumenter som benyttes i lesningen. Et hovedpoeng i den sammenheng er hvilken logikk som brukes, det vil si, - hvordan får representantene samkjørt "Presentation..." med den skole de representerer?

Det vil være naivt å mene at ikke alle representantene har viktige og fruktbare bidrag til forståelsen av Goffman, men hvordan de resonnerer i sin lesning varierer, og det er denne resonneringen som vil bli tatt opp her.

De normer som tillegges vitenskapelig fremferd, baseres blant annet på at man skal ha belegg for sine påstander. Å *mene* og *synes* er vel og bra, men det må begrunnes på en adekvat måte. Det som påstås må kunne forsvares gjennom en overbevisende logikk. Dette kapitlets første del vil ta for seg de tre representantenes forsvar og begrunnelser, for så å drøftes analytisk på en måte som gir mulighet for sammenligning. Det er ikke nødvendigvis gitt at representantene eksplisitt gir uttrykk for sine resonnementer og begrunnelser, da må jeg selv sette ord på det gitte. Kanskje er noe gitt direkte, mens det i andre tilfeller er gitt mer indirekte. Min oppgave med dette kapitlet er å eksplisitere, analysere og drøfte. En representant kan ha noe for seg på ett område, mens andre har noe for seg på andre områder. Jeg nevnte så vidt tidligere at det ovenfor nevnte vil tilhøre kapitlets første del. Denne delen vil igjen deles i tre, der hver representant (eller perspektiv) går gjennom hver for seg. Jeg mener dette vil være en ryddig og oversiktlig måte å disponere kapitlet.

Del to av kapitlet vil ta for seg et annet aspekt ved drøftingen. I denne delen vil jeg konsentrere meg om de overordnede begreper representantene er ulike opp mot. Hensikten her er mer sammenlignende, - hva er det hos Goffman og "Presentation..." representantene spriker i sin oppfatning om? Alle representantene leser samme Goffman, og samme "Presentation...", samtidig er tolkningene svært ulike, men hva er de ulike i forhold til? Formålet her er å finne de felles nevnerne som er utgangspunkt for ulikhetene og sprikene. For å eksemplifisere denne delens poeng, kan man tenke seg flere personer som på ulike plasser betrakter samme statue. De ser den samme statuen, men betrakter den ulikt, fordi de har ulikt utgangspunkt. Men hva ved statuen betrakter de ulikt? For at noen skal betrakte et fenomen ulikt, må ulikheten forstås opp mot noen felles aspekter. Det er disse felles aspektene som vil være gjennomgangstema i kapitlets annen del. Det blir et empirisk

arbeid, der jeg gjennomgår de tekster, begreper og grep representantene i denne oppgaven enes om å bruke, men spriker i tolkningen av.

Drøfting av Randall Collins argumentasjon og resonnement

Det som hittil har blitt gjennomgått, har vært en ren fremstilling av representantenes betraktningsmåter. I drøftingen, som tar til utover, vil disse tolkningene og forståelsene bli satt i et bredere lys, de vil betraktes analytisk.

For å holde det ryddig, lar jeg de tre representantene bli gjennomgått i samme rekkefølge som tidligere, med Collins først, deretter Warfield Rawls for til slutt å ta for meg Dawe.

Som det fremgår av kapitlet der Collins' analyse og forståelse av "Presentation..." ble behandlet, er det flere aspekter som trekkes frem og bør behandles separat. Selv om normsosiologien, her ved én representant for retningen, betrakter Goffmans verk tilsynelatende enhetlig og sammenhengende (forstått slik at alle aspekter ved Goffman har en felles forbindelse til et normsosiologisk utgangspunkt), opereres det med flere elementer som kan, og bør, drøftes for seg. Dette gjøres her for på en ryddig måte å analysere hvert holdepunkt, for således å drøfte holdbarheten, i det fremsatte. Og ikke minst er poenget her å betrakte hva argumentasjonen til Collins forståelse bygger på, hva som er belegget for hans tolkning.

De temaer som her vil bli tatt opp til drøfting vil være ritualforståelsen, normbetydningen, og lagdelingsbegrepet.

Samhandling som tilbedelse og selvdyrking

Hos Collins har ritualbegrepet en viktig plass i hans forståelse av "Presentation...". Som nevnt tidligere har Goffman etterfulgt Durkheim som den store ritualteoretikeren (Collins 2000: 313). Grunnet for denne oppfatningen finner Collins dels i Goffmans skrifter (Collins 2000: 314 – 324), der Goffman selv behandler den durkheimianske innflytelsen, dels resonnerer Collins selvstendig. Når Collins betrakter Goffmans samhandling som ritualer, bruker han et begrep Goffman selv ikke i særlig grad benytter selv i "Presentation...".

Rituell tilbedelse

At en samhandling kalles for ritual kan oppfattes som forståelig i den forstand at man må forholde seg til visse regler for at samhandlingen skal forløpe tilfredsstillende. Ritualer krever visse regler for atferd, det er det som gjør en handling rituell og ikke vilkårlig. Til forskjell fra for eksempel rene religiøse ritualer, kan man kalle Collins' ritualer for *hverdagslige* eller *naturlige* ritualer. Collins har en forståelse av samhandling som et ritual der det vesentligste sosiologisk sett ikke er det man snakker om eller gjør i samhandlingssituasjonen, men det disse handlingene resulterer i (Collins 2000: 317). Goffman selv hevder, blant annet i essayet "The Nature of Deference and Demeanour" (1956), at samhandling har et durkheimiansk tilbedelsesaspekt ved seg. Goffman er forvirrende her, fordi han ikke nevner noe om tilbedelse i "Presentation...". Enten går han ut fra, og tar det som en selvfølge, at leserne av "Presentation..." har lest hans tidligere verker der han tar for seg tilbedelsesaspektet, eller han har gått tilbake på dette og unngår å nevne tilbedelse i "Presentation..." fordi han mener dette ikke er et poeng lenger. Collins hengir seg åpenbart til første forklaring, han har lest Goffmans "innrømmelse" av durkheimiansk tilbedelses-teori, og lar så dette belyse "Presentation...".

Alvin Gouldner vektlegger i sin artikkel "Other Symptoms of the Crisis: Goffman's Dramaturgy and Other New Theories" (1970), som en motvekt til Collins, som hevder at aktørene inngår i samhandlinger mer eller mindre bevisste selvet-tilbedelsen, de mekanismer som opprettholder sosial interaksjon, og kaller dette for "mikrofunksjonalisme" (Gouldner 2000: 247). Gouldner hevder gjennom sin sosiologi at aktører går inn i samhandlingssituasjoner nettopp med et mål, - å dyrke selvet: "(...) Human conduct is seen as essentially concerned with fostering and maintaining a specific conception of self before others (Gouldner 2000: 246). Denne "mikrofunksjonalismen" kan også være et begrep benyttet på normgrunnlaget for inngåelse av samhandling overhodet, men det skal gjennomgås senere i kapitlet. Et spørsmål som her dukker opp er da hvorvidt aktørene har denne selvet-tilbedelsen som et mål av et eller annet slag når de inngår samhandling. Gouldner skriver videre: "(...) men are not viewed as trying to do something but as trying to be something" (Gouldner 2000: 246). En forståelse av tilbedelsens plass i ritualene har betydning for samhandlingens vesen i en analyse av denne, hva er det som styrer samhandlingen, er det målet om å *være* noe for andre, eller kommer dette i bakhånd for andre overordnede mål?

Ritualforståelsens konsekvenser

Hva er det så disse forståelsene har av konsekvenser sosiologisk, hva åpner det for og hva lukker det for?

Det er klart at en slik gjennomgang av ritualbegrepet som Collins gir, avkler et viktig fenomen i sosiologien, - ikke bare hva en samhandling er, men også hva slags konsekvenser den har bevisst eller ubevisst for enkeltindividene og samfunnet generelt.. Samhandling er et av sosiologiens nøkkelbegreper, og den analysen og det bidrag Collins gir kan kaste et avklarende lys på begreps natur, dets vesen. I en snevrere betydning, men ikke mindre viktig her, i sammenheng med Goffmans "Presentation...", åpner Collins' teorier for en

funksjonsanalyse av Goffmans samhandlingssituasjoner. Collins reduserer aktørenes egenskaper i samhandlingssituasjonen, de sosiale konsekvensene av aktørenes samkvem. Collins åpner for en forståelse av sosiale aktiviteters latente funksjoner.

På den annen side lukker også Collins teorier om rituell tilbedelse for aspekter. Man kan selvfølgelig spørre om alle samhandlinger har en slik konsekvens, har alle samhandlinger en underliggende funksjon, og et preg av tilbedelse av ens selv? Er det en automatikk i at samhandlinger ved deres vesen samtidig har tilbedelsesaspektet ved seg, eller kan man finne eksempler på samhandlinger der denne følgen må tones ned?

Videre mener jeg Collins teori lukker for forståelsen av konflikter som kanskje ikke har dette rituelle aspekt ved seg. Collins kategoriserer alle samhandlinger som ritualer, men finnes det ingen møter mellom aktører som går utover det rituelle? Jeg tenker her for eksempel på konflikter, der hovedhensikten er å spille motstanderen utover sidelinjen også gjennom å bryte regler og normer, der det rituelle mister sin betydning som begrep i særlig grad.

Dyrking av selvet

Som avsnittet om tilbedelse viste, så er ritualers konsekvenser en tilbedelse av de interagerendes selv. Man dyrker selvene, men dette er ikke noen bevisst utøvelse, det er mer en type konsekvens av samhandlingen, sammenvevet i møtet, som både en del av dets natur og en følge av dets forløp. Collins ser dyrkingen av selvet som både durkheimiansk og interaksjonistisk på samme tid (Collins 2000: 312) Laurie Taylor setter ord på forholdet mellom selvet og andre, når hun formulerer seg slik: "Self and society are dialectically related in Goffman's work. The self is, at one and the same time realised *with the help of others* and *against others*" (Taylor 2000: 240).

At man fremhever seg selv på en idealiserende måte, betyr at man har et ønske om anerkjennelse og positivt omdømme, man ønsker å bli fremstilt gjerne i et bedre lys enn virkeligheten tilsier, man setter seg selv i en prioritert særstilling der en selv er midtpunktet. Dette er også en form for "selv-tilbedelse", en dyrking av sitt ego, men dette blir da på et bevisst plan. Collins konsentrerer seg mer om den mindre bevisste formen for selvet-tilbedelse, eller "selv-dyrking" (Collins 2000: 308).

Goffmans fremstilling av det ego-orienterte mennesket skyldes rent bevisst tilbedelse av en selv. Men går ikke Goffman utover dette? Et eksempel på dette er blant annet hans gjennomgang av opptredens-lag som opptar en stor del av "Presentation...", og han bruker disse lagenes opptreden som eksempler på hvordan rollespill brukes generelt (selv om han også bruker en del plass på det individuelle opptreden), samhandling enkeltpersoner imellom). Det er grupper av flere, det være seg for eksempel arbeidskollegaer, som sammen utgjør et "kraftfelt" i møte med en motpart, som pasienter, kunder eller arbeidsplassens ledelse. Gjennom et frontstage rollespill er det laget som felleskap, som samarbeidende gruppe, som møter sin motpart. Goffman gjør det til og med til et poeng at laget må stå samlet og at ingen må bryte ut med noen form for egoistisk hensikt: "Hvert medlem av laget må stole på at de andre oppfører seg pent, og de må på sin side stole på ham" (Goffman 1992: 74). En selv-tilbedelse her er knyttet opp til flere individer. For Collins er det et poeng at det ikke bare er ens eget selv man rituellet tilber i samhandlingen, men alle de involverte, - man tilber sammen interaksjonssituasjonen slik denne defineres som de involverte, noe han blant annet viser i forhold til lagdeling- og klasseforståelsen (Collins 2000: 321). Grupper kan dermed i like stor grad utøve rituell tilbedelse, som enkeltindivider, tilbedelsen er mer knyttet opp til samhandlingssituasjonen som et ritual.

Alvin Gouldner hevder at når hensikten med interaksjonen er å fremheve sitt selv, så gjør han samtidig leseren oppmerksom på at aktøren må ha med seg et selv inn i interaksjonssammenhengen. Og her stiller Gouldner et relevant spørsmål for å nyansere begrepet "selvet-dyrking", et spørsmål man ikke finner hos Collins: "(...) Why some selves rather than others are selected and projected by persons" (Gouldner 2000: 247). Collins skriver om dyrking av selvet, men lar det stå åpent om selvet er enhetlig hos aktørene, eller om det, som Gouldner mener, fines flere selv hos hver enkelt (Gouldner 2000: 247).

Eller er det som for eksempel Efrat Tseëlon hevder, at selvet ikke er en fastlagt enhet, men heller må betraktes som del av den sosiale prosessen samhandlingen er: "The self for Goffman is not an negotiating an independent fixed entity which resides in the individual. Rather, it is a social process. (...) selves are outcomes not antecedents of human interaction (...)" (Tseëlon 2000: 5). Med en slik forståelse av selvet, blir ikke selvene nødvendigvis bare tilbedt som eksisterende fenomener, men de blir utviklet og formet av samhandlingen. Dette er for så vidt ikke så uforenelig med Collins forståelse av selvet, det er i samhandlingen per se tilbedelsen finner sted, når samhandlingen opphører, opphører også tilbedelsen.

Så lenge Collins opererer med et generelt "selv"-begrep, åpner dette naturligvis for en mer oversiktlig behandling av det overordnede ved teorien, nemlig ikke en analyse av selvet som fenomen, men heller om selvet som satt inn i en sosial sammenheng. Det lukker allikevel også for noen viktige aspekter. Er for eksempel noen "selv" av større betydning for aktøren eller andre i den sosiale kontekst? En funksjonsanalytisk tilnærming til ritualbegrepet gir kanskje mer nyanserte svar om man tar opp slike spørsmål. Collins ville da kunne konkretisere sin teori mer, og selv om han hevder selvet *er* enhetlig, bør han i det minste ta opp spørsmålene. For leseren av hans teori om Goffman og "Presentation..." ville dette bety for eksempel et mer avklart forhold til tilbedelses- eller dyrkingsaspektet: dyrker vi bare ett selv, eller flere? Er Goffmans møter mellom enkeltmennesker et møte mellom kun to selv, eller skifter vi fra ett selv til et annet underveis

avhengig av situasjonen som oppstår, og tilbes et annet selv når man opptrer i lag enn når man opptrer kun som enkeltaktør?

Konsekvenser av Collins teori om selvet-dyrkingen

Også når det gjelder Collins' forståelse av selvet, er det grunnlag for å se på aspekter ved hans teori, aspekter som åpner og lukker for videre sosiologifaglige vurderinger.

Det første som slår meg ved Collins' lesning av Goffman, er hans enerådende vekt på tilbedelse av *selvet*. En slik tankegang lukker for en vurdering av andre aspekter som kan danne grunnlag for å forstå en samhandlings sosiale følger. Er det slik at man alltid tilber selvene? Når Collins hevder at aktørene tilber selvene uten å være seg det bevisst, eller i liten grad bevisst, tillegger man aktørene egenskaper de ikke selv forstår og oppfatter. Gjennom en ensidig fokusering på tilbedelsesaspektet, lukker Collins mye igjen for andre hensikter med samhandlingen. Er det slik at samhandling alltid fører med seg tilbedelse, om enn det er uten bevissthet om tilbedelsens betydning? Hva med andre latente konsekvenser av samhandlingen? Og videre, er alltid tilbedelsen av selvet knyttet opp til samhandlingssituasjoner? Kan det finnes andre arenaer enn samhandling som danner rammer rundt tilbedelsesaspektet? Collins lukker for slike spørsmål ved å holde konsekvent på det tilbedende aspekt ved samhandlingen. Videre lukker Collins for en sosiologi på det makrososiologiske plan. Ved å fokusere på den mikrososiologiske og psykososiale tilbedelsen, lar Collins det makrososiologiske komme i balgrunnen. Har det så betydning i forbindelse med Goffman og "Presentation..."? Etter mitt syn ja, fordi sosiologien også omhandler det makrososiologiske og møter finnes også på dette nivået. Skal man forstå samhandlingers vesen som generelt begrep, slik Goffman legger opp til, må man ha en forklaringsmodell som omfatter samhandling generelt.

På den annen side åpner Collins for en reduksjonisme som finner grunnsubstansen i samfunnet. Han klarlegger og åpner for en oppklaring av interaksjonenes grunnleggende betydning for aktørene og det sosiale systemet interaksjonen (ritualene) foregår i. Som nevnt tidligere fører Collins en reduksjonisme, der han reduserer samfunnet fra møter til enkeltmennesket og så til betydningen av ritualene. Slik kommer Collins med en grunnleggende forklaring av møters rekkevidde, han ser samhandlinger i et perspektiv der betydningsaspektet blir det vesentlige, ikke hva de samhandlende samhandler om.

Betydningen av normer som samhandlingens forutsetning

Som representant for normsosiologien med hovedvekt på normenes betydning, er Collins' redegjørelse av disse i forhold til "Presentation..." et element det vil være viktig å gå litt plass. Collins er tydelig på normenes rolle som forutsetning for inngåelse og vedlikeholdelse av samhandling. Her er det snakk om to ulike former for normsett, - de som kreves for at aktørene inngår en interaksjon, og de normer som utvikles under samhandlingens gang og således oppstår underveis. La oss begynne med de først nevnte.

De på forhånd gitte normer

Når Collins beskriver forutsetningene for å inngå en samhandling, er det en klar vektlegging av at aktørene går inn i denne samhandlingen med forventninger til den andre, og en oppfatning av at den andre har forventninger til en selv. Dette er forventninger som beskriver regler for atferd og behandling av den andre, og disse er så uttalte og, slik jeg forstår Collins, en del av den kulturelle kontekst samhandlingen finner sted innenfor, som Collins skriver: "Social reality, although constructed, is not constructed in free-flowing processes in which nothing is foreordained or anything can emerge from a new situation (...). (Collins 2000: 316).

Det er allikevel ikke gitt at det er *normer* som er det grunnleggende for inngåelse av samhandling. Alvin Gouldner har for eksempel et annet utgangspunkt enn normer som grunnlag for samhandling. Han vektlegger hverdagslig takt og høflighet som det sementerende mellom aktører (Gouldner 2000: 246).

Goffman fremhever at de interagerendes definisjon av situasjonen oftest er i samklang, og således gir et utgangspunkt for en felles forståelse av interaksjonssituasjonen. Som Goffman skriver: "Vanligvis vil de forskjellige definisjoner som fremkastes av de tilstedeværende, være såpass i samklang med hverandre at åpne motsigelser ikke trer frem" (Goffman 1992:17). Her er det tre ting som fremstår som interessante: 1. Det er *forskjellige* definisjoner av situasjoner. 2. Disse ulike definisjonene *fremkastes* av aktørene. 3. Definisjonene er *oftest* forenlige. Jeg forsår Collins slik at normene han omtaler i sin teori er forutsetninger for situasjonens definisjon. Collins og Goffman er på linje når de begge omhandler definisjon av samhandlingssituasjonen, men Collins hevder at forutsetningen for denne definisjonen er en felles normforståelse.

Allikevel er Goffmans "Presentation..." til en viss grad preget av at aktørene tilpasser seg situasjonen og den andre ved inngåelsen av en samhandling. Man justerer seg etter den enkelte motpart og situasjonen, og således er ingen samhandling lik. Allerede i innledningen til "Presentation..." gjør Goffman det til et poeng at ingenting er gitt før man vet noe om motparten. Han vektlegger hvordan man samler inn opplysninger om den andre, hans sosio-økonomiske status, hans syn på seg selv, hans holdning til den andre, hans kompetanse, hans pålitelighet osv (Goffman 1992: 11), og fortsetter: "Slike opplysninger om personen bidrar til å klargjøre situasjonen, gjør det mulig for andre på forhånd å vite hva han venter seg av dem og de kan vente av ham" (Goffman 1992: 11). Dette behøver nødvendigvis ikke å stå mot at det finnes normer for atferd, som forutsetninger for inngåelse av samhandling. Det kan jo til og med være tilfelle at det ligger normer til grunn som gir forventninger om at den andre *vil* innhente opplysninger om en. For

å understøtte både Goffman og Collins, kan det sies at det i og for seg ikke er noe som taler mot at det foreligger sett med normer aktørene innretter seg etter, på den annen side er Goffman klar på at det (også?) foreligger andre elementer enn kun normer som forutsetning for inngåelse av en samhandling.

Laurie Taylor underbygger Collins' påstand om at normer er det som sementerer aktørene i samhandlingssituasjoner, og hevder at Goffman selv lar normene være det sentrale ved å påpeke hans fokus på avvikene fra normer: Through enumerating the complex norms which characterise any encounter Goffman can examine those individuals who, for various reasons, cannot meet these social requirements. De describes the disadvantaged in the social world as "stigmatised", and he has devoted a book to the subject (Stigma, 1963) (Taylor 2000: 242). Dette er Taylors forsøk på å vise Goffmans vektlegging av normer som det grunnleggende for samhandling. Uten normer som grunnlag, blir det i følge Taylor et slags avvikende sosialt forhold der de konforme til normene får et overtak i det sosial liv.

Normer utviklet under samhandlingen

En del av det grunnlaget som kan danne en viss front mot Collins' enerådende vekt på normene utviklet under samhandlingen, baserer seg på samme argumentasjon som i forrige avsnitt.

Det som er et problem med Collins og hans normsosiologiske tilnærming til Goffman, er uklarheten ved om han tillegger normenes betydning en altoverskyggende vekt, eller om normene danner et grunnlag, et fundament eller rammer man så handler innefor. Jeg forstår Collins dit hen at han forfekter det første ståsted. Han begrunner det med henvisning til Goffman selv: Goffman describes this (samhandlingens rituelle preg) by saying that

the conversation is a little social system with its own rules, which acts to protect its own boundaries, keeping the mundane surrounding world outside (Collins 2000: 207). Dette sitatet velger jeg å tolke slik at samhandlingen utvikler egne sett med regler for atferd, som er uavhengig av ytre omstendigheter. Collins sier også: ” (...) The obligations (...) come because of the way we encounter pressures from each other in specific situations to help each other construct a consistent definition of reality (Collins 2000: 317).

Goffman påpeker at samhandlingen følger visse regler som oppstår underveis, når partene interagerer oppstår det en definisjon av situasjonen som utvikler seg etter hvert som samhandlingen trer frem, og at aktørene har et ”moralsk” ansvar å følge utviklingen (Goffman 1992: 20-21). Men disse normene er kun ett element i forståelsen av samhandlingen, som Goffman skriver: Når vi har innsett at en person fremkaster en definisjon av situasjonen når han kommer sammen med andre, må vi også innse at de andre, uansett hvor passiv deres rolle kan synes å være, selv i virkeligheten gir en definisjon av situasjonen i og med sin reaksjon på vedkommende (...) (Goffman 1992: 17). Definisjonen av situasjonen, og grunnlaget for handlingsvalgene videre, blir ikke (kun?) bestemt av normer, men justerer seg etter den andres opptreden. Det man kan spørre seg om her, er jo selvfølgelig om det til grunn for alle disse justeringer foreligger normer, forstått som forventet atferd, som utvikles under samhandlingen og er forstått av begge parter, om samhandlingens løp utvikler normer og forventninger om at justerte definisjoner er lov og en inneforstått virkelighet. At det finnes visse normer hos Goffmans aktører er utvilsomt, han skriver for eksempel: ”Det vil også råde reell enighet vedrørende ønskeligheten av å unngå åpen konflikt ved definisjonen av situasjonen” (Goffman 1992: 18). Dette underbygger troen på at man følger en norm om å tilstrebe enighet, og under samhandlingens gang utvikles det normer som aktørene må følge for å opprettholde enigheten, justert etter de forandringer som oppstår underveis i samhandlingen.

Normsosiologiens konsekvenser

En slik normforståelse vil også åpne og lukke for videre aspekter, både generelt og i forhold til lesningen av Goffman og "Presentation...". Det som slår meg når jeg leser normsosiologiske bidrag, slik som hos Collins, er hvorvidt normene er fasttømret som en forutsetning for samhandlingens inngåelse og forløp. En streng normsosiologi vil lukke for en forståelse av hvordan samhandlinger kan oppstå der normene er uklare for aktørene. Det er nærliggende å spørre om mennesker fra to ulike kulturer med fravær av et felles normgrunnlag i det hele tatt kan inngå samhandling. Collins tar utgangspunkt i at normgrunnlaget på en eller annen måte er kjent mellom aktørene, men dermed lukker han for å forklare alle de samhandlingene der aktørene ikke har dette grunnlaget. Relatert til lesningen av Goffman og "Presentation...", kan man stille spørsmålet i forhold til aktører eller opptredenslag som står overfor en ny aktør man må forholde seg til i en samhandlingssituasjon. Når Goffman skriver om aktører og opptredenslag, har han ikke eksplisitt forutsatt at dette alltid er aktører med et felles normgrunnlag. At man for eksempel ønsker en enighet om rammene rundt samhandlingen, slik Goffman uttrykker at de fleste aktører ønsker, betyr nødvendigvis ikke at man har et felles normgrunnlag å bygge videre på. Et annet aspekt er hvorvidt det alltid er enighet om normene i en samhandling. Forutsetter Collins en enighet som kanskje ikke alltid er en selvfølge? Generelt sett lukker Collins for en bredere vurdering av samhandlinger der normgrunnlaget ikke er så avklart som en kanskje ville ønske, eller som det er i teorien.

På den annen side åpner Collins' forståelse av normgrunnlaget for aspekter som er av betydning. For eksempel forklarer Collins smidigheten i samhandlinger når han legger til grunn det sementerende ved møter, normene. Collins åpner for å forklare hvordan møter i det hele tatt kan oppstå, og grunnlaget for de handlingsvalgene som blir foretatt. Collins åpner for en forståelse av hvordan subjektive handlingsvalg kan finne sted i en objektiv virkelighet. Innenfor Goffman-lesningen er dette et viktig og

sentralt poeng, å klargjøre hvordan Goffmans aktører foretar sine vurderinger og beregninger innenfor sosialt avgrensede rammer. En slik klargjøring kan igjen åpne for spørsmål som: hvor mye av aktørens valg er basert på egne vurderinger og hvor mye er basert på de gitte normer? Og videre: Hva er forholdet mellom objektive normer og subjektive valg, finnes det totalt frie valg?

Klassestrukturer på bakgrunn av ritualer

Collins' klasseteori ble behandlet med et par avsnitt i kapitlet om hans generelle forståelse av Goffman og "Presentation...". Hans befatning med klassebegrepet er knyttet opp til Goffmans behandling av lag, eller opptredenslag.

Goffman opererer som kjent med en arena der aktørene kan forberede sin opptreden utad, kalt "backstage". Her integreres aktørene, og de som faller utenfor den planlagte oppsetning, blir irttesatt eller i verste fall utstøtt. Således oppstår det en plattform hvor aktører som har noe felles integreres og oppfatter seg som en gruppe, eller klasse, mot en motpart. Det er allikevel bør være påpasselig på ved en slik oppfatning, er at disse klassene ikke er statiske, men kan inneholde ulike medlemmer alt etter situasjon og hvem som er motpart. I en bedrift vil, som Goffman gir eksempel på, arbeidstakerne i enkelte tilfeller stå samlet mot ledelsen, med krav om forbedring av arbeidsforhold eller lønn. Samtidig kan det oppstå to andre interessante integrerte lag. Det ene kan være at arbeiderne og ledelsen står samlet som et lag, en integrert og forberedt gruppe, som i backstage har klarlagt et spill for en ytre motpart, vi kan tenke oss dette som for eksempel kunder, andre konkurrerende bedrifter, eller for den saks skyld bedriftens eiere som ikke tar del i den daglige driften. På den måten skifter klassene fokus fra å være i et motsetningsforhold, til å opptre sammen, på tvers av tradisjonelle konfliktlinjer. Klasser er derfor ikke nødvendigvis noe statisk og forstenet lagdelt, om man betrakter dem som oppstått på bakgrunn av interagerende aspekter, eller ritualer. Poenget for Collins er å vise hva

klassene er gjort av, nemlig den rituelle orden: ” The contributions of Durkheimian analysis to our understanding of stratification can be made even tighter if we see that its detailed micro-basis in the sphere of interaction ritual” (Collins 2000: 321). Og videre: Moreover, solidarity within classes (i. e., their transformation into status *communities*) is to a large degree the solidarity of teams in putting on performances and guarding common backstages. And the overall structure of stratification, in the final analysis (the distribution of wealth, power, and prestige) is the result of the on-going activities by which some people idealise themselves better than others in the everyday encounters that make up the world of work and hence the organisational structure of society (Collins 2000: 323).

Et annet eksempel på klassers ustabile karakter, er at lag ofte kan stå mot andre lag innen det som må kalles en felles klassestruktur. For å holde oss til bedrifter som eksempel, er det slett ikke umulig å tenke seg at én avdeling kan ønske å gå sammen for å forberede et idealiserende inntrykk på en annen avdeling, selv om disse tilhører samme klasse. Et arbeidslag kan ha som mål å gi inntrykk overfor et annet arbeidslag at de er aktive og arbeidsomme, for ikke å bli tystet på eller etterlignet.

T.R. Young henviser i sin artikkel ”the Politics of Sociology: Gouldner, Goffman and Garfinkel” (1971), til Gouldner, som på sin side hevder å påvise trek ved Goffmans behandling av lagdelings- og klasseforståelsen: The (...) point raised by Gouldner (...) regarding Goffman’s technical meanings is that Goffman’s focus on copresence dwells on the immediate and the episodic. This is a valid statement, Gouldner’s political analysis is that such a focus ignores the permanent and hostile features of society – that such a focus places onus on individuals as “gamesmen” rather than upon society as fostering gamesmanship. Goffman’s model of man is a person who accepts and “works” this dehumanized system rather than rebels against it or rises it in Rousseauian modes (Young 2000: 257). Her toner Young, og Gouldner, ned lagdelings- og konfliktbegrepet betraktelig og ser dette mer som situasjonsbetinget snarere enn noe statisk. Dette er i tråd med Collins som

også definerer klasser som avhengig av de til en hver tid gjeldene lag som står i et visst forhold til hverandre.

Collins har en klar oppfatning av at konflikter kan oppstå *innen* klasser og *mellom* klasser (Collins 2000: 323), men om man tar dette i betraktning når man ser at ulike klasser integreres og skaper en felles front, så utvannes etter mitt syn klassebegrepet. Det er helt klart at klasser kan oppstå med at de integreres gjennom ritualer eller ved felles definisjon av situasjonen, men klassebegrepet bør basere seg på annet enn hva som integrerer og hva som desintegrerer. I følge Goffman og Collins er samhandlinger noe som utvikles mellom alle typer aktører, bare de har noe å samhandle om. Det blir derfor en vanskelig oppgave å finne statiske klassekonfigurasjoner, når alle samhandler med alle. Det som er et viktig poeng, og som Collins får frem, er at integrerende samhandlinger danner grupperinger mot en motpart, og at slike grupperinger kan bli mer eller indre varige og gi en fellesskapsfølelse.

Klasseteoriens konsekvenser

Når Collins betrakter Goffman som en durkheimiansk-inspirert teoretiker, kan man spørre om den lagdelings- og klassebaserte lesningen Collins henter fra Goffman, er en videreføring av det durkheimianske aspekt. Etter mitt syn er den klassesosiologien Collins viser her en åpning mot et felt der det durkheimianske hos Goffman blir ført videre. Collins lar ritualforståelsen til flere aktører i samme situasjon, det vil si en situasjon der aktørene går sammen i et fellesskap mot samme aktør, sementere aktørene til et kollektiv med felles interesser, felles motpart og med felles krav til inntrykksgivelse. Collins åpner her for å ta de durkheimianske aspekter videre hos Goffman, han åpner for å forstå at de durkheimianske trekk kan tolkes i en videre sammenheng.

Collins åpner gjennom sin klasseteori videre for en forståelse av hva som forener og splitter i et sosialt system med ulike aktører som i forskjellige

situasjoner enes og strides. Collins er en autoritet innen den sosiologifaglige konfliktteorien, og her åpner han for en forståelse av hva som konstituerer klasser. Dette kan selvfølgelig åpne for en anskuelse av Goffmans "Presentation..." som et bidrag til konfliktsosiologien, et bidrag som jeg etter gjennomgang av sekundærlitteraturen om Goffman finner få har gjort noe poeng ut av.

Det Collins videre åpner for er en vurdering av hvem som egentlig inngår i en felles klasse, et hierarki av aktører med felles interesse. For Collins er det et poeng at aktørene, slik han finner det hos Goffman, inngår i samme klasse når man samhandler konkret med hverandre i et fysisk nærvær. Men er alle med en felles motpart og en felles interesses for inntrykksgivelse overfor denne, alltid samhandlende og i fysisk nærvær med hverandre? Collins åpner her for slike spørsmål.

Når Collins betrakter klassehierarkiet som avhengig av den til enhver tid gjeldende situasjon aktørene står i, blir det en uklar oppfatning av klassenes statiske egenskaper og ressurser. Collins lukker for en avklaring av klasseoppfatningen som avgrensede fenomener i tid og sted, slik vi for eksempel finner hos Karl Marx og Max Weber. Collins' klassebegrep blir til et relativt og uklart begrep, og han lukker derfor for en forståelse av hva som er klassenes kjennetegn, deres vesen og natur. I relasjon til Goffman blir dette særlig viktig, fordi han da lukker for mer avklarte forhold av strategilagene som gjør seg gjeldene i sosiale systemer.

*

Drøfting av Anne Warfield Rawls, den interaksjonistiske representantens argumentasjon og resonnement

I og med at Anne Warfield Rawls ble fremsatt som andre representant i gjennomgåelsen av de tre sosiologiske skolers tolkning av Goffman og "Presentation...", finner jeg det ryddig å fortsette drøftingen med henne.

Den enhetlige lesning av "Presentation..."

Som det fremgår i kapitlet rundt hennes forståelse av Goffman, leser hun "Presentation..." som en ren interaksjonsorden, der formålet er utvikling og vedlikeholdelse av selvet. Andrew Travers hevder i sin artikkel "Strangers to Themselves: How Interactants Are Other Than They Are" (1992) at Goffman samtidig som han utvikler en interaksjonistisk sosiologi, så går han også utover den interaksjonismen: (...) Goffman's postulation of a discrete interaction order aligns him with ethnomethodology in a more sophisticated formulation than that of symbolic interactionism (instead of symbolic interactionism's two step self-self interaction, Goffman propose a three-step modell of self-interaction-self) (Travers 2000: 383)

Warfield Rawls hevder Goffman selv argumenterer for at de interagerendes selv-utvikling og selv-vedlikeholdelse er uavhengig av en ytre sosial struktur, og som finner sin form kun gjennom interaksjonen. Hun henviser ikke til hvor Goffman har argumentert slik, men som Goffman selv skriver: "Det forekommer selvsagt at de som blir iaktatt bruker disse metodene for å påvirke måten iakttakeren behandler dem på" (Goffman 1992: 207). Goffman bruker sjelden ordet "selv-et" i sin tekst. Han bruker det ofte i avsnittsoverskrifter, mens selve teksten under behandler uttrykks- og rolleatferd. Jeg forstår Warfield Rawls slik at hun leser hele "Presentation..." som en tekst konsentrert rundt selv-et, selv om hun ikke nevner dette eksplisitt. Men hennes ensidige vekt på interaksjonen som forutsetning for

bearbeidelse av selv-et, må nødvendigvis være resultat av en ensidig lesning av "Presentation...". Men det interessante her er hvorfor hun leser "Presentation..." på denne måten, hva er det med teksten som gjør at hun forstår den interaksjonistisk og ikke for eksempel norm-sosiologisk som Randall Collins gjør, eller rasjonell aktør-teoretisk som Alan Dawe? Hva er hennes argumentasjon, logikk og resonnementer? Jeg må innrømme at Warfield Rawls er meget beskjeden med å legge sin argumentasjon åpenlyst. Hun er mer beskrivende enn forklarende og resonnerende.

Goffmans egen argumentasjon

I mye av utlegningen til Warfield Rawls henviser hun til Goffmans egen argumentasjon. Hun skriver blant annet: (...) Goffman argues on the basis of this that the presentational nature of self places constraints on the interaction order and supplies intrinsic motivation for compliance (Warfield Rawls 2000: 253), "He (Goffman) argues on the basis of his notion of the presentation of self that the needs of interaction and the social self are a source of consistent social constraint (...)" (Warfield Rawls 2000: 255), og bruker uttrykkene "In Goffman's view...", "(...) is treated by Goffman as (...)", "(...) are considered by Goffman to be (...)", "For Goffman it is (...)", "Goffman wrote (...)". Anne Warfield Rawls henviser hele tiden til Goffman selv og hans egen argumentasjon. Det som gjør det hele problematisk er at andre fortolkere av Goffman og "Presentation..." også viser til Goffman selv og hans egne verk og argumentasjoner. Grunnlaget for de ulike fortolkninger må åpenbart ligge i *type* lesning, måten Goffman blir lest på. Warfield Rawls tillegger alt vedrørende uttrykksgivelse og inngåelse av samhandling en forståelse i retning selv-utvikling og meningsdannelse, uavhengig av annet enn selve interaksjonssituasjonen selv. Det er etter min mening en svakhet ved hennes fremlegging at hun i liten grad begrunner sine tolkninger og sin lesning.

Hva som er styrke og hva som er svakheter vil det kanskje være uenighet om, men det er hensikten med dette drøftingskapitlet at man kan gå litt frem

og tilbake, fra side til side, for å belyse representantens utlegning. Jeg vil derfor ta for meg de henvisningene Warfield Rawls har til Goffman, og så drøfte litt rundt hennes forståelse av Goffman, og hennes valg av tekstutsnitt, og, som nevnt, betrakte holdbarheten i hennes bidrag.

Interaksjon sui generis?

Et av hovedpoengene for Warfield Rawls er, som nevnt, at hun betrakter samhandlinger som noe selvstendig, uavhengig av ytre strukturer for dannelsen av mening og vedlikeholdelse av selvet. Hun henviser til Goffman selv og hevder han argumenterer på samme måte: "In short, individual and structure are not considered by Goffman to be competing entities. They are the joint products of an interaction order sui generis" (Warfield Rawls 2000: 255). Warfield Rawls er ikke den eneste goffman-leseren som benytter dette "sui-generis"-begrepet, Andrew Travers sier i sin artikkel "Strangers to Themselves: How Interactants Are Other Than They Are" (1992): "(...) Interactions are not necessarily micro-versions of wide social processes but may be a sui generis order of their own; sociology should prefer formal analysis to interpretive description (...)" (Travers 2000: 283). For Warfield Rawls og andre som forfekter denne "sui-generis"-interaksjonismen, er det vesentlige dette: Goffman hevder samhandlingssituasjonen, og kun den, produserer sin egen struktur, sin orden, av de interagerende, - og de interagerendes individuelle utøvelse i ordenen utformes av samhandlingssituasjonen.

For på en måte å "operasjonalisere" denne påstanden, i forhold til "Presentation...", kan man ta tak i to hovedaspekter: Hver samhandling lar seg ikke påvirke utenfra, og videre, den individuelle handlingsutøvelse lar seg kun bestemmes av samhandlingssituasjonen.

Samhandlingsstrukturens uavhengighet

Det som først slår meg i denne sammenheng, er Goffmans teori om den tilpassningsdyktige interaksjon. Goffman utelukker ikke, slik jeg leser ham, at samhandlingen kan preges og formes av utenforstående, og før gitt,

krefter. Goffman skriver for eksempel i innledningskapitlet til "Presentation...": "Vi har nå fremhevet at det oftest er den innledende definisjon av en situasjon som danner utgangspunktet for det samspill som følger (...)" (Goffman 1992: 20), og henviser til tidligere gjennomgang av førsteinntrykkets betydning, de opplysninger om den andre part man sitter inne med, den andres oppførsel og utseende, og den andres representativitet i sosiale miljøer vedkommende kan tilhøre. Dette er aspekter som kommer forut for samhandlingen og preger denne. Selv makrososiologiske aspekter er det enkelte som trekker inn som betydningsfulle for forståelsen av samhandlingen. Paul Colomy & J. David Brown viser til Goffman i den gjensidige betydningen mellom makro- og mikrostruktur: "(...) Though material and cultural dimensions of the macrosociological world condition and inform the interaction order, the latter is by no means a reflection of these macro parameters. "What one finds, in modern societies, at least, is a nonexclusive linkage – a loose coupling – between interactional practices and social structures..., a set of transformation rules, or a membrane selecting how various externally relevant social distinctions will be managed within the interaction" (Goffman 1983: 11)" (Colomy & Brown 2000: 309). Ut i fra dette er ikke samhandling noe typisk statisk der man kun tar utgangspunkt i den andre part, fra det øyeblikk man inngår en samhandling med denne. Det er en forbindelse begge veier, mener Colomy og Brown. Men hva mener Warfield Rawls? Det hun faktisk sier, på bakgrunn av min forståelse, er at samhandlingen ikke lar seg påvirke utenfra når den først har kommet i gang. Da strukturerer den seg kun etter de interagerende selv.

Nå bør det sies at selv om Goffman ikke behandler slike ytre påvirkninger, behøver ikke det nødvendigvis å bety at samhandlingssituasjonen er fri for påvirkninger. Etter mitt kan man lett tenke seg ytre elementer som påvirker en interaksjon *under* interaksjonen. Eksempler kan være tiden og stedet der samhandlingen finner sted. En samhandling mellom de samme menneskene vil trolig variere avhengig av om den finner sted under fritid eller i jobbsituasjon, i byen eller i naturen, om morgenen eller om kvelden. Goffman prioriterer bort slike elementer, men om det skal sies at Goffman

argumenterer for en slik interaksjon *sui generis*, blir et åpent spørsmål. Man kan si at Goffman argumenterer for et synspunkt ved bevisst å utelate motargumenter, men samtidig er det kun en prioritering gjort av ham, og ikke nødvendigvis et bastant argument for eller imot. Warfield Rawls resonnerer slik at "Presentation..." fremfører bokstavelig hva Goffman mener, og det som er utelatt tar hun avstand fra. Dette er en forståelig lesning, - man må forholde seg til det som står, og det som bortprioriteres må anses å være uvesentlig eller irrelevant. Særlig er Goffman opptatt av justeringer gjort for å idealisere sin karakter overfor den andre: "Dersom en persons aktivitet skal få betydning for andre, må han nemlig utfolde denne aktivitet slik at den *under* interaksjonen uttrykker det han ønsker å formidle" (Goffman 1992: 34), og det inntrykk man ønsker å gi er den "(...) tilbøyelighet til å gi iakttakerne et inntrykk som på forskjellige måter er idealisert" (Goffman 1992: 37). Men man har også et ønske om å yte et bidrag til en samlet enighet om strukturen og innholdet i samhandlingen (Goffman 1992: 18).

Når Warfield Rawls skriver om interaksjon *sui generis*, i den forstand her at samhandlingen kun lar seg justere innenfra, i den grad de interagerende justerer sin opptreden, er hun er i tråd med også andre teoretikere som påpeker det samme forhold hos Goffman. Paul Colomy & J. David Brown hevder som Warfield Rawls: "Social action's situated quality imbues it with distinctive characteristics and effects - for example, it is markedly circumscribed in time and place, and its communicable, expressive features are pre-eminently promissory and evidential (Colomy & Brown 2000: 308). Videre hevder de: "Interaction obligations - duties interactants owe to the interaction order per se - are tides to the interaction order irrespective of the institutional status or role an individual may hold" (Colomy & Brown 2000: 309). Allikevel går de utover den snevre "*sui generis*"-tankegangen til Warfield Rawls, og åpner for en forbindelse til makrososiologiske innflytelser på interaksjonen: He (Goffman) acknowledges links between the interaction order and micro environments but insists that neither can or should be reduced to the other. (...)Social structure cannot be

reduced to, nor should be translated into, the forms and processes particular to the interaction order. On the other hand, though material and cultural dimensions of the macrosociological world condition and inform the interaction order, the latter is by no means a mere reflection of these macro parameters. (...) The autonomy of the interaction order, however, should not be constructed as a rampant situationalism. The sources for the orderliness observable in particular settings are not generated in them at the moment. These patterns partly reflect the prior experience of participants and the cultural assumptions actors bring with them to the encounter. Because it is penetrated by macro environments that reach across time and space, the interaction order is not an entirely local production.

(Colomy & Brown 2000: 309). Her åpner altså Colomy og Brown for en makrososiologisk innflytelse på interaksjonssituasjonen, en åpning Warfield Rawls ikke påviser i sin forståelse av samhandlinger.

Uavhengighetens konsekvenser

Når Warfield Rawls fokuserer på den interaksjonistiske uavhengigheten, vil det føre til konsekvenser man må ta i betraktning ved den analytiske tilnærmingen til Goffman. En slik uavhengighet åpner og lukker for aspekter.

Hva angår det Warfield Rawls teori om uavhengigheten lukker for, så er det klart at en slik tilnærming hun her kommer med, lukker for fokus på sosiologiske sammenhenger og helheter i forståelsen av samhandlinger. Det er kanskje en av sosiologiens ”grunnprinsipper” at sosiale fenomener ofte er komplekse og sammensatte, men Warfield Rawls er gjennom sin forståelse snever i sin gjennomgang av samhandlingenes kompleksitet og lukker således for en forståelse der disse sammensatte trådene blir forsøkt nøstet opp til en helhetlig forståelse av fenomenet. Som en videreføring av dette, lukker også Warfield Rawls for en sosiologisk avklaring av de påvirkninger som tilføres samhandlingen innefra, og de som tilføres utenfra. Warfield Rawls hevder samhandlingen kan påvirkes av elementer fra samhandlingens

deltakere, men Warfield Rawls lukker for en klar presisering av påvirkningenes plass og opprinnelse.

Samhandlingens uavhengighet åpner derimot for flere aspekter som er av viktighet i den sosiologiske sammenhengen. For det første åpner Warfield Rawls' klare avgrensning mellom en indre og ytre sosial kontekst, relatert til samhandlingen, for en bevisstgjøring av (mulige) arenaer for påvirkninger. En tilnærming der samhandlingen blir forstått som en lukket enhet, gir en bevisst tilnærming til hva som er av indre og hva som er av ytre påvirkning, ytre forstått da som elementer tilhørende miljøer utenfor den inngåtte samhandlingen.

Videre åpner Warfield Rawls tilnærming for et fokus på samhandlingen per se, der man konsentrerer seg om det interaksjonistiske aspekt, og hva som kjennetegner dette. Man lar samhandlingen komme i sentrum, og åpner for en tilnærming til denne der man kan utelukke elementer som påvirker samhandlingen i ulike retninger. Hun åpner for et fokus på samhandlingens vesen, og hvor alle tilfeldige innflytelser blir forstått som irrelevant for samhandlingens sanne natur.

Den individuelle handling som bestemt kun av samhandlingssituasjonen?

Med henvisning til Warfield Rawls sitater nevnt i begynnelsen av kapitlet, som også omhandler temaet i dette avsnittet, vil drøftingene nå gå på hennes belegg og argumentasjon i forhold til hennes forståelse av de individuelle handlingsvalg som knyttet til, og bestemt av, samhandlingssituasjonen selv. Som Warfield Rawls også uttrykker seg: "The social self is a product of a scene, it is a dramaturgical effect arising diffusely from a scene that is presented" (Warfield Rawls 2000: 253). Og for å gjenta et tidligere sitat: "The dependence of self on presentation for its existence places constraints on the interaction order, its form, and the actions of participants"

(Warfield Rawls 2000: 256). De individuelle handlingsmuligheter er begrenset til å la seg influere kun av samhandlingssituasjonen, hevder Warfield Rawls, og får støtte for dette synet av Philip Manning. Han uttrykker seg slik i boken "Erving Goffman and Modern Sociology" (1992), og støtter langt på vei Warfield Rawls i hennes forståelse av interaksjonens betydning for handlingsvarene: Goffman thought that social rules are largely constitutive of what we do and when we carry on in a way of life: they form a deep structural code which generates an infinite variety of surface manifestations. They are embedded in what Giddens calls our "practical consciousness". We use them to make sense of the stream of face-to-face encounters. To understand a community, a lifeworld, a form of life, is in part to understand how perceived events correspond to this underlying code. From this dissertation onwards, Goffman formulated and reformulated a small number of interactional principles that constrain face-to-face encounters. These principles loosely regulate interaction; they are schemata of interpretation. One of his most persistent beliefs is that for behaviour to be construed as understandable – indeed, as sane – it must be generally acknowledged to have been derived from a set of interactional principles. Goffman referred to this demonstration of sanity as "Felicity's Condition". It is an assumption about our background assumptions (Manning 1992: 78)

Det må nødvendigvis bli noe av den samme argumentasjonen som i forrige avsnitt, i og med at interaksjonssituasjonen består av individuelle aktører. Allikevel er det en viss forskjell, med det faktum at aktørene kan ha forbindelseslinjer til andre enn motparten under en samhandling. I vår tid er det for eksempel ikke uvanlig at man under en samhandling, og gjerne parallelt, gjennomfører telefonsamtaler med andre og således utfører flere samhandlinger samtidig. Og det skulle ikke være vanskelig å tenke seg at én av samhandlingssituasjonene kan påvirke den andre. Nå var nok tilfeller med parallelle samhandlinger uvanlig både når Goffman skrev "Presentation..." (i 1959), og når Warfield Rawls skrev sin analyse av boken, om enn dette ble gjort mye senere, men poenget er å vise at ens handlingsvalg og individuelle forståelse ikke er knyttet statisk opp til den til

enhver tid gjeldende interaksjon man inngår i. Warfield Rawls får støtte for sitt syn av George Gonos og hans artikkel ”’Situation’ versus ’Frame’” (1977), som Warfield trekker frem for å underbygge sine argumenter, og viser til at han her argumenterer ”(...)that structure defines even the mintuiaae of interaction(...)” (Warfield Rawls 2000: 255).

Det som er problemet, er hva som inngår i samhandlingssituasjonen og hva som ikke gjør det. Goffman nærmer seg en argumentasjon der ytre hendelser kan påvirke de individuelle valg, slik nevnt tilfelle er i vår tid med mobiltelefoner. Det som er problemet her, er hva som inngår i samhandlingssituasjonen og hva som ikke gjør det. Goffman skriver i kapitlet om områder og områdeatferd: ”Dersom personalet på et sinnssykehus skal gi et godt inntrykk av sykehuset overfor slektninger som kommer på besøk, er det om å gjøre å holde gjestene unna avdelingene, særlig avdelingene for kroniske pasienter, og passe på at utenforstående holder seg i spesielle gjesteværelser hvor det lar seg gjøre å ha forholdsvis pene møbler og sørge for at alle de pasienter som er velkledte og rene, får skikkelig behandling og oppfører seg forholdsvis pent”(Goffman 1992: 98). I dette ligger det at samhandlingssituasjonen skal ha et vist preg, og videre at om noe av det bortjemte og bortviste åpenbarer seg, vil det influere på de valg som gjøres av de involverte, og da særlig de sykehusansatte som vil måtte omdefinere situasjonen og ta nye valg overfor slektningene som kommer på besøk. Om vi forholder oss til dette eksemplet, vil spørsmålet være om det bortjemte utgjør en del av samhandlingssituasjonen, (og da gjerne bli omtalt som noe bortvist men tilstede gjennom sin potensielle manifestasjon), eller om dette går utover den gitte samhandlingssituasjonen. Om det ikke kan anses som en del av samhandlingen, er det klart at slike utenforliggende ting vil utgjøre en mulighet og evne til påvirkning av de individuelle valg som gjøres i forhold til motparten.

Når Warfield Rawls argumenterer for samhandlingssituasjonen som enerådende i sin mulighet for påvirkning, forstår hun samhandlingen som

en bred erfaringsarena, der alt av potensiell innflytelse er en del av interaksjonssituasjonen.

Goffman selv uttrykker seg ikke klart i spørsmålet om hva som inngår og hva som ikke inngår i en samhandling. Som med det nevnte eksemplet om sinnssykehuset, gjør han det klart at nye innslag i den fastlagte fasaden vil påvirke de valg individene foretar (dette må da sees i forhold til øvrige kapitler i "Presentation...", der Goffman er klar på argumentasjonen om tilpasning i retning idealisering og selvhevdelse).

Warfield Rawls velger å ta med potensielle innflytelsekrefter som en del av samhandlingssituasjonen, selv om det ligger i ytterkant av hva de interagerende selv har kontroll over. Hennes forståelse av interaksjon sui generis er vid, men dette er en betraktningssmåte basert på hennes subjektive oppfatninger. Om hun hadde argumentert for en forståelse av individuelle valg som påvirkelige av krefter utenfor samhandlingssituasjonen, ville hennes begrep om "interaksjon sui generis" bli vaklende, i og med at interaksjonen da ville være avhengig av ytre krefter og således ikke være så selvstendig som hun mener den er. På den annen side, om hun ikke er vid og innrømmer at det finnes en del ytterliggående krefter, så vil hun være i utakt med Goffman. Nå er hun i tråd med Goffman, selv om hun leser og tolker ham subjektivt i den forstand at hun gir et selvstendig bidrag til en del av Goffmans usagte (i motsetning til hva tilfelle var i forrige avsnitt). Men man kan ikke klandre noen for å feiltolke eller misforstå Goffman, når han selv er vag, som i definisjonen av en samhandlings innhold og omfang.

Konsekvenser av den særegne påvirkningskanalen

Når Warfield Rawls beskriver aktørenes individuelle handlingsvalg som bestemt av den inngåtte samhandlingens natur, får dette konsekvenser sosiologifaglig. I likhet med konsekvensene gjennomgått i tidligere kapitler hos Warfield Rawls og hos Collins, åpner og lukker det for aspekter.

Aller først lukker en slik tilnærming for fokus på individet som påvirket av flere arenaer samtidig. I likhet med gjennomgåelsen av forrige kapittel, om interaksjonens uavhengighet, så kan aktørene påvirkes på flere måter men kun innen interaksjonens grenser, Warfield Rawls utelukker allikevel at aktørene kan påvirkes av arenaer utenfor interaksjonen, og således lukker hun for en tilnærming av handlingsvalgenes komplekse påvirkningsarenaer. Videre lukker Warfield Rawls for fokus på aktørene som selvstendig handlende aktører, som subjektivt vurderende individer, ved å fokusere på en arena *utenfor* aktørene selv som avgjørende for deres handlingsvalg. Aktørene blir vurdert som underordnet samhandlingssituasjonen, når handlinger forklares. Slik sett blir aktørene bortforklart til fordel for sosiale kontekster.

Warfield Rawls tilnærming åpner også for sosiologiske aspekter av betydning. For det første åpner hennes forståelse for en reduksjonisme der grunnlaget for handlingsvalgene, noe av det mest grunnleggende i sosiologifaget, blir forklart og forstått. Warfield Rawls åpner for en tilnærming til "atomet" i sosiologien, handlingsvalgene, og en avklaring av fenomenet "samhandling", hvilke konsekvenser samhandlingen har på aktørene.

Produksjon av mening, og vedlikeholdelse av selvet

Grunnen til at Warfield Rawls behandling av meningsdannelse og selvets utvikling og vedlikeholdelse her blir drøftet under samme overskrift, skyldes at disse to aspektene er nært knyttet til hverandre i hennes fremstilling. Vedlikeholdelse av selvet forutsetter meningsproduksjon, samtidig er det selvene, individene som skaper mening. Allikevel kan det være ryddig å betrakte disse to temaene atskilt, der hver blir drøftet separat.

Meningsproduksjon

For Warfield Rawls skapes mening kun i interaksjonssituasjonen. Igjen henviser hun til Goffmans egen argumentasjon på området, og igjen uten noen form for henvisning (jfr. forrige kapittel!).

For ordens skyld viser jeg til kapitlet med gjennomgangen av Warfield Rawls forståelse av Goffman, for sitater som henviser til hennes lesning av "Presentation...".

Hvorvidt mening dannes kun i selve interaksjonssituasjonen, eller om andre faktorer utenfra påvirker meningsdannelsen, blir igjen et spørsmål om definisjon og subjektiv forståelse. Når Goffman skriver om alt det medbrakte som definerer situasjonen og meningsdannelsen, er spørsmålet om det må betraktes som irrelevant at man bringer elementer med seg, eller om det må forstås dit hen at mening er avhengig av dette før gitte. Goffman skriver en del om elementer som er delaktig i produksjonen av mening. Som nevnt tidligere kan dette for eksempel være: førsteinntrykk, motpartens sosiale tilhørighet, tidligere ervervet kunnskap om den/de andre, oppførsel og utseende. Disse elementene bidrar til én viss meningsdannelse, fremfor en annen. Til tross for disse åpenbare påvirkningsfaktorene, gir Goffman inntrykk av å dele Warfield Rawls syn, eller sagt annerledes, Warfield Rawls kan finne belegg for sine påstander hos Goffman, etter mitt syn. I "Presentation..." skriver Goffman for eksempel: Alle tilstedeværende yter sitt bidrag til en samlet, generell definisjon av situasjonen", og videre: "Ettersom en person faktisk gjennom sin opptreden gir en definisjon av situasjonen når han kommer sammen med andre, kan vi gå ut fra at det kan skje ting i interaksjonens løp som strider mot, svekker eller på annen måte skaper skepsis vedrørende denne definisjonen (Goffman 1992: 20). Ann Branaman hevder i "The Goffman Reader" (1997) at de handlingene aktørene møter samhandlingen med, konstituerer meningen i samhandlingssituasjonen: "We strategically chart our performances and

courses of action and interaction, often with an aim of being a viable member of a morally cohesive social order”

(Lemert & Branaman 1997: lxxiii). Mening er hos henne noe vi både konstituerer gjennom handlinger, men er også et ønske med handlingen. Paul Colomy & J. David Brown uttrykker seg slik i artikkelen ”Goffman and Interaction Citizenship”: ”The social situation is the fundamental working unit in the interaction order”, og fremhever med det situasjonens rådende betydning for meningsdannelse.

Et aspekt ved forståelsen av interaksjonssituasjonen som enerådende leverandør av mening, er hva det teoretisk åpner og lukker for i en videre sammenheng. Forstår man, slik Warfield Rawls gjør, at situasjonen aktørene inngår i, og kun den, fremskaffer mening, vil man redusere sosiologien til en psykologisk-individualistisk retning der man utelukker blant annet et sosiologisk begrep (som hos mange betraktes som en selvfølgelighet) som ”struktur”, forstått da i en større sammenheng enn hva som inngår i mikrososiologiske samhandlingssituasjoner, noe som kan være uheldig i forhold til Goffman. Til tross for sin mikrososiologiske tilnærming, er ikke Goffman blind for at verden består av mer enn kun konkrete interaksjonssituasjoner. Den består av elementer og situasjoner som lett påvirker våre hverdagslige møter, og om disse ikke er strukturer i seg selv, så inngår de gjerne *i* strukturer (jfr. sinnssykehuseksemplet i forrige avsnitt).

På den annen side åpner Warfield Rawls’ syn for et fokusert syn på Goffmans mikrososiologi, - mening dannes der mennesker kommer sammen og er ikke et abstrakt, overmenneskelig fenomen, De fleste som leser ”Presentation...” forstår at Goffmans hensikt med boken er å gi samhandlingen et ”menneskelig ansikt”, i motsetning til makrososiologiske teoriers bortprioritering eller fornektelse av det meningsskapende ved nære, personlige møter.

Konsekvenser av meningsforholdet

Når Warfield Rawls betrakter mening som oppstått i en samhandlingssituasjon, får dette konsekvenser for en videre betraktning. Det å forstå meningsaspektet i sosialt samkvem som oppstått i samhandlingssituasjonen, og kun i denne, vil medføre at andre arenaer utelukkes som bidragsyter for meningsproduksjon. For eksempel lukker Warfield Rawls for at mening kan oppstå i sammenhenger, strukturer som går utover selve interaksjonens grenser. Samhandlingen er gjerne en del av en større struktur, eller en ramme, for å bruke et av Goffmans begreper, og således kan man ved å forstå Warfield Rawls snevre utgangspunkt for meningsproduksjon, betrakte hvordan hun lukker for en slik produksjon i en større sammenheng, en struktur som overgår interaksjonssituasjonen, men som kan påvirke denne. Warfield Rawls lukker for at meninger kan være medbrakt til situasjonen.

På den annen side åpner Warfield Rawls for en tilnærming til hvordan sosial mening oppstår. Hun åpner for en debatt om mening som et kunnskapssosiologisk aspekt, og gjennom sin tilnærming til meningsproduksjonen, åpner hun for mening som et sosialt aspekt, hun kan redusere mening til et sosiologisk fenomen, og således åpner hun for spørsmål om det kognitive forhold til sosialiteten.

Opparbeidelse av selvet

Det sentrale poenget for Warfield Rawls, i forhold til produksjon og opprettholdelsen av selvet, kan sammenfattes i ett vesentlig sitat: "(...) The social self needs to be continually achieved in and through interaction" (Warfield Rawls 2000: 253). At selvet produseres og vedlikeholdes i samhandlingssituasjonen, får hun støtte for blant annet hos Ann Branaman i "The Goffman Reader" (1997): The first, and probably the most central, idea in Goffman's thought is that the self is a social product. The self is a social product in two senses. First, it is a product of the performances that

individuals put on in social situations. There is no essence that exists inside an individual, waiting to be given expression in social situations. Rather, the sense of self arises as a result of publicly validated performances. Yet, secondly, even though individuals play an active role in fashioning these self-indicating performances, they are generally constrained to present images of themselves that can be socially supported in the context of a given status hierarchy (Lemert & Branaman 1997: xlvi)

Det som har slått meg rent faglig, etter å ha studert "Presentation..." og lest tolkninger av boken, er at mange fokuserer på begrepet "selvet", selv om Goffman som nevnt tidligere, ikke bruker dette begrepet annet enn i visse avsnittsoverskrifter, og særlig da i konklusjons-kapitlet.

Warfield Rawls hevder, som nevnt, at interaksjonen *produserer* aktørens selv, interaksjonen er en *forutsetning* for opprettholdelse av selvet. Gjennom hele "Presentation..." er det tvert i mot et poeng for Goffman å vise at *selvet* er en forutsetning for samhandling. Man *bruker* av sitt selv i samhandlingssituasjonen, fordi: "Han ønsker kanskje å sikre seg en viss grad av harmoni, slik at et samspill kan finne sted, eller han ønsker å bedra dem, kvitte seg med dem, forvirre dem, føre dem på villspor, gjøre dem til sine fiender eller fornærme dem" (Goffman 1992: 13). Thomas G. Miller hevder et liknende poeng når han skriver i sin artikkel "Goffman, Positivism and the Self" (1986), at selvet ikke har noen selvstendig mening uten å knyttes til samhandlingssituasjonen: "(...) The self as externalized into sequence of visible roles or role performances, having no intrinsic continuity of its own and consisting of nothing in addition to what is discoverable through close sociological observations" (Miller 2000: 362). Som Goffman selv kaller et av sine avsnitt i konklusjonen til boken: "Et uttrykks rolle er å gi inntrykk av selvet" (Goffman 1992: 205). Etter mitt syn omhandler ikke "Presentation..." i særlig grad produksjon og opprettholdelse av selvet, men derimot hvordan aktørene bruker av sitt selv i samhandlingen. Den eneste gang en kan betrakte selvet som noe "inaktivt" er når man er motpartens motpart, det vil si, den andre vil betrakte oss som en motpart under hele

samhandlingen, men denne vil heller ikke gjøre noe aktivt for å vedlikeholde den andres selv, fordi begge parter er fokusert på å bruke av sitt selv i spillet overfor den andre. Thomas Miller uttrykker seg på denne måten i sin forståelse av Goffman: The obvious but important point to make here is that Goffman wants to claim that social selves are presented or produced but deny that the performer plays a causal role in the production. The performed self is not generated from within, but imputed from without (Miller 2000: 364).

Et annet poeng er hvorvidt aktørene opererer med ett eller flere selv. Deborah Schiffrin hevder i sin artikkel "Opening Encounters" (1977), at aktørene til Goffman har flere selv de kan benytte seg av i en interaksjonssituasjon: (...) The individual's capacity to split himself into several selves within one interaction might be matched by a capacity to use those selves to participate in several encounters simultaneously, or in encounters that shift from one moment to the next (...). (Schiffrin 2000: 238).

Konsekvenser av selvets opparbeidelse

Warfield Rawls' hovedpoeng hva gjelder selvet, er at dette vedlikeholdes og produseres kontinuerlig i interaksjonssituasjonen. Dette fører til visse konsekvenser. Et poeng verdt å ta med i den sammenheng er selvets vesen. Gjennom en forståelse av selvet som produkt av interaksjonen lukker Warfield Rawls for en forståelse av at man må ha med seg et selv også inn i interaksjonen. Om ikke annet enn en flik av et selv, så tilsier alt at man bærer med seg et selv når man inngår i interaksjonen. Warfield Rawls lukker for en slik forståelse når hun betrakter selvet som et produkt av den gitte interaksjonen. Et annet aspekt Warfield Rawls lukker for er selvet stabilitet. Når hun påpeker selvets behov for hele tiden å bli produsert og opprettholdt så lukker hun samtidig også for en forståelse av selvet som noe stabilt og vedvarende, selvet er noe som blir til etter hvert og svinner igjen for så å bli

produsert på nytt og bekreftet, selvet er avhengig av interaksjonen for å bestå på et vis.

På den annen side, Warfield Rawls åpner for et fokus på selvets vesen, ved å betrakte hvordan det oppstår og opprettholdes i interaksjonen. Hun åpner for en analyse av selvets vesen og hvordan dette grunnleggende fenomenet ved aktørene blir til og vedlikeholdes. For Warfield Rawls er selvet, som hos andre interaksjonister, et sosialt fenomen, og hun åpner for en tilnærming der selvet er avhengig av den konkrete interaksjonen for vedlikeholdelse. Dette kan sees som et alternativ til for eksempel Mead som også hevder selvets sosiale avhengighet, men hvor selvet produseres én gang, til forskjell fra Warfield Rawls' forståelse av selvet som stadig produsert.

*

Drøfting av den rasjonell aktør-teoretiske representanten Alan Dawes forståelse av "Presentation..."

Som siste representant, skal Alan Dawes rasjonell aktør-teoretiske forståelse av Goffman og "Presentation..." drøftes.

Hos Alan Dawe er det særlig tre hovedpoenger som vil bli drøftet, - "Presentation..." forstått hobbesiansk, forståelsen av Goffmans to verdener, og Goffman som spillteoretiker. Som det har fremgått av de foregående drøftingene, vil det av og til være overlappinger i forhold til argumentasjon og forståelse de ulike hovedavsnittene i mellom.

”Presentation...” forstått hobbesiansk

Hobbes' filosofi og Alan Dawes forståelse av ”Presentation...” som en videreføring av denne teorien, har blitt gjennomgått tidligere i oppgaven og vil ikke bli gjentatt her. Det som derimot vil være et hovedpoeng her, er om Goffman selv forfekter den menneskeforståelsen som Dawe tillegger ham. Hva sier ”Presentation...” om den dualistiske forståelsen av mennesket, som på den ene siden er ambisiøse, egoistiske og kalkulerende, men samtidig fornuftige og samarbeidsvillige, der man enes om fredelig sameksistens til eget beste. La oss ta for oss hver av disse to menneskelige sidene.

Mennesket som ambisiøst, beregnende og selvsentret

Om man leser ”Presentation...”, så vil man finne uttrykk for at aktører har en hensikt med samhandlingen som kan bære preg av beregning og ambisiøse, selvsentrerte mål. For å gjenta et tidligere beskrevet sitat, sier Goffman i ”Presentation...” at aktørene ofte har hensikter med inngåelse av samhandling som gjenspeiler ønsker om å bli anerkjent, å ville utnytte eller gjøre seg av med motparten, føre dem på villspor, eller fornærme dem (Goffman 1992: 13). Det er et gjennomgående tema i ”Presentation...” at en part ønsker å kontrollere den andre, og således kommer det noe selvsentrert, utnyttende til uttrykk. Alan Ryan hevder, i artikkelen ”Maximising, Moralising and Dramatising” (1978), også at formålet med inngåelsen av en interaksjon er å finne i de subjektive målene man setter ser, man inngår ikke i en samhandling uten for å nå et mål: (...) If we want to know why someone does what he does, we must look to the goals he is seeking, and to his beliefs about their rewardingness to himself. The assumption underlying the demand is the belief that men do what they find most rewarding to do – even if, to paraphrase Homans, they find the damnest things rewarding (Ryan 2000: 338). Men hva sier egentlig et slikt utsagn? Om man inngår i en samhandling uten et åpenbart mål enn å inngå i samhandlingen for samhandlingens skyld, så er vel også det en belønning, et mål?

Det som allikevel kan være et problem her, er at selv om man innehar slike ønsker overfor en motpart, behøver ikke det å bety at man av natur har en gjennomgående tilbøyelighet til å opptre på bakgrunn av slike fiendtlige, egoistiske og kalkulerende karakteregenskaper. Man har, i følge "Presentation...", også slike tilbøyeligheter, men betyr det at mennesket er slik innstilt av natur?

At man har ønsker for samhandlingen, betyr vel ikke, etter mitt syn, at dette nødvendigvis gjenspeiler aktørens menneskelige natur. Ønskene og tilbøyelighetene kan rette seg mot konkrete personer med en viss forhistorie overfor aktøren.

Konsekvenser for tankegangen om det beregnende mennesket

Når aktørene betraktes som kalkulerende og beregnende nærmest som et vesenskjenntegn, som en del av individenes grunnleggende natur, vil dette lukke for en del mulige måter å betrakte mennesket på, men det vil også åpne opp for noen.

For det første, når aktørene anses å være så ensidig kalkulerende og selvsentrert som det Alan Dawe tillegger dem, så lukker det for en betraktning der menneskets kompleksitet blir undersøkt. Dawe tillegger individene få grunnleggende egenskaper som han så har som utgangspunkt for sin videre sosiologi, og utelukker at de også kan besitte andre grunnleggende egenskaper som er sosiologisk interessante. Det komplekse mennesket kommer i bakgrunnen, og Dawe lukker for en forståelse av dette i sin sosiologi. Ett trekk som både viser en større grad av aktørenes kompleksitet, og som Dawe i det hele tatt lukker muligheten for, er også at mennesket kan inneha altruistiske grunnmotiver, og således kan ha ønske

om å inngå i en samhandling med andre motiver enn kun det selvsentrert kalkulerende.

På den annen side åpner Dawe utlegninger for aspekter av betydning. Først er det, etter mitt syn, av vesentlig betydning at Dawe åpner for en forståelse av de grunnleggende motivasjonsfaktorer i den menneskelige psyke. Man kan selvfølgelig spørre seg om dette aspekt ikke i større grad tilhører psykologien (og filosofien) fremfor sosiologien, men her vil jeg påstå at sosiologien har en like stor nytte av å få forstått menneskets fundamentale grunntrekk som psykologien, fordi disse trekkene vil være avgjørende for forståelsen av menneskets handlingsvalg. Videre åpner Dawe for en forståelse av de grunnleggende psykiske trekk som fundamentet for sosialt liv, han åpner for en forståelse av de fellesmenneskelige trekk, som overgår begreper som "personlighet" og "individualitet", og lar disse objektive menneskelige trekkene danne basis for sosialiteten.

Mennesket som samarbeidende og fornuftig

Som Goffman skriver om, og kaller "foreløpig samstemmighet", ønsker alle parter i samhandlingen at den skal forløpe uten særlig friksjon, som eksempel: "Når to venner kommer sammen til lunch, vil man hele tiden vise forståelse, respekt og interesse for hverandre. Ved serviceytelser vil på den annen side spesialisten ofte gi inntrykk av at han stiller seg nøytral til klientens problem, mens klienten viser respekt for spesialistens kompetanse og integritet (Goffman 1992: 18). Philip Manning uttrykker seg også på likende vis i boken "Erving Goffman and Modern Sociology": "(...) I portray Goffman as someone with competing visions, as someone who sees both cynical manipulation and trust in social interaction, as someone who sees sociology as both cumulative science and as humanistic enquiry" (Manning 1992: 3)

Men det som er spørsmålet i forhold til Alan Dawe, er om man inngår samhandling fordi alternativet ville ha vært ikke å få gjennomslag for sine ønsker og mål, at samhandling er det beste middel for å oppnå sine mål. "Presentation..." er, slik jeg har forstått den, skrevet som et bidrag til forståelsen av hvordan aktører faktisk benytter situasjoner best til å få gjennomslag for sine ønsker og mål overfor den andre part. På samme måte som i forrige avsnitt, der den kalkulerende, egoistiske tilbøyelighet ble gjennomgått, kan man også stille spørsmål ved hvorvidt inngåelse av samhandling også er et uttrykk for egoisme og kalkulering. Om beregning og middel-mål tenkning ligger til grunn for samhandlingen, kan man betrakte enigheten og samarbeidsånden bare som en overflatisk hinne som dekker over et altoverskyggende kalkuleringsaspekt. Men Goffman gir et eksempel på ytterpunktet av et rollespill der man inngår i samhandling uten annen hensikt enn å opprettholde en institusjonalisert form, der ens egoisme er lagt til side: Ved en del sinnssykehus i Amerika hender det at avdøde som ingen gjør krav på, får ganske omstendelig begravelse på sykehusets område. (...) når slektninger ikke melder seg, vil sykehuspresten, sykehusets graver og et par funksjonærer spille alle rollene i begravelsen selv, den døde pasienten ligger på likstrå og de viser den døde den siste ære uten at noen andre ser dem (Goffman 1992: 74).

En slik forståelse av aktørene har gitt enkelte teoretikere tolkninger av at personer opererer med flere selv, aktørene kan svitsje over fra ett selv til et annet. Deborah Schiffrin, i "Opening Encounters" (1977), skriver om "Several selves" hos hver aktør, og som gir personene mulighet til å la det mest hensiktsmessige uttrykk gjøre seg gjeldene, og å skjule de mindre gunstige. Dette er, slik jeg forstår Deborah Schiffrin, en konkretisering av Dawes "to verdener", som hun reduserer til å kalle, det mer menneskelige, "selv".

Et filosofisk spørsmål er hva egoisme er, hvor stor samarbeidsviljen er i forhold til det kalkulerende og ambisiøse. Det vi kan finne i "Presentation..." er at begge deler finnes, og graden av hver er i og for seg uvesentlige så lenge de finnes.

Konsekvenser av tanken om den samarbeidende aktør

Aktører som forenes i en interaksjonssituasjon viser en enighet og samarbeidsvillighet for å få gjennomslag for sine mål. Her viser Dawe en nesten motsatt holdning hos aktørene enn når de "backstage" formulerer sine kalkulerende og beregnende mål. Dawe viser et tosidig mønster hos aktørene, først en kalkulerende side, deretter en imøtekommende interaksjonssituasjon for å få realisert målene. Men her lukker Dawe for et vesentlig aspekt som jeg mener er av betydning for sosiologisk forståelse, nemlig at all interaksjon ikke nødvendigvis bærer preg av enighet og samarbeid. Dawe lukker for en forståelse av interaksjonssituasjoner som bærer preg av andre forhold enn kun det samarbeidende, imøtekommende, enige. Dawe lukker for en forståelse av samhandlingssituasjoner som ikke nødvendigvis må bære preg av en slik enhetlig holdning fra de interagerendes side, som han forfekter i sin sosiologi. Sosiologisk sett er det av betydning å få forstått interaksjoner i sin vesentlighet, med alle de ulike holdninger som kan prege aktørene som inngår i dem. Ett eksempel på en interaksjon som ikke bærer preg av enighet og samarbeid er konfliktsituasjoner, og da særlig slike interaksjoner der hensikten kan være å eliminere deler eller alt av motstand. Videre lukker Dawe for en forståelse av interaksjoner der aktørene nødvendigvis ikke dekker over sine motiver. Dawe tar det for gitt at aktørene skal skjule noe for motparten, men er alle aktører slik, og bærer alle interaksjoner preg av hemmeligholdelse? Dawe lar det bli en selvfølge at aktørene skal dekke over sin agenda når de møter i interaksjonssituasjonen, og lukker således for en forståelse av interaksjoner der aktørene spiller med åpne kort om sine mål og midler.

Alan Dawe har en sosiologisk tilnærming til rasjonell aktør-teorien der han også nærmer seg begreper som tradisjonelt har vært tillagt interaksjonismen. Jeg tenker her i all vesentlighet på begrepet "selvet", som også hos Dawe finner sin plass. Når Dawe forfekter en sosiologisk forståelse av aktører og

interaksjoner som en todelt sfære der det grunnleggende kalkulerende blir å finne i aktørens psyke mens det gjemmes bort og hemmeligholdes for motparten i samhandlingssituasjonen, så åpner Dawe for en forståelse hvordan aktørene besitter flere selv. Aktørene har flere sider ved seg som de bytter om på, og lar komme til uttrykk.

To verdener?

Når vi nå tar opp Alan Dawes forståelse av Goffmans to verdener, så er det en videreføring av forrige avsnitts behandling av Goffman som hobbesianer, eller ny-hobbesianer. Allikevel har dette avsnittet noen temaer som underbygger de hobbesianske poengene, i Dawes øyne, og vil derfor behandles separat. Det som her vil tas opp er temaene: "Finnes det begrep om to verdener hos Goffman?", og: "Er "underverden" det sentrale?"

Finnes det "to verdener" hos Goffman?

Alan Dawe gjør det til et poeng at Goffmans aktører alternerer mellom to verdener, en "underverden" preget av kalkulering og egosentriske ambisjoner, og en "oververden" der enighet og samarbeidsvilje råder, eller som Messinger, Sampson & Towne kaller det, "To be on" (Messinger, Sampson & Towne 2000: 214)

En slik fremstilling konnoterer en schizofren splittelse, en deling av aktørens sjelsliv som på den ene siden er kalkulerende og på den andre falsk imøtekommende. Goffman opererer også med begreper som "kontroll" og "utnytting" på den ene siden, og "enighet" og "samstemmighet" på den andre, men dette er i større grad fenomener som vever seg inn i hverandre. Goffman skriver ikke om to atskilte verdener med hver sin særegne tankegang, men heller én verden der man enes om inngåelse av samhandling med en motpart, for så å justere sin opptreden under samhandlingens gang.

Goffman opererer med aktører som kan og vil utnytte motparten til egen fordel, men det er en motpart, slik jeg forstår Goffman, som har en viss forhistorie og et forhold til aktøren. Alan Dawe tillegger aktørene en mer systematisk tilbøyelighet til å utnytte hverandre gjennom sin naturlige tilstedeværelse i en primitiv "underverden". Om Alan Dawe ville ha nyansert dette bildet av seg selv, så er det i hvert fall slik han fremstår.

Aktører har ofte en skjult agenda når de inngår samhandling, de vil fremstille seg på måter som fremmer visse egoistiske mål. Aktørene har en hensikt, og spiller så et maskert rollespill som vil frembringe et ønsket mål eller resultat. Ann Branaman sier det slik i sitt forord (s. liii) til boken "The Goffman Reader" hun utga i 1997 sammen med Charles Lemert: "The individual's social "face" is only on loan to him from society", og lar det, etter mitt syn, skinne gjennom at det også finnes andre mer skjulte ansikter, eller selv, som aktørene ikke viser frem i den sosiale sfæren.

Goffman kan også sies å operere med to "verdener", - "backstage" og "frontstage". Dette er kanskje det nærmeste man kommer en todeling hos Goffman, men disse to arenaene er ulike Dawes to verdener på ett vesentlig punkt, - mens Dawes "underverden" er en slags naturlig og primitiv tilbøyelighet, en slags menneskelig vesenskarakter, er "backstage" hos Goffman relatert til hva som vil skje "frontstage", den tilpasser seg en spesifikk fremtidig situasjon. "Backstage" er en forberedelses-arena, mens Dawes "underverden" er mer en tilstand, en menneskelig tilbøyelighet.

Konsekvenser av forståelsen av "to verdener"

Det som kan slå en når man leser Dawe og hans forståelse av de to verdener, er at det hele tiden vil være noe bakenforliggende det i interaksjonen oppgitte og meddelte. Man vil allikevel aldri finne det aller mest grunnleggende trekk. Dawes sosiologi lukker for en tilnærming til slik forståelse. Aktørene kan ha et mål med sin interaksjon, og inngår i interaksjonen med det mål for øye å få gjennomslag for målet, men det som vil være hemmeligholdelse i én

interaksjonssituasjon, kan være fremstilt som enighetsskapende og ”oppe i dagen” i blant aktører i en annen interaksjonssituasjon. Sagt med Goffmans egne begreper, det som er ”backstage” i én kontekst, vil være ”fronstage” i en annen, med andre aktører. Dawe lukker således for en tilnærming til å finne et konkret grunnlag for interaksjonen, han kan bare konstatere at det finnes to verdener til enhver tid, men hva som vil være innholdet i de to verdenene vil variere fra situasjon til situasjon og fra aktører til aktører.

Videre mener jeg Dawe også lukker for en diskusjon om menneskets grunnleggende vesen, ved å hevde så bastant at hver aktør innehar disse kalkulerende trekkene. Er aktørene alltid kalkulerende og beregnende, eller sagt med andre ord, bruker vi alltid kognitive ressurser på å vurdere mål og midler, valg og strategier? Poenget her er ikke å drøfte dette spørsmålet, men å påvise at Dawe, etter mitt syn, lukker for en tilnærming til å se aktørene som mer komplekse og sammensatte enn det han utgir dem for å være.

På den annen side, Dawe åpner opp for noen verdifulle betraktninger i sin sosiologi. For det første gir han en viktig forståelse av strukturer, både på det psykiske plan og på det sosiale plan, og kombinasjonen av disse. Etter mitt syn har Dawe en slags ”strukturalistisk” tilnærming til sosiale interaksjoner, hans sosiologi åpner for et mønster i forståelsen av samhandlinger. Aktørene har et mønster i sin psykiske sfære og sosiale fremferd, og således åpner Dawe for en strukturell tilnærming til sosiologiens interaksjonsbegrep. Som en fortsettelse av dette kan man også si at Dawe åpner opp for en forståelse av det psykiskes og sosiales gjensidig avhengighet. Den psykiske strukturen konstitueres, i det minste i en viss grad, gjennom en sosial forståelse, mens den sosiale strukturen på sin side konstitueres på bakgrunn av de sosiale aktørenes psykiske struktur.

”Underverdenens” betydning

For Alan Dawe er ”underverdenen” hos aktørene det sentrale, og ”oververdenen” kun av mindre betydning. Som han skriver om Goffman: ”Its about an underworld; for that is how he sees the world of everyday life (...)”. (Dawe 2000: 315). Er dette i tråd med Goffman selv og ”Presentation...”? Til en viss grad, men ikke så fullstendig som Dawe vil ha det til. Ann Branaman, i sitt forord (s. li) til boken ”The Goffman Reader” (1997) har en motsatt oppfatning av hva som er betydningsfullt hos Goffman: ”(...) What a person ”really is” is seldom discoverable and, in any case, is not really the issue (...)”

Om vi nå definerer ”underverden” som aktørenes bakenforliggende mål og hensikter med samhandlingen, er dette noe Goffman vier en del plass. Allikevel er det inntrykksgivelse og skuespillet som er det vesentligste. Det forekommer for meg underlig at Alan Dawe vektlegger ”underverdenen” så sterkt hos Goffman, mens ”oververdenen” blir nærmest forbigått som noe uvesentlig. Dette kan skyldes en overflatisk eller misforstått lesning av Goffman. Når Goffman skriver en bok om ”vårt rollespill til daglig”, - ”The Presentation of Self in Everyday Life”, der Goffman understreker med teatermetaforer det skuespill vi til daglig utøver, kan det ikke være uvesentlig hva Goffman skriver om ”oververdenen”. Men Alan Dawe kan forstå ”underverdenen” som noe så gjennomtrengelig og altoverskyggende av ”oververdenen” kun er et overflatisk uttrykk for den underliggende verden der avgjørelser blir tatt og handlingene har sitt utspring. I forhold til dette kan det rettes to innvendinger: For det første er det i utakt med Goffmans egen vektlegging av rollespill, samarbeidsvilje og ”frontstage”. For det andre vil en slik vektlegging frata Goffman hans sosiologiske perspektiver, og man vil sitte igjen med kun en kognitiv psykologisk teori der samhandling og samarbeid reduseres til noe uvesentlig, og de sosiologiske aspektene vil bortfalle.

Konsekvenser av underverdenens betydning

Dawe gjør til et poeng at "underverdenen", den aktørorienterte og kalkulerende tilnærmingen blir forstått som mer vesentlig enn "oververdenen", der aktørene møtes og enes til samhandling. Sosiologisk sett mener jeg dette lukker for å betrakte fagets aspekter, det sosiale, som overordnet det psykologiske. Om dette er rett eller galt skal ikke være noe tema her, men Dawes tilnærming lar det sosiale få en underordnet betydning, så lenge han selv aktivt vektlegger den psykologiske trekkforståelsen sin som det mest vesentlige. Sosiologien reduseres i stor grad til en slags psykologisme der alt forklares ut fra aktørenes psykiske tilbøyeligheter. På den annen side åpner dette for en forståelse av sosiale samhandlinger som forstått på bakgrunn av deres grunnleggende deler – aktørene.

Goffman som spillteoretiker?

Dette avsnittet skal behandle spillbegrepet hos Alan Dawe. Som skrevet tidligere, bruker Dawe gjerne denne betegnelsen på rasjonelle handlinger utført av beregnende aktører. At "spill" lar seg forene med rasjonell aktørteorien, er behandlet tidligere. Det som derimot er interessant her, er hvorvidt spilloppfatningen lar seg forene med Goffmans "Presentation...". Her er det noen argumenter som bør gjennomgås.

I spillets natur er det visse regler aktørene må forholde seg til for at ikke samhandlingen får et proseduralt eller vanemessig preg. Regler er nødvendig for å vite hva man kan forvente seg av motparten og interaksjonssituasjonen. Goffman ser nødvendigheten av, og den faktiske praksisen med, aktørenes nødvendige oppslutning rundt regler for samhandling, - regler som kretser rundt kravet om å inngå en viss enighet om definisjonen av interaksjonssituasjonen, og ønsket om et friksjonsfritt forløp av samhandlingen (Goffman 1992: 18). Men selv om man enes om disse reglene, har Goffmans aktører også en annen agenda, - gjennom

samhandlingen skal man i størst mulig grad la den andre stå uberørt tilbake, han skal i minst mulig grad være klar over de trekk motparten foretar seg, og således gi minst mulig sjanse til ødeleggende mottrekk. På den annen side er jo spills natur slik at man spiller for å vinne over motparten, og det å ta beslutninger basert på beregnende overveielser, det er jo å handle rasjonelt. Et hvert spill har dette kalkulerende ved seg, å overløste motparten og sette ham ut av spill, bokstavelig talt. Men er det spill når én av partene prøver å kjøre motparten utover spilllets grenser, og ikke lar ham få innblikk i de trekk man foretar se overfor ham? Dette blir et filosofisk spørsmål om spilllets vesen, om definisjonen av dets natur. Her vil vi nøye oss med *Goffmans* teori rundt fenomenet, og selv om han i svært liten grad bruker begrepene ”spill” og ”rasjonell aktør”, bærer hans aktører preg av å inngå i spill-lignende samhandlinger: De forholder seg til visse regler de selv enes om, de foretar trekk overfor den andre i den hensikt å vinne et slag, og de baserer og beregner trekkene sine på basis av kunnskap om den andre, motparten. Om man så prøver å utspille den andre, og således overgå den tradisjonelle oppfatningen av spilllets natur og normer, så går ikke det utover hovedpoenget her, at aktørene handler beregnende, kalkulerende, og således lar seg beskrive rasjonelt aktør-teoretisk.

Det som kan stride litt imot en ren rasjonell aktør-teoretisk forståelse av *Goffmans* aktører, er at de, ifølge *Goffman* selv, utstyrer seg med visse varige fasader som skal gi et mer permanent inntrykk (*Goffman, Erving 1992: 27-34*). Det som er hovedpoenget i rasjonell aktør-teorien er at aktørene ved hver nye korsvei foretar beregninger av vinning og tap, for så å velge den løsning som gir best og mest uttelling. Hos *Goffman* og ”*Presentation...*” får man derimot innblikk i det faktum at aktørene også har en *statisk* del i sin inntrykksgivelse, de opererer med faste fasader, kulisser, som er varige over tid. Kulissene kan være møblering av hjem eller arbeidsplass, klesstil, eller statussymboler, - elementer som ikke lar seg skifte ut fra én samhandling og til den neste. Man garderer seg og går ut fra at disse fasadene virker effektivt under ethvert møte med en hvilken som helst motpart. Men så lenge man baserer seg på slike varige trekk, så mister man det aktivt kalkulerende,

beregnende aspekt som rasjonell aktør-teorien forfekter. Man gjør en innsats for fremtiden og lar denne gjøre jobben mens man selv kan trekke seg tilbake og redusere sin innsats på området. Men man kan jo selvfølgelig også spørre om ikke valg av fasader er gjort på basis av rasjonelle valg, gjort i forhold til de preferanser man har satt i forhold til motparten. Uansett så vil det, etter mitt syn og etter min forståelse av "Presentation...", være en todeling hos Goffmans aktører, mellom på den ene siden en aktivt arbeidende, kontrollerende, utnyttende, idealiserende og spillende del, og på den andre siden en passiv, tilbaketrukket del der de statiske fasadene gjør jobben for en.

Til slutt i dette avsnittet mener jeg det vil være på sin plass å stille spørsmål ved Alan Dawes forståelse av Goffman. Jeg vil bruke liten plass på dette, men føler det vil være ryddig å gjøre leseren oppmerksom på en viss inkonsekvent holdning til Goffman fra Dawes side. Som det fremgikk av forrige hovedavsnitt, betraktet Dawe "oververdenen" som noe mer uvesentlig og mer ubetydelig enn "underverdenen". Til tross for dette betrakter han spillmekanismene som vesentlige, og spillet mellom samhandlingens parter foregår i det Dawe kaller "oververden". Dette innebærer en viss inkonsekvent forståelse fra Dawes side, men får stå ubehandlet i denne sammenheng.

FELLES LESNING AV "PRESENTATION..." HOS DE TRE REPRESENTANTENE

Hensikten med denne delen, er å fremheve *det* ved Goffmans "Presentation..." som alle de tre representantene har lest, men forstått ulikt. Sagt med andre ord, til tross for ulike tolkninger og ulik vektlegging, skal vi finne de felles utgangspunktene hos Goffman, det de alle har lest av "Presentation...", hva de er ulike opp mot.

Jeg vil ta for meg fire ulike aspekter ved representantene lesning som til dels kan tilbakeføres til spesifikke felles utgangspunkt hos Goffman. Disse fire elementene er: "Interaksjonsbegrepet", "forståelsen av selvet", "meningsaspektet", og "enighetsfenomenet". Det må ikke forstås slik at dette kapitlet er en sammenligning av de elementer representantene har felles, hensikten er å finne felles holdepunkter hos *Goffman*. Man kan selvfølgelig finne motstridende tolkninger med utgangspunkt i et felles holdepunkt, men de utgangspunktene jeg har funnet hos representantene, sammenfaller til en viss grad med noenlunde like hovedoverskrifter, bolker der representantene kan enes om hva de har som utgangspunkt, som de fire punktene jeg vil gå gjennom nedenfor.

Interaksjonsbegrepet

"Interaksjon" er satt som overskrift på dette avsnittet, men hos de tre representantene har begrepet en noe ulik mening. "Interaksjon" hos Collins blir forstått under ritualbegrepet, hos Dawe forstått som et praktisk middel, mens Warfield Rawls betrakter interaksjonen som selvstendig, uavhengig, selvbevarende, - "sui generis". Men denne vektleggingen har et felles utgangspunkt hos Goffman og "Presentation...". Selv om representantene er beskjedne med å gi konkrete henvisninger til "Presentation...", finnes det allikevel en kjerne hos Goffman de har utgått fra.

Det er ugjenkallelig at Goffman skrev "Presentation..." som et mikrososiologisk bidrag til forståelsen av samhandling generelt. Jeg tror det kan være et nyttig utgangspunkt nå først, å konsentrere seg om hva representantene har *utelukket* ved "Presentation...", for dermed å sirkle inn det vi finner av felles lesning. Her er det flere ting å gripe tak i. For det første utelukker alle å trekke inne det statiske, som fasader og kulisser. Ingen av representantene trekker frem slikt i sin behandling av interaksjon. Et felles utgangspunkt hos alle er å lese interaksjon som noe dynamisk, noe skiftende og varierende. Videre er det veldig beskjedne innslag av de

strategiske virkemidlene Goffman behandler, - interaksjon blir omhandlet i generelle ord, og representantene skiller ikke mellom interaksjon mellom enkeltaktører eller lag. Når Warfield Rawls skriver om interaksjon "sui generis", er det for henne likegyldig mellom hvem eller hvor mange interaksjonen foregår, og det samme med Collins, - en samhandling er et ritual uansett hvem som interagerer. Og for Dawe er samhandling et nødvendig virkemiddel for en underliggende preferanse. Videre bærer interaksjonsbegrepet hos alle representantene preg av å være knyttet opp til seg selv, forstått slik at den i stor grad utelukker elementer utenfra, interaksjonen har nok med seg selv.

Med disse klare punktene i minne, får man sirklet inn hva ved Goffman de *ikke* vektlegger i særlig grad. Det er naturligvis vanskelig å peke på konkrete kapitler eller avsnitt i "Presentation..." og hevde at representantene har vektlagt disse fremfor andre, og vider at alle representantene har disse som felles fundament. Det har jeg ingen erfaring for å gjøre, og ingen spesifikke henvisninger til i deres litteratur. "Interaksjon" er vidt behandlet i "Presentation...", i og med at bokens formål er å omhandle interaksjonens vesen. Så i stedet for å henviser til *hvor* i "Presentation..." representantene har sitt utgangspunkt, tror jeg det kan være like fruktbart å behandle *måten* verket har blitt lest på. Alle representantene behandler interaksjonsbegrepet, men de legger noe ulikt i det. Lesingen bærer preg av å finne det generelle ved samhandlingene, og således utelukker de elementene som ble nevnt tidligere. "interaksjon" betyr noe ulikt for representantene, men det er ulikt opp mot en generell fremstilling av Goffmans samhandling. Goffman er konkret på blant annet strategiske forhold, kulissenes betydning, og til en viss grad også omverdenens betydning, men dette utelukkes nærmest av representantene, og dermed kan de stå friere til å legge hva de ønsker inn i interaksjonsbegrepet.

Forståelsen av selvet

Alle representantene behandler "selvet" som en vesentlig del av deres forståelse av "Presentation...". Collins skriver om tilbedelse av selvet, Warfield Rawls om vedlikeholdelsen av selvet, mens Dawe skriver om det beregnende, kalkulerende, utnyttende ego. Det må finnes et utgangspunkt for denne felles vektleggingen av selvet.

Det som er interessant er, som nevnt tidligere, at Goffman selv i svært liten grad benytter uttrykkene "selvet" eller "ego". Allikevel må disse begrepene tilbakeføres til den utlegning Goffman har av det individuelle menneskets interesse for seg selv, sine preferanser er til syvende og sist å finne hos aktørene selv. Goffman gir flere eksempler i "Presentation..." på hvordan aktørene har sitt eget beste i tankene. Det som er problematisk er at de ulike elementene som kunne forene representantenes forståelse, i stedet tilsynelatende splitter dem. Goffmans vektlegging av den idealiserende fremferd med formål å skape anerkjennelse, kan forklare Collins' selv-tilbedelse, og "Warfield Rawls' selv-oppretholdelse, men Alan Dawe har for øye at aktørene ønsker gjennomslag for konkrete preferanser, og vektlegger anerkjennelse i mindre grad, (og igjen: tilsynelatende). Dawe er mer tilhenger av det Goffman skriver om beregnende ønsker overfor motparten, at denne for eksempel ønsker å villed, forvirre, utnytte eller bedra motparten. Dette er beregninger aktørene foretar i "underverdenen", for så å la bli virkelighet gjennom inngåelse av samhandling. Men spørsmålet er så, - kan både Collins, Warfield Rawls og Dawe ha samme utgangspunkt i "Presentation..."? Selv mener jeg det lar seg gjøre å forene de tre lesningene til både Goffmans utlegning av det utnyttende, kontrollerende aspekt ved samhandling, og det Goffman understreker om idealisering av opptreden. Det er etter mitt syn ikke uforenlig med verken Collins' selv-tilbedelse, eller Warfield Rawls selv-oppretholdelse, at aktørene kontrollerer og utnytter andre til eget beste. Tvert imot kan det være et middel til selvbekreftelse. Når både Collins og Warfield Rawls oppfatter samhandling som sentrert rundt aktørene selv, så

må selvene interagere rundt konkrete temaer, det må finnes noe man samhandler om, som gir grunnlag for enten tilbedelse eller opprettholdelse av selvene. Og dette grunnlaget gir Goffman uttrykk for. På den annen side er det heller ikke uforenlig med Dawes forståelse av det beregnende mennesket, at man i "underverdenen" kan kalkulere seg frem til hvordan motta anerkjennelse, oppnådd gjennom idealiserende fremferd. Ut fra denne resonneringen er det grunnlag for å tro at alle de tre representantene, til tross for deres ulike oppfatninger av selvet i forhold til inngåelse av samhandling, har et felles utgangspunkt både i Goffmans redegjørelse om det utnyttende, kyniske aspekt (Goffman 1992:13), og avsnittet om idealisering (Goffman 1992: 37-49). Disse referansene er grunnlaget for forståelsen, et grunnlag basert på den litteraturtilgangen jeg har hatt fra representantenes side, i forhold til denne oppgave.

Mening

Både Collins, Warfield Rawls og Dawe har en forståelse av at det gjennom samhandling skapes en felles mening for de interagerende. Det som skiller representantenes oppfatning av meningsbegrepet, er at mens Collins i stor grad betrakter mening som en forutsetning for å inngå og opprettholde en interaksjonssituasjon, så forstår Warfield Rawls det slik at mening skapes i samhandlingssituasjonen, og Dawe hevder at mening er et middel partene forfekter for å oppnå den underliggende preferansen.

Har allikevel disse tre oppfatningene et felles utspring hos Goffman, en fellesnevner alle kan gå opp i, i "Presentation..."? Om man til å begynne med skal finne et fellestrekk ved disse ulike tolkningene, så er det at "mening" og "samhandling" er knyttet opp til hverandre. Samhandling medfører en meningsdannelse, forstått som en forståelig definisjon av situasjonen. Det meste av "Presentation..." går ut på å forklare at, og hvordan, samhandling skaper mening blant partene, skapt gjennom rollespill enten blant enkeltpersoner eller blant lag. Til tross for representantenes tilsynelatende ulike oppfatninger av meningsaspektet, tror jeg ikke ulikheten er enorm i

forhold til "Presentation...". Goffman skriver i boken om ulike måter samhandling skaper mening, - gjennom for eksempel et moralsk krav om å opptre på forventet måte (Goffman 1992: 20-21), at partene spiller sine roller overbevisende (Goffman 1992: 71), eller ved at man er inneforstått med samhandlingens spilleregler (Goffman 1992: 71). Det kan virke som om representantene enes om denne forståelsen, denne lesningen, og har dette som et felles utgangspunkt for sin utlegning. Når de så har en ulik forståelse, tror jeg det i stor grad skyldes en ulik definisjon av begrepet "samhandling", hva en samhandling omfatter. Det er ikke noe ved de tre representantenes oppfatning som strider mot de nevnte punktene Goffman gjør rede for. For å ta Warfield Rawls først, så kan samhandlingens meningsproduksjon enkelt forstås ut fra punktene, mening skapes innenfra, fra samhandlingen selv, gjennom for eksempel felles forståelse av spillereglene og forventningene, og partenes overbevisende spill. Det samme gjelder Dawes oppfatning, men han går ut fra at all meningsdannelse er basert på en underliggende, rasjonelt overveid manipulasjon, en tolkning som i og for seg ikke er uforenlig med Goffman selv. Når det gjelder Collins, så er han også på linje med de andres forståelse av samhandlingens meningsproduksjon, men han har et aspekt til: at mening også er en forutsetning for å inngå i en fruktbar samhandling. Dette velger jeg å forstå dit hen at Collins betrakter den forutgående mening som utgått fra den fremtidige samhandling, og således er den en del av denne. Ting kan tyde på det, i og med at den mening Collins opererer med, som forutsetning for samhandling, er basert på normer knyttet til selve samhandlingssituasjonen, og dermed kan oppfattes å være en del av denne situasjonen.

Således kan man forklare representantenes felles lesning av "Presentation...", til tross for deres subjektive oppfatning av boken, noe som resulterer i ulik resonnering. Hensikten har ikke vært å gå selve resonneringen etter i sømmene, men å finne de punkter hos Goffmans "Presentation..." som representantene har en felles forståelse av.

Enighet

Enighetsbegrepet er nært knyttet opp til meningsaspektet. Som det fremgikk av forrige avsnitt, er mening i stor grad basert på enighet, allikevel vil jeg behandle "enighet" her separat fordi begrepet omhandler mer, blant annet *viljen* til å inngå samhandling. Det er særlig denne viljen jeg vil ta utgangspunkt i her.

For kort å repetere hovedpunktene i representantenes forståelse av grunnlaget for enighet, så bygger det hos Collins på et gjensidig ønske om å tilbe sitt eget selv, hos Warfield Rawls ønsket om selvbekreftelse, og hos Dawe på viljen om å tilegne et på forhånd fastsatt konkret ønske, ervervet gjennom samhandling basert på en rasjonell overveining. Det er med andre ord en viss uenighet om grunnlaget for viljen til å inngå samhandling med en motpart. Allikevel mener jeg alle representantene har en oppfatning som lar seg tilbakeføre til Goffman og "Presentation...". Uansett hva slags hensikt man har med samhandlingen, er Goffman klar på at det er en vilje blant aktørene om å komme til enighet om en friksjonsfri samhandling, man ønsker å unngå konflikter, og gir videre sitt bidrag til opprettholdelsen av en definisjon som alle de interagerende vil enes om (Goffman, Erving 1992: 18). Dette er et felles grunnlag representantene enes om hos Goffman, derfra skilles veiene, gjennom de ulike oppfatningene av *hvorfor* de interagerende enes. Både Collins, Warfield Rawls og Dawe leser Goffman likt her, ingen av disse representantenes aktører har noe annet i minnet enn å ville bidra til en samhandling som fungerer godt, alle har interesse av samhandlingen, men der ulikhetene inntreffer er med hvilke hensikter aktørene har for å enes, for å forfekte en vilje til å komme motparten og situasjonen i møte.

Det kan kanskje oppfattes nærmest som en selvfølge at alle parter ønsker å enes om en felles definisjon av situasjonen, og en vilje til en konfliktfri samhandling. Men slik er det nødvendigvis ikke. En konflikt kan også være en samhandling, men den er en samhandling der man ikke følger spillereglene og ikke enes om situasjonens felles mål og mening, man

utnytter situasjonen og motparten der man har mulighet for det. Krig kan være ytterpunktet innen slik konfliktforståelse, selv om man også har eksempler på enkeltmenneskers opptreden av denne typen samhandling. Dette er allikevel fjernt fra representantene som er behandlet her, da disse forefekter aktørenes vilje til enighet, slik det fremkommer i "Presentation...".

6.

AVSLUTTENDE ORD

Etter en biografisk gjennomgang av Goffmans liv og virke, for deretter å utlegge de tre ulike synene på "Presentation..." med dertil drøfting av disse representantenes syn sett i lys av Goffman selv, er tiden kommet til en avslutning. Jeg kaller dette kapitlet "avsluttende ord" og ikke "konklusjon", fordi jeg ikke har noe ferdig resonnert resultat, noe avgrenset utfall. Det jeg derimot har, og som vil inngå i dette kapitlet, er oppfatninger og betraktninger gjort rundt Goffman og "Presentation...", og denne satt i forhold til representantene, og mitt eget utgangspunkt.

I dette kapitlet vil jeg derfor kommentere tre ulike forhold, - mine betraktninger rundt Collins', Warfield Rawls' og Dawes lesning og forståelse av "Presentation..." (med dertil erfaringene gjort ved behandlingen av disse), mine betraktninger rundt selve Goffman og "Presentation...".

Betraktninger rundt Collins', Warfield Rawls' og Dawes behandling av "Presentation..."

Det er fascinerende å betrakte mangfoldigheten i tolkningsmuligheter til ett og samme verk. Dette viser eksempel på sosiologifagets bredde, at samfunnsforståelse er et komplisert felt, der mulighetene er til stede for ulike teoretiske forklaringer. Både Collins, Warfield Rawls og Dawe er teoretikere med tyngde, de har sine fundament og sine referanser til retninger, eller skoler, med stor betydning innen faget. At et fortolkende og sosialfilosofisk fag som sosiologi bidrar til uenighet mellom teoretikere, er nødvendig og må betraktes som et sunnhetstegn i forhold til utsiktene rundt fagets utvikling. Samfunnsliv er uberegnelig og uforutsigbart og lar seg vanskelig forklare med konkrete teorier og modeller, fordi det har en så skiftende natur. Som jeg har vært inne på tidligere, kan samme fenomen betraktes fra ulike ståsteder uten at man dermed kan betrakte noen oppfatninger som bedre eller dårligere, riktigere eller galere, en andre. Det blir snarere et tilfelle av relativisme der alle betraktningmåter er like verdifulle. I dette tilfellet forutsettes det at betraktningene er velbegrunnete, at representantene har belegg for sin oppfatning og sin argumentasjon gjennom henvisning til Goffman og "Presentation..."

Det har vært et svakhetstegn, etter mitt syn, hos alle de tre representantene som er gjennomgått, at de i for liten grad viser tilbake til Goffman selv når de utlegger sin forståelse. Det blir vanskelig å forstå logikken i argumentasjonen, når de selv ikke forklarer denne i særlig grad. Å hevde at Goffmans egne ord står som garantist for deres egen oppfatning viser seg å være misvisende i og med at alle representantene, til tross for deres uenighet, hevder dette. Det har derfor blitt et hovedanliggende her å trekke trådene fra representantene og til "Presentation..." for å finne de fruktbare oppfatningene.

Å analyse andres analyse vil også bære preg av subjektivitet. Denne oppgaven er allikevel mitt bidrag til den mangfoldige Goffman-forståelsen som foreligger. Som nevnt er sosiologien et fortolkende fag, og jeg får, som andre innen faget, være åpen for at noen stiller spørsmål ved min oppfatning og min utlegning av andres forståelse. Skal faget utvikles, trengs debatt og uenighet, og kanskje kan det oppfattes som et sisyfosarbeid at man aldri når sannhet og evigvarende lover og forståelse, men det bør heller betraktes som en styrke at man kan betrakte et fenomen forskjellig. Collins, Warfield Rawls og Dawe har bidratt til sosiologiens utvikling gjennom deres utlegninger,

Enighet og uenighet

Som det har fremgått av gjennomgangen av drøftingskapitlet, er det visse sider ved de tre representantene jeg synes er vanskeligere å akseptere enn andre. Dette betyr ikke at jeg har eller skal bedømme disse poengene som utslag av feiltolkninger. Det som har vært problemene, har vært å godta resonnementer som vanskelig lar seg forene med Goffmans egne ord. I det minste har argumentene vært basert på tolkninger av "Presentation..." som har gått utover Goffmans egen tekst. Et dilemma har da vært i hvilken grad man kan "tillate" representantene å gå utenfor teksten, - i hvilken grad skal man være kritisk til tolkninger? Det har ikke vært min hensikt å kritisere andres tolkninger, som det for lengst har fremgått har jeg selv hatt en oppfatning, en tolkning av "Presentation...", og det vil være arrogant å opphøye min egen subjektive oppfatning, men forkaste andres. Det som derimot er avgjørende for holdbarheten av en tolkning, er hvorvidt man har belegg for sine påstander, og kan underbygge sin tolkning med overbevisende argumenter. Min kritikk av representantene har i stor grad vært basert på deres til tider mangel på argumentasjon. Når representantene unnlater å argumentere med overbevisning, mister de henvisningene til en logisk resonnering, og man står igjen med en del utsagn man ikke har annet valg enn å sammenligne med teksten selv. På veien mister representantene muligheten til å vise forbindelseslinjene og logikken brukt frem til tolkningene.

Til det kjedsommelige forklarer representantene sine oppfatninger ved å henvise til Goffman selv, at hans utsagn er de samme, og at de nærmest bare viderefremmer hans egne ord, de setter andre ord på samme teori som Goffman forfekter, oppfatningene står ubegrunnet og tolkningene blir nærmest tatt for gitt er riktige. Da blir uenigheten med disse oppfatningene ikke et spørsmål om intoleranse for andres subjektive forståelse, det blir snarere en uenighet basert på ufullstendighet mellom utsagnene og teksten de basert på.

Jeg mener dette bør være en legitim grunn til uenighet. Selv om jeg med mitt rasjonelt aktør-teoretiske utgangspunkt kunne ha blitt uenig i en del av representantenes oppfatninger og vektlegging, og da naturligvis særlig Collins og Warfield Rawls, er ikke min vilje og mulighet til uenighet på det planet. Jeg kan i og for seg mene noe annet eller noe mer enn disse representantene, men uenigheten har ikke basert seg på resonnetet, argumentasjonen. Jeg har vært enig med alle representantenes oppfatninger, selv om disse innbyrdes kan være forskjellige, fordi de på hver sin måte kan overbevise. At tre personer står på ulike steder og betrakter den samme statue, betyr at de har forskjellige perspektiver på samme kunstverk, ingen ser statuen på feil måte, og man kan være enig i hver enkelts tolkning. Det som derimot er uryddig er å oppfatte sitt perspektiv som det eneste sanne, fordi statuen viser seg på *denne* måten for vedkommende skal ikke konklusjonen trekkes at denne oppfatningen er fullstendig og videre ikke trenger å begrunnes. Jeg har ingen problemer med å forstå representantenes ulike forståelser til tross for ulike utgangspunkt. Som jeg har vært litt inne på er sosiologifagets vesen preget av tolkningsvariasjoner, og samme samfunnsfenomen kan leses og forstås ulikt uten at noen oppfatninger dermed nødvendigvis er riktigere enn andre. Enighet er mer basert på troverdighet og overbevisning enn personlige preferanser, - når det er logikk i argumentasjonen, og her i dette tilfelle, når en eventuell resonnering uteblir, et samsvar mellom påstander og utsagn satt opp mot Goffman selv i "Presentation...". Uenighet basert på disse kriteriene vil danne utgangspunktet for neste avsnitt, der jeg tar opp litt rundt problemet om

hva, om noe, som kan betraktes som "fruktbar lesning" av "Presentation...". Dette var utgangspunktet for oppgaven, og selv om svaret til dels er gitt i dette avsnittet, vil jeg bruke plass til en mer inngående behandling av spørsmålet.

Finnes noen "mest fruktbar lesning av "Presentation..."?

Som det i en viss grad fremgikk av forrige avsnitt, har alle representantene en oppfatning og lesning av "Presentation..." som gir verdifulle bidrag til en forståelse av boken. Det har aldri vært noe poeng å skulle konkludere bastant med én riktig forståelse fremfor andre. Hensikten har vært, gjennom drøfting, å snu steinene så fullstendig som mulig for å avdekke og forklare poenger og forståelser som kan føre lesningen av "Presentation..." videre.

Gjennom forberedelsene til denne oppgaven, da tiden og ressursene ble brukt til gjennomgang av litteraturen rundt Goffman og "Presentation...", ble jeg snart klar over betydningen av den rolle subjektivitet spiller for forståelsen av en tekst. Med "fruktbar lesning" betyr for mange den lesning som er i tråd med ens sosiologiske skoletradisjon, og således vil både tid og sted og miljø være avgjørende for ikke bare analysen av en tekst, men også forståelsen av samfunnslivet generelt. Man vil redusere den sosiologiske forståelsen til en smal oppfatning der utgangspunktet er én av flere muligheter. Dette er etter mitt syn en ytterst ufullstendig måte å bruke sosiologifaget på, og selv om man kan begrunne sin argumentasjon overbevisende, så er ens oppfatning nødvendigvis ikke den eneste riktige. Av den grunn mener jeg det er riktig å heve seg over denne forståelsen av uttrykket "mest fruktbare lesning", og heller legge en mer holistisk forutsetning til grunn. En fruktbar lesning av "Presentation..." er en lesning der man får et fasettert bilde basert på overbevisende argumentasjon. Jeg vil uttrykke meg slik, at den mest fruktbare lesningen av Goffman, er den allsidige lesning, den sammensatte lesningen basert på verdifulle bidrag fra ulike teoretikere. Spørsmålet er så, - er det da mulig å få en fullstendig forståelse av en tekst eller et samfunnsfenomen, kommer ikke denne holistiske forståelsen i strid med sosiologiens vesen, at den (ofte) ikke

forklarer men forstår? En fullstendig forståelse av en tekst eller et fenomen vil være problematisk så lenge disse er flertydige. Allikevel vil jeg påstå at en forståelse basert på *to* oppfatninger, gir en mer fruktbar lesning enn en ensidig lesning. Dette til tross for at oppfatningene innbyrdes er uforenlige og tilhørende ulike skoletradisjoner. Selv om man ikke nødvendigvis får en mer ensrettet forståelse, får man en bredere og mer sammensatt forståelse, noe som er en mer fruktbar fremgangsmåte sett i forhold til et konkret fenomen eller som her en tekst. For å benytte den tidligere metaforen med statuen som blir iaktatt fra ulike sider av forskjellige personer, vil jeg den mest fruktbare forståelsen av statuen være den som setter vinklingene, fragmentene samme til et mer helhetlig bilde. Forskjellen på metaforen og tolkningsmulighetene til Goffmans "Presentation...", er at i sistnevnte vil man ha muligheten for at *hver* vinkling kan produsere ulike forståelser. Man kan ha et felles normbasert, interaksjonistisk eller rasjonell aktør-teoretisk utgangspunkt, men teoretikere innen hver skole kan vektlegge ulike sider innen tradisjonen, og således får man ulike oppfatninger også innen hver retning. Tar man for gitt at tolkningene er velbegrunnede og overbevisende, kan man kanskje komme et lite stykke på vei til svar på spørsmålet om hvilken teoretiker og forståelse som besitter mest fruktbar lesning *innen* hver tradisjon. Tar man for eksempel utgangspunkt i normsosiologien, kan man lettere finne en felles plattform der de ulike forståelsene kan sammenfattes mot, og kanskje har for eksempel Collins en mer fruktbar forståelse av Goffman enn andre normsosiologer. Men etter min mening må man ha et felles fundament før man kan betrakte noen forståelser som mer fruktbare enn andre.

I denne oppgaven har det felles utgangspunktet for representantene ikke vært en sosiologifaglig skoletradisjon, men derimot møtet med en utfordring der skoletradisjonene skal lese et fenomen, en tekst. En fruktbar lesning med dette som utgangspunkt, vil innebære en lesning basert på overbevisning – og videre – representantene overbeviser med hver sin forståelse, og fruktbarhet blir således et spørsmål om å lese tekster med det for øyet at det finnes flere sannheter, flere mulige forståelser. "Fruktbar

lesning” er en lesning basert på mangfoldighet, åpenhet og vidsyn. Det blir derfor unaturlig sosiologifaglig å trekke frem noen av representantenes forståelser som mer fruktbar enn andre. Selvfølgelig må vi da ta for gitt at bidragene holder mål, og representantenes poenger og holdbarhet er behandlet tidligere, poenget her har vært å vise representantenes relative betydning i møte med ”Presentation...”

Utfordringer med en analytisk tilnærming fra flere bidragsyttere

Et av de store problemene man kan støte på i en analyse av dette slaget, er at man må finne teoretikere som møter de samme analyseobjektene og behandler de samme temaene. Etter en del forberedelser og gjennomlesning av analytisk Goffman-litteratur, satt jeg igjen med Collins, Warfield Rawls og Dawe som reflekterte og seriøse representanter for de sosiologifaglige retningene jeg ønsket å behandle i forhold til ”Presentation...”. Grunnen til at disse tre ble foretrukket fremfor andre, var også at de, til tross for deres ulike utgangspunkt, hadde til dels sammenfallende temaer hos Goffman oppe til behandling. For den som har et godt overblikk over kapitlet der alle representantenes oppfatninger av ”Presentation...” blir behandlet, vil se at det også er visse ulike områder som tas opp og vektlegges, men det betrakter jeg som et naturlig utslag av de forskjellige fagtradisjonenes grep rundt representantenes betraktningssmåte. At Collins, som representant for normososiologien, behandler temaer som lagdeling og klasse-oppretholdelse”, er mer naturlig for ham med fokus på normbasert sosiologi, enn det ville være for den interaksjonistiske og rasjonell aktør-teoretiske representanten, som ut fra sine forutsetninger setter fokus på andre deler. Som i kunnskaps-sosiologien og persepsjons-psykologien generelt, vil ens oppfatning av omverdenen være basert på en seleksjon der fokus på betydningsfulle fenomener avgjøres av interesser, verdier, kunnskaper, forventninger og, i vårt tilfelle her særlig, sekundærsosialisert forankring i en skoletradisjon. Om representantene hadde behandlet nøyaktig samme temaer ville de til en

viss grad ha sviktet sitt utgangspunkt. Hver tradisjon, - normsosiologien, interaksjonismen og rasjonell aktør-teorien, bærer i seg en forutsetning for ulik vektlegging og ulikt fokus på teksten eller fenomenet som behandles. Det er selvfølgelig en utfordring når man skal analysere flere tradisjoners representanter samlet mot en felles teks, at de spriker i sitt fokus. Men som jeg var inne på i drøftingskapitlets del II, så møtes representantenes i felles lesninger av "Presentation...", den tekstlesningen representantene utgår fra i fellesskap, som er utgangspunktet for uenigheten. Derfor var det viktig med drøftingskapitlets del II å understreke samlingspunktene representantene kunne møtes i, for å vise at de til tross for uenighet om forståelsen av boken, kan enes om utgangspunktet for uenigheten.

Allikevel må jeg innrømme at arbeidet med forberedelsene til denne oppgaven ga en verdifull innsikt og forståelse av hvordan deler av én og samme tekst ikke bare blir *tolket* ulikt, men også *vektlagt* ulikt. Og selv om det har vært en utfordrende å samkjøre tre så ulike representanter, har en bi-effekt av dette vært å gi en verdifull innsikt i sosiologifagets mangfoldighet. På den måten har det vært en lærerik erfaring å ta med seg arbeidet med samkjøring og analyse av representanter fra ulike sosiologiske skoler.

En annen utfordring jeg tidlig møtte, og som krevde et metodisk valg, var i hvilken grad representantenes forståelser og oppfatninger burde måles og testes mot hverandre, eller om holdbarheten i argumentene i all vesentlighet skulle forholdes med Goffman selv i "Presentation...". Jeg kom snart frem den konklusjon at en sammenligning representantene imellom ville føre til en ukonstruktiv drøfting, der Goffman selv ville komme i skyggen. Videre innså jeg det problematiske i å sammenligne til dels usammenlignbare forståelser. Man kan selvfølgelig føre en slags utlegning der man kan sammenligne felles fokus, felles temaer og felles vektlegging, men poenget for denne oppgaven var representantenes forståelser og oppfatninger, og en sammenligning av disse ville være på linje med å diskutere hvem at et kunstverks fortolkere som har den rette forståelsen av verket. Vi må huske

på at utgangspunktet for denne oppgaven var å fokusere på fruktbare forståelser av "Presentation...", og da må man i stedet betrakte oppfatningene opp mot utgangspunktet selv, Goffmans egne ord. Av den grunn besluttet jeg å fokusere på representantenes bidrag opp mot "Presentation...", fremfor en innbyrdes sammenligning. Jeg tror at det som er av betydning for en slik innbyrdes sammenligning, i denne sammenheng er å finne i drøftingskapitlets del II.

Neste avsnitt vil jeg forbeholde erfaringene og tankene jeg har gjort omkring Goffman selv og "Presentation...". Etter et lang tids konsentrert arbeid med boken, har jeg et annet syn på verket i dag enn før jeg begynte det analytiske arbeidet. Det vil ikke være unaturlig at arbeidet med de tre representantenes litteratur har gitt grobunn for refleksjon rundt bokens innhold. Uten en debatt med fagkollegaer eller en inngående gjennomgang av litteratur på området, vil man sitte med en forståelse av fenomener som i all vesentlighet er basert på ens egne forutsetninger. Med åpenhet for andres forståelser, vil man utvikle sine analytiske evner og en sosiologifaglig betraktningssmåte som gir en bredere refleksjon rundt samfunnsfenomener og faglige tekster. Min evne til å forstå "Presentation..." har blitt utviklet ved hjelp av arbeidene til Collins, Warfield Rawls og Dawe.

Betraktninger rundt Goffman og "Presentation..."

"Presentation..." gir rom for flere tolkningsmuligheter. De representantene jeg har valgt ut til å belyse Goffmans bok, er bare et lite utvalg fra den allsidige Goffman-litteraturen som foreligger. Selv om normsosiologien, interaksjonismen og rasjonell aktør-teorien kanskje er de vanligste utgangspunktene i Goffman-forståelsen, kan også andre skoletradisjoner kaste lys over verket, og da særlig sosialpsykologiske retninger, men også andre sosiologiske fagtradisjoner kan være aktuelle. Et åpent spørsmål kan være om for eksempel marxismen kan belyse "Presentation..." med sine begreper, eller om psykologiske begreper som "attribusjon", "homeostase"

eller "dissonans" kan brukes i forståelsen, eller hva med bidrag fra filosofien som ny-kantianisme eller sosialdarwinisme? Kanskje kan disse retningene og begrepene virke tilsynelatende uaktuelle, men jeg tror i det minste "Presentation..." kan belyses bredere også ved å ta i bruk utradisjonelle utgangspunkt, og både psykologien og filosofien kan tilføre sosiologien viktige impulser, på samme måte som sosiologien tilfører viktige rammer for forståelser innen andre fagområder.

Å vise til det mangfoldet av tolkningsmuligheter "Presentation..." gir rom for, gjør oss kjent med det vi kan kalle verkets "synkrone" side. Denne siden behandler "Presentation..." ulikt innen samme tidsrom. Jeg vil i tillegg til denne siden nærme meg spørsmålet om boken også har en "diakron" side, - det vil si, har verket universelle ideer uavhengig av tid, eller ville den sett annerledes ut om den ble skrevet i dag, enn den gang den ble til, i 1959? Jeg vil ta for meg dette spørsmålet i et eget avsnitt, i og med at det kan ha betydning for den generelle forståelsen og analysen av "Presentation...". Men før jeg tar for meg det temaet, vil jeg bruke litt plass på gjennomgang av noen betraktninger rundt selve teksten, tanker jeg har gjort om "Presentation..." etter å ha sett den i lys av representantenes forståelse og utlegning av den. Noen ganger får man et bedre perspektiv på et fenomen ved å gå via ulike tolkninger av det, enn om man tar utgangspunkt i egne forutsetninger.

Hva gjør "Presentation..." flertydig?

At en bok som "Presentation..." tolkes med ulike utgangspunkt, må skyldes at teksten gir rom for tolkningsmuligheter, at den på områder er flertydig og lar seg lese og forstå med basis i ulike teoretiske rammer. Å se flertydigheten i en tekst eller et fenomen vil være styrkende for en fruktbar forståelse av det foreliggende. At "Presentation..." er flertydig er ikke nødvendigvis noe svakhetstegn i og med at teksters natur er å være objekt for forståelse og tolkninger.

I drøftingskapitlets del II ble representantene behandlet i form av hva ved Goffman de er ulike opp mot, hva de enes om å være uenige om. Det som også er et viktig poeng i den omfattende behandlingen av Goffman-forståelsen, er hva ved Goffmans tekst som gir rom for de ulike tolkningene. Jeg vil her konsentrere meg om et hovedpoeng av stor betydning, nemlig Goffmans mangel på klare definisjoner i teksten.

Etter å ha behandlet de tre representantenes ulike forståelse av "Presentation...", sitter jeg igjen med en klar overbevisning om at i det minste noe av årsaken til bokens flertydighet ligger i Goffmans mangel på avgrensede definisjoner. Goffman definerer sjelden betydningsfulle begreper, og således blir det opp til leseren å tolke og forstå ut ifra ens antagelser og resonnering. På den måten legger Goffman selv opp til variasjoner i forståelsen av sin egen tekst. Et par eksempler på udefinerte begreper i "Presentation..." er de viktige fenomenene "selvet" og "samhandling". Begge disse begrepene spiller en nøkkelrolle hos alle de tre representantene, og jeg våger å påstå at noe av årsaken til den mangfoldige lesningen av boken, skyldes nettopp disse begrepene og deres mangelfulle avgrensning.

Alle representantene som er gjennomgått her har i sin forståelse av Goffman inkorporert i sin teori begrepet "selvet". Som det har fremgått tidligere så legger allikevel representantene noe ulikt i sin oppfatning av hva selvet er hos Goffman. Collins forstår selvet som noe subjektivt dyrkende, Warfield Rawls betrakter og vektlegger det som noe kontinuerlig med behov for stadig bekreftelse gjennom samhandling, mens Dawe betrakter selvet som mer kalkulerende og rasjonelt beregnende. Collins' og Warfield Rawls' begrep om selvet kan tilsynelatende virke like, men slik jeg leser disse teoretikerne er det en viss forskjell med henhold til definisjonen av begrepet. I min forståelse er Collins' "selv" opptatt av å fremheve seg, hevde seg, og da i særlig grad overfor seg selv. Når Collins bruker betegnelser som "å dyrke" og "å tilbe" selvet, ligger det noe mer selvsentrert i dette, enn hos Warfield Rawls der selvets formål er å vedlikeholde seg selv.

Goffman selv klargjør ikke hva han selv legger i begrepet, "selvet" for ham er så uklart formulert at alle de tre representantene har kunnet velge hva de selv vil legge i det. Som tidligere nevnt, bruker Goffman i det hele tatt begrepet "selvet" ytterst sjelden, og ved det faktum lar Goffman det hvile et skjær av mystikk over begrepet, en åpenhet som gir rom for tolkninger og ulik forståelse. Det kan selvfølgelig være en styrke i dette, ved at "selvet" kan være flertydig, det kan være selvtilbedende, kalkulerende med behov for opprettholdelse på samme tid, derfor avgrenser heller ikke Goffman begrepet. Allikevel ville det være mer avklarende om han kom med en definisjon. Om "selvet" innebærer ulike aspekter så burde han Goffman redegjort bedre for det, og om det i hans øyne er et avgrenset begrepet, med mulighet for en fastlagt definisjon, så ville det også gjort forståelsen av "Presentation..." mer ensartet. Jeg skal i og for seg ikke dømme Goffmans tekst, men kun påpeke at hans mangel på avgrensede definisjoner gir rom for tolkninger og ulike forståelser. I og med at "selvet" spiller en så stor rolle i tolkningene av "Presentation..." er det tydelig et vesentlig poeng i boken, og de ulike betydningene selvet har hos representantene viser med tydelighet at Goffmans behandling av fenomenet åpner for tolkningsmuligheter og således må betraktes som flertydig.

Et annet begrep Goffman behandler men som er flertydig er "samhandling". I og for seg er ikke "samhandling" problematisk, innen sosiologien er begrepet allment forstått som utveksling av symboler, varer eller tjenester mellom to eller flere aktører. Definisjonene av "samhandling" kan nok variere, men forståelsen er sentrert rundt det nevnte. Det som gir rom for flertydighet i "Presentation..." er hvor bredt samhandlingen skal favne, hva som inngår i samhandlingen og hva som ikke inngår. Er samhandlingen et lukket system, eller kan utenforstående elementer tas med som del av samhandlingen, og hvor i tilfelle går grensen mellom det som skal betraktes med, i motsetning til det irrelevante? Goffman definerer ikke samhandlingsbegrepet og således blir det et åpent spørsmål om hvordan interaksjon skal forstås.

For å vise flertydighetens konsekvenser, kan vi kort repetere de tre representantenes samhandlingsforståelse. For Collins innebærer samhandling elementer utenfor selve møtet ansikt til ansikt, interaksjonen forstås bredt der på forhånd gitte normer blir en del av interaksjonssituasjonen, og man får da en vidtfavnende samhandlingstype der aspekter utenfor møtet inngår i definisjonen av begrepet. Warfield Rawls' samhandlingstype er sterkt avgrenset av selve møtet, og tillegger utenforstående elementer ingen betydning. Dawes samhandling bærer preg av å være et naturlig møte for å oppnå mål og preferanser, og lar samhandlingen forstås ut fra hva som kreves i en kalkulerende situasjon.

Etter mitt syn er denne sprikende forståelsen av samhandling er resultat av en manglende avgrensning av begrepet hos Goffman. "Samhandling" blir et flyktig fenomen, og dermed gis det grunnlag for ulike fortolkninger. Det blir vanskelig å gi eksempler på Goffmans flertydige samhandlingsbegrep fordi det gjennom hele boken tas for gitt ved gjennomgangen av rollespillets natur, og således vanskelig lar seg eksemplifisere og eksplisitt forklare. Hans flertydighet på området kommer til syne ved en manglende avgrensning og leseren sitter tilbake med et bilde av Goffmans samhandling som noe vagt og udefinert, som fordrer innspill og forståelser fra leseren selv. Man kan med andre ord legge i begrepet det man selv anser for å være riktig, fordi Goffman selv har unnlatt å avgrense samhandlingen.

Goffmans "Presentation..." har blitt diskutert, tolket og forstått på ulike måter siden den ble utgitt i 1959. At den fortsatt er gjenstand for diskusjon er et tegn på dens sosiologifaglige betydning. Å åpne opp for tolkninger og diskusjoner er viktige drivkrefter faglig sett, og "Presentation..." er selv et bidrag til fagets fremdrift. At "Presentation..." er flertydig bør sees på som en styrke faglig sett, selv med de begrensninger det innebærer.

Litteraturliste

- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas. 1966. *The Social Construction of Reality*. Doubleday Anchor. New York.
- Blumer, Herbert. 1969. *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey.
- Burns, Tom. 1992. *Erving Goffman*. Routledge. London.
- Collins, Randall. 1988a. "Theoretical Continuities in Goffman's World". *Erving Goffman: exploring the interaction order*.
- Collins, Randall. 1988b. *Theoretical Sociology*. Harcourt Brace Jovanovich, Publishers. San Diego.
- Collins, Randall. 1994. *Four Sociological Traditions*. Oxford University Press. New York
- Collins, Randall. 2000. "Erving Goffman and the Development of Modern Social Theory". *Erving Goffman*. Volum 3.
- Colomy, Paul og Brown, J. David. 2000. "Goffman and Interactional Citizenship". *Erving Goffman*. Volum 2.
- Cooley, Charles H. 1922. *Human Nature and Social Order*. Scribner's. New York
- Dawe, Alan. 2000. "The Underworld-View of Erving Goffman". *Erving Goffman*. Volum 1.
- Goffman, Erving. 1992. *Vårt rollespill til daglig*. Pax Forlag A/S. Oslo
- Gouldner, Alvin. 2000. "Other Symptoms of the Crisis: Goffman's Dramaturgy and Other New Theories". *Erving Goffman*. Volum 1.
- Lemert, Charles & Branaman, Ann. 1997. *The Goffman Reader*. Blackwell Publishers Ltd. Oxford.
- Manning, Philip. 1992. *Erving Goffman and Modern Sociology*. Polity Press. Cambridge.
- Martinussen, Willy. 1991. *Sosiologisk analyse*. Universitetsforlaget. Oslo
- Mead, George H. 1934. *Mind, Self and Society*. University of Chicago Press. Chicago
- Messinger, Sheldon L & Sampson, Harold & Towne, Robert D. 2000. "Life as Theater: some Notes on the Dramaturgic Approach to Social Reality". *Erving Goffman*. Volum 2.
- Miller, Thomas G. 2000. "Goffman, Positivism and the Self". *Erving Goffman*. Volum 2.

- Ryan, Alan. 2000. "Maximising, Moralising and Dramatising". *Erving Goffman*. Volum 2.
- Schiffrin, Deborah. 2000. "Opening Encounters". *Erving Goffman*. Volum 2.
- Smith, Gregory W. H. 2000. "Snapshots 'Sub Specie Aeternitatis': Simmel, Goffman and Formal Sociology". *Erving Goffman*. Volum 3.
- Travers, Andrew. 2000. "Strangers to themselves: How Interactants Are Other Than They Are". *Erving Goffman*. Volum 2.
- Tseëlon, Efrat. 2000. "Is the Presented Self Sincere? Goffman, Impression Management and the Postmodern Self". *Erving Goffman*. Volum 3.
- Wallace, Ruth A & Wolf, Alison. 1991. *Contemporary Sociological Theory*. Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey.
- Warfield Rawls, Anne. 2000. "The Interaction Order Sui Generis: Goffman's Contribution to Social Theory". *Erving Goffman*. Volum 2.
- Young, T. R. 2000. "The Politics of Sociology: Gouldner, Goffman and Garfinkel". *Erving Goffman*. Volum 1.
- Østerberg, Dag. 1991. *Sosiologiens nøkkelbegreper og deres opprinnelse*. J. W Cappelens Forlag a.s. Trondheim.

Alle kilder i denne oppgaven er oppgitt

Oppgaven består av ca 38 771 ord